

JAARVERSLAG 2023

Stichting Bedrijfstakpensioenpensioenfonds Waterbouw

Prins Mauritslaan 5, 1171 LP Badhoevedorp

Telefoon 070 – 317 1717

Mail: secretariaat@bpfwaterbouw.nl

Internet: www.bpfwaterbouw.nl

Inhoud

1.	Bestuursverslag	2
1.1	Voorwoord	2
1.2	Kerncijfers.....	4
1.3	Pensioenfondsen Waterbouw, hét pensioenfonds voor de waterbouwsector.....	6
1.4	Governance	8
1.5	Beleid.....	13
1.6	Pensioenbeheer.....	15
1.7	Communicatie.....	24
1.8	Vermogensbeheer	27
1.9	Risicobeheer.....	32
1.10	Toekomstparagraaf	41
1.11	Code Pensioenfondsen	42
1.12	Vaststelling van het bestuursverslag.....	44
1.13	Verantwoordingsorgaan	45
1.14	Raad van toezicht.....	49
2.	Jaarrekening	54
2.1	Balans per 31 december	56
2.2	Staat van baten en lasten.....	57
2.3	Kasstroomoverzicht	58
2.4	Algemene toelichting op de jaarrekening	59
2.5	Toelichting op de balans.....	67
2.6	Toelichting op de staat van baten en lasten.....	85
3.	Overige gegevens	93
3.1	Statutaire winstbestemming	93
3.2	Actuariële verklaring	94
3.3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.....	96

1. Bestuursverslag

1.1 Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag over 2023 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw (hierna: Pensioenfonds Waterbouw). Het jaar 2023 is een bewogen jaar geweest, met hoogtepunten maar ook dieptepunten. Wij leggen in dit jaarverslag verantwoording af aan onze deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers over het gevoerde beleid en de resultaten die zijn bereikt. Verder nemen wij u mee in de belangrijkste ontwikkelingen en geven een vooruitblik op 2024.

Overlijden voorzitter

Met verdriet in ons hart hebben we eind december 2023 afscheid moeten nemen van onze voorzitter, Jeroen Hilbrands. Een groot en zwaar verlies voor zijn naasten. Ook voor het bestuur en de mensen rondom het bestuur die nauw met hem hebben samengewerkt was dit een groot verlies. Jeroen was ruim 7 jaar aan het bestuur verbonden, een zeer kundige en gedreven bestuurder die zich met niet aflatende energie en met succes heeft ingezet voor de deelnemers van Pensioenfonds Waterbouw. Hij heeft een grote bijdrage geleverd aan de verdere professionalisering van de organisatie en heeft veel impact gehad op de relatie met de cao-partijen. Met zijn ondernemende bestuursstijl was hij in staat kansen te identificeren en te concretiseren. Mede door zijn inbreng heeft Pensioenfonds Waterbouw een goede uitgangspositie voor de toekomst.

Op weg naar het nieuwe pensioenstelsel

Per 1 juli 2023 is de Wet Toekomst Pensioenen ingegaan. Alle pensioenfondsen in Nederland moeten hun pensioenregeling aanpassen om te voldoen aan dit nieuwe pensioenstelsel. Dat geldt ook voor de regeling van Pensioenfonds Waterbouw. Reeds in 2022 maar vooral in het afgelopen jaar zijn de voorbereidingen om te komen tot een nieuwe regeling in gang gezet. De voortgang daarbij is te volgen via www.bpfwaterbouw.nl.

Sociale partners beslissen over de nieuwe pensioenregeling. Zij hebben gekozen voor een solidaire premieregeling die zo dicht mogelijk bij de huidige pensioenregeling blijft. Sociale partners hebben de nieuwe regeling inmiddels op hoofdlijnen uitgewerkt. Begin 2024 is het bestuur van Pensioenfonds Waterbouw gestart met de uitwerking van de nieuwe solidaire pensioenregeling in detail. Een goed uitvoerbare, uitlegbare regeling met lage uitvoeringskosten blijft een speerpunt voor Pensioenfonds Waterbouw.

Het proces om te komen tot de definitieve overstap vraagt veel tijd en is complex. Daar zijn verschillende partijen bij betrokken: het bestuur van het fonds, de sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Onze uitbestedingspartners Visma Idella en Columbia Threadneedle Investments zijn hier eveneens nauw bij betrokken.

Aan de mening van de deelnemers hechten we in het proces van vernieuwing van de regeling veel belang. In 2023 zijn alle deelnemers uitgenodigd om deel te nemen aan het risicobereidheidsonderzoek. De resultaten uit dit onderzoek worden meegenomen in de besluitvorming over de nieuwe pensioenregeling en de vertaling naar het beleggingsbeleid. Samen werken we verder toe naar één doel: een goed pensioen voor alle deelnemers van Pensioenfonds Waterbouw.

Via de website en in nieuwsbrieven worden deelnemers over de ontwikkelingen rond het nieuwe pensioenstelsel geïnformeerd.

Keuzebegeleiding

De wetgever heeft nieuwe eisen gesteld aan keuzebegeleiding en zorgplicht naar onze deelnemers. Wij hebben in 2023 het onderwerp keuzebegeleiding uitgewerkt. Doel is om onze deelnemers nog beter te kunnen begeleiden zodat de keuzes die zij rondom hun pensioen maken beter kunnen aansluiten bij hun financiële situatie en wensen. Zo worden de deelnemers die (bijna) met pensioen gaan gewezen op de mogelijkheid om gebruik te maken van een informatief gesprek met een medewerker van Pensioenfonds Waterbouw.

Ontwikkeling financiële positie

In 2023 heeft het Pensioenfonds Waterbouw een rendement behaald van 8,9%. Met name aandelen hebben in 2023 een goed rendement laten zien. Het rendement op vastgoed viel echter tegen. Het rendement heeft bijgedragen aan de dekkingsgraad. Daarom heeft Pensioenfonds Waterbouw per 1 januari 2024 de maximale reglementaire toeslag kunnen toekennen. Door deze toeslag is de actuele dekkingsgraad in 2023 iets gedaald. De actuele dekkingsgraad eind 2022 bedroeg 138,5%. Eind 2023 had Pensioenfonds Waterbouw nog een, eveneens gezonde, actuele dekkingsgraad van 135,0%.

Verhogen pensioen

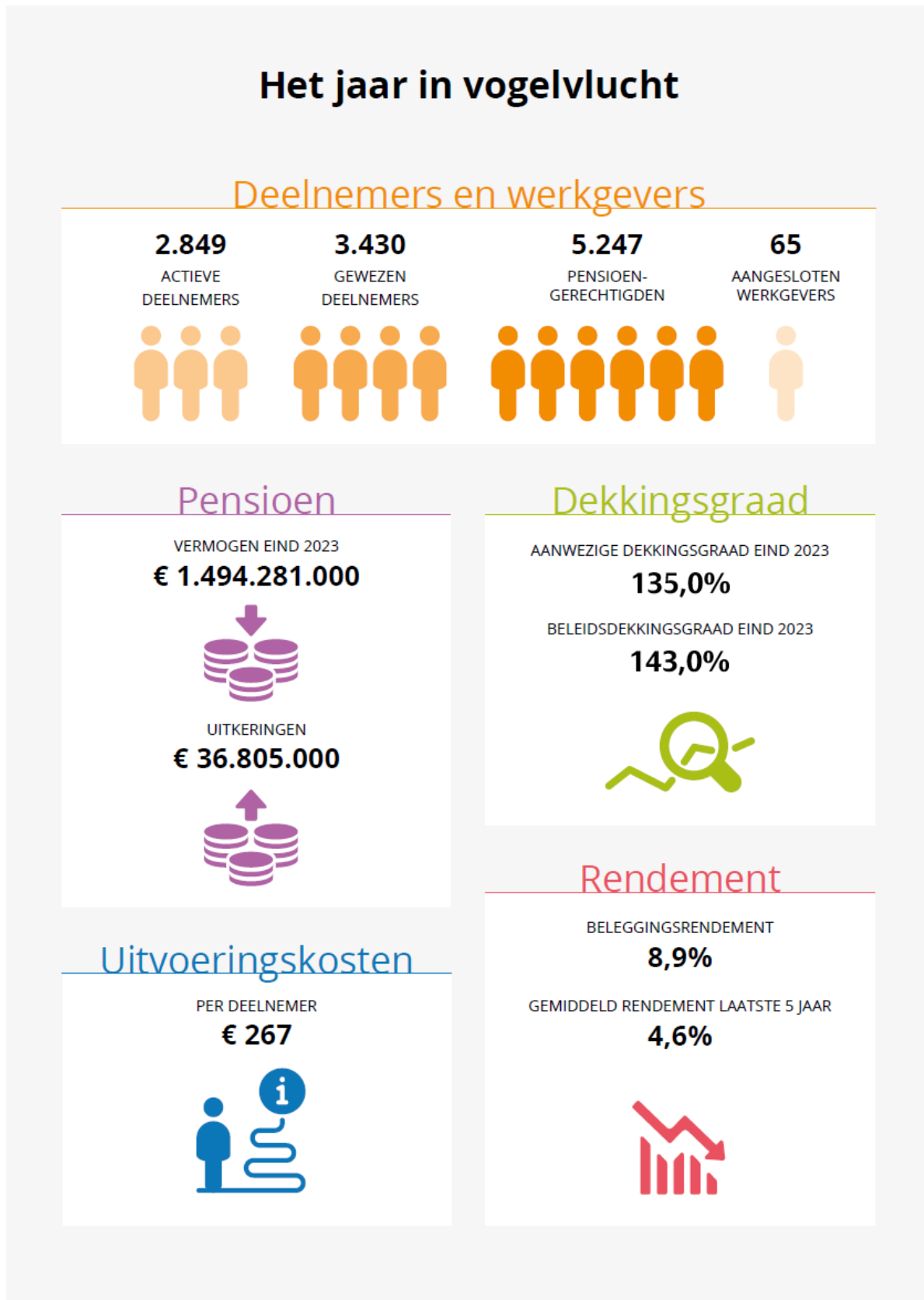
Elk jaar kijkt het bestuur of er voldoende financiële ruimte is om de pensioenen te kunnen verhogen met de loonstijgingen. Dit doen we om uw pensioen waardevast te houden, nu en in de toekomst. Op 1 januari 2023 verhoogden we de pensioenen met 5,6% (1,8% aanvullende verhoging over 2022 en 3,75% over 2023). Eind 2023 heeft het bestuur besloten de pensioenen per 1 januari 2024 te verhogen met 5%. Dit is de maximaal toegestane verhoging in de pensioenregeling.

Namens het bestuur van Pensioenfonds Waterbouw,

Badhoevedorp, 17 juni 2024

1.2 Kerncijfers

Op de volgende pagina's tonen we de kerncijfers van Pensioenfonds Waterbouw. Zo zie je in één oogopslag hoe we het doen. Verderop in het jaarverslag lees je hier meer over.

Vijfjarenoverzicht

	2023	2022	2021	2020	2019
Totaal aantal werkgevers	65	68	62	70	64
Totaal aantal deelnemers	11.526	11.671	11.644	11.708	11.656
<i>Actieve deelnemers</i>	2.849	2.790	2.707	3.150	2.769
<i>Gewezen deelnemers</i>	3.430	3.559	3.512	3.251	3.361
<i>Pensioengerechtigden</i>	5.247	5.322	5.425	5.307	5.526
Ouderdomspensioen	3.105	3.163	3.243	3.102	3.399
Nabestaandenpensioen	2.084	2.103	2.134	2.163	2.088
Wezenpensioen	58	56	48	42	39
Toeslagen (percentages)					
<i>Feitelijke toeslag</i>					
Actieve deelnemers	3,75%	2,50%	0,00%	0,00%	1,38%
Gepensioneerden en gewezen deeln.	3,75%	2,50%	0,00%	0,00%	1,38%
Invalideitpensioen	3,75%	2,50%	0,00%	0,00%	0,92%
<i>Toeslagambitie</i>					
Actieve deelnemers	3,75%	2,50%	1,25%	2,25%	2,77%
Gepensioneerden en gewezen deeln.	3,75%	2,50%	1,25%	2,25%	2,77%
Invalideitpensioen	12,14%	2,40%	1,88%	2,33%	1,84%
<i>Cumulatief nog te realiseren ambitie</i>					
Actieve deelnemers	9,35%	9,35%	9,35%	8,00%	5,62%
Gepensioneerden en gewezen deeln.	6,80%	6,80%	6,80%	5,48%	3,16%
Invalideitpensioen	17,46%	8,37%	8,47%	6,47%	4,05%
Financiële positie en solvabiliteit (x € 1.000)					
Pensioenvermogen	1.494.284	1.383.157	1.691.215	1.562.305	1.464.602
Technische voorzieningen	1.106.506	998.600	1.353.392	1.461.535	1.317.595
Aanwezig eigen vermogen	387.778	384.557	337.823	100.770	147.007
Dekkingsgraden (percentage)					
Aanwezige dekkingsgraad	135,0%	138,5%	125,0%	106,9%	111,2%
Beleidsdekkingsgraad	143,0%	136,4%	117,5%	100,8%	109,0%
Gehanteerde rekenrente	2,29%	2,51%	0,59%	0,24%	0,77%
Pensioenuitvoering (x € 1.000)					
Kostendeekkende premie (zuiver)	25.280	35.705	34.931	29.982	24.264
Gedempte kostendeekkende premie	25.504	24.731	24.872	23.216	22.346
Feitelijke premie	27.272	27.563	24.894	28.950	22.346
Pensioenuitvoeringskosten	2.161	1.849	1.647	2.940	2.954
Pensioenuitkeringen	36.805	35.349	34.524	34.398	34.415
Kosten per deelnemer (x € 1)					
Kosten per deelnemer	267	228	199	351	356
Beleggingen (x € 1.000)					
Beleggingen	1.487.257	1.372.164	1.683.855	1.549.820	1.465.073
Beleggingsresultaten	123.496	-297.605	140.367	106.210	193.660
Beleggingsperformance (percentages)					
Totaal rendement	8,9%	-17,8%	9,0%	7,4%	15,4%
Rendement benchmark	7,7%	-15,5%	8,9%	8,6%	15,5%
Z-score	0,69	-1,56	0,06	1,33	0,24
Performancetoets (+1,28)	1,62	1,23	2,40	2,44	1,97
Beheerfee en transactiekosten	0,15%	0,14%	0,19%	0,17%	0,18%

1.3 Pensioenfonds Waterbouw, hét pensioenfonds voor de waterbouwsector

Structuur

Pensioenfonds Waterbouw is opgericht op 21 november 1956 en statutair gevestigd in Badhoevedorp. Het is een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds op grond van de Wet verplichte deelneming in een Bedrijfstakpensioenfonds 2000. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41151182. De laatste statutenwijziging dateert van 18 januari 2022.

Missie, visie, strategie

Pensioenfonds Waterbouw heeft begin 2024 de nieuwe missie, visie en strategische doelen vastgesteld. Een aantal elementen uit de vorige missie en visie is ongewijzigd gebleven. Daarnaast komt een aantal aspecten uit de Wet toekomst pensioenen terug in de visie; deze werken onder andere door in het beleggings- en communicatiebeleid.

De missie van Pensioenfonds Waterbouw is:

Pensioenfonds Waterbouw is betrokken, betrouwbaar, staat voor eenvoud, kwaliteit en een duidelijk pensioen waarbij onze deelnemers centraal staan.

Visie

Pensioenfonds Waterbouw werkt pragmatisch aan een optimale verhouding tussen pensioenresultaat, risico's en kosten. Wij zijn daarbij alert op ontwikkelingen, kansen en bedreigingen en spelen hierop in, waarbij we waar mogelijk aansluiten op wat deelnemers en gepensioneerden willen.

Wij maken ons bij het uitvoeren van de opdracht van sociale partners hard voor de belangen van de deelnemers. Daarbij streven wij naar een goed en realistisch pensioenresultaat binnen de wettelijke kaders en de ter beschikking gestelde premie, waarbij wij willen voldoen aan de redelijke verwachtingen van alle belanghebbenden. Dit willen wij bereiken met een zorgvuldig beleggingsbeleid tegen zo laag mogelijke kosten en aanvaardbare risico's, passend bij de risicohouding van de deelnemers.

Wij werken aan pensioenbewustzijn en -inzicht van deelnemers en gepensioneerden in hun persoonlijke pensioensituatie zodat zij realistische verwachtingen kunnen hebben over hun pensioen, door middel van begrijpelijke communicatie. Daarbij wordt de deelnemer gestimuleerd actie te ondernemen indien dat nodig is. Wij begeleiden en ondersteunen deelnemers bij het maken van keuzes op de voor hen relevante momenten.

Strategisch doel

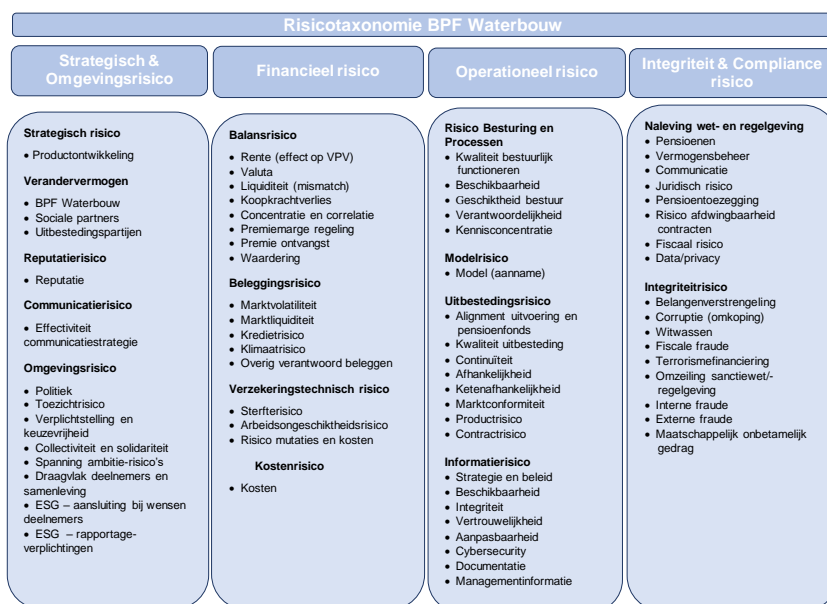
Het bestuur heeft voor de komende jaren een aantal strategische doelen geformuleerd die voortvloeien uit de missie en visie van het fonds:

1. Goed en realistisch pensioenresultaat op basis van de ter beschikking gestelde premie en passend bij de risicohouding
2. Draagvlak en vertrouwen bij alle belanghebbenden
3. Stimuleren pensioenbewustzijn en -inzicht door begrijpelijke communicatie met deelnemers en gepensioneerden
4. Kostenefficiënte uitvoering en besturing
5. Een zorgvuldig beleggingsbeleid uitvoeren tegen zo laag mogelijke kosten en aanvaardbare risico's
6. Continuïteit van de uitvoering waarborgen

De nieuwe strategische doelstellingen worden opgenomen in de integrale risicorapportage. Hierbij is per doelstelling bepaald of de belangrijkste risico's hierop aangepast moeten worden.

Koppeling strategische doelstellingen aan risico's:

Nr.	Strategische speerpunten/ Doelstellingen	Hooftrisico's	Bijbehorende risico's
1	Goed en realistisch pensioenresultaat op basis van de ter beschikking gestelde premie en passend bij de risicohouding	Financieel risico	- Balansrisico - Beleggingsrisico - Verzekeringstechnisch
2	Draagvlak en vertrouwen bij alle belanghebbenden	Strategisch & Omgevingsrisico Integriteit & Compliancerisico	- Verandervermogen - Reputatierisico - Omgevingsrisico - Naleving wet- en regelgeving
3	Stimuleren pensioenbewustzijn en -inzicht door begrijpelijke communicatie met deelnemers en gepensioneerden	Strategisch & Omgevingsrisico	- Reputatierisico - Communicatierisico
4	Kosten efficiënte uitvoering en besturing	Financieel risico Operationeel risico	- Kostenrisico - Risico Besturing en Processen - Uitbestedingsrisico
5	Een zorgvuldig beleggingsbeleid uitvoeren tegen zo laag mogelijke kosten en aanvaardbare risico's	Financieel risico Strategisch & Omgevingsrisico	- Kostenrisico - Beleggingsrisico - Draagvlak deelnemers en samenleving - ESG – aansluiting bij wensen deelnemers - ESG – rapportage-verplichtingen
6	Continuïteit van de uitvoering waarborgen	Strategisch & Omgevingsrisico Operationeel risico	- Strategisch risico - Verandervermogen - Omgevingsrisico - Risico Besturing en Processen - Uitbestedingsrisico

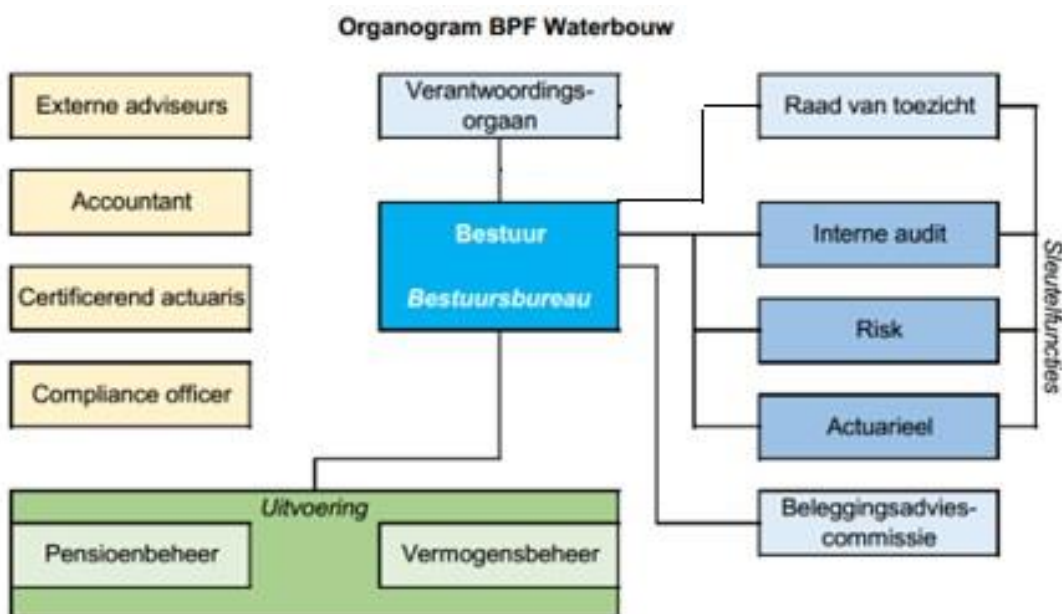
1.4 Governance

Pensioenfonds Waterbouw kent de volgende organen:

- Bestuur
- Raad van Toezicht
- Verantwoordingsorgaan

Deze organen worden ondersteund door het bestuursbureau van Pensioenfonds Waterbouw en door een aantal externe partijen die nauw betrokken zijn bij het fonds. .

In onderstaand organogram is de organisatie per 31 december 2023 van Pensioenfonds Waterbouw zichtbaar.

Het bestuur

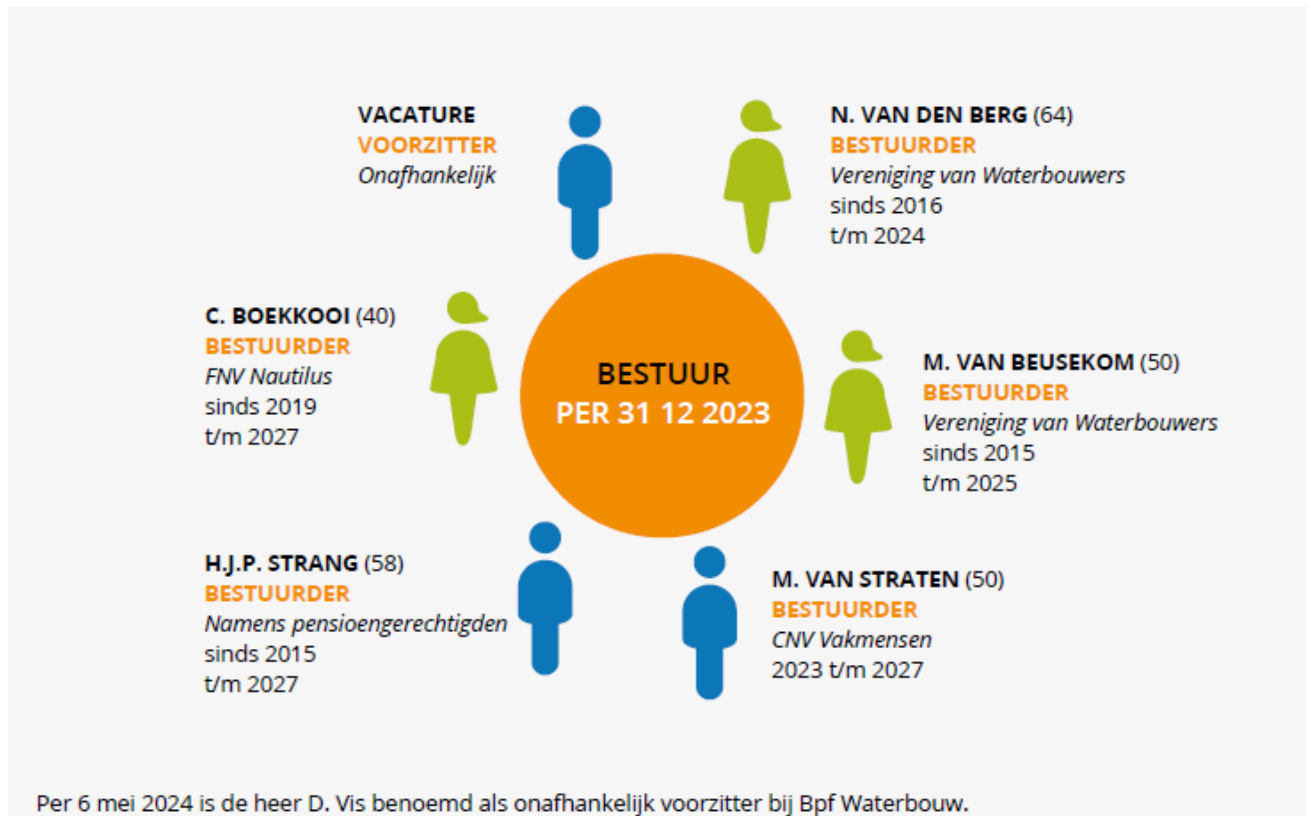
Het bestuur van het pensioenfonds is paritair samengesteld en bestaat uit zes leden, waarvan twee van werkgeverszijde, twee van werknemerszijde, één namens pensioengerechtigden en een onafhankelijk voorzitter.

- De bestuursleden van de zijde van werkgevers worden voorgedragen door de werkgeversorganisatie: de Vereniging van Waterbouwers;
- De bestuursleden van de zijde van werknemers worden voorgedragen door de volgende werknemersorganisaties:
  - FNV Nautilus;
  - CNV Vakmensen.
- Het bestuurslid namens pensioengerechtigden wordt gekozen door de direct gekozen vertegenwoordigers van pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur wordt geleid door een onafhankelijk voorzitter die wordt aangewezen door de overige bestuursleden. De bestuursleden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het fonds en nemen alle beslissingen.

Met de gekozen governance van het pensioenfonds en de hierna te noemen belangrijke onderdelen van het beleid, verzorgt het bestuur de pensioenen van onze deelnemers en pensioengerechtigden zo goed mogelijk.

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2023 is als volgt:

Mutaties bestuur

In 2023 is er een aantal mutaties binnen het bestuur geweest.

De heer Eski heeft zijn functie als bestuurder per 31 december 2022 beëindigd. De heer Van Straten is door CNV Vakmensen voorgedragen als kandidaat. Hij is medio juli 2023 benoemd als bestuurder.

De zittingstermijn van de heer Strang is op 10 maart 2023 verlopen. Hij heeft aangegeven beschikbaar te zijn voor herbenoeming. Na het doorlopen van de DNB procedure is hij herbenoemd voor een derde termijn tot maart 2027.

De zittingstermijn van mevrouw Boekkooi is ultimo november 2023 verlopen. Zij heeft aangegeven beschikbaar te zijn voor herbenoeming. Na het doorlopen van de DNB procedure is zij herbenoemd voor een tweede termijn tot 30 november 2027.

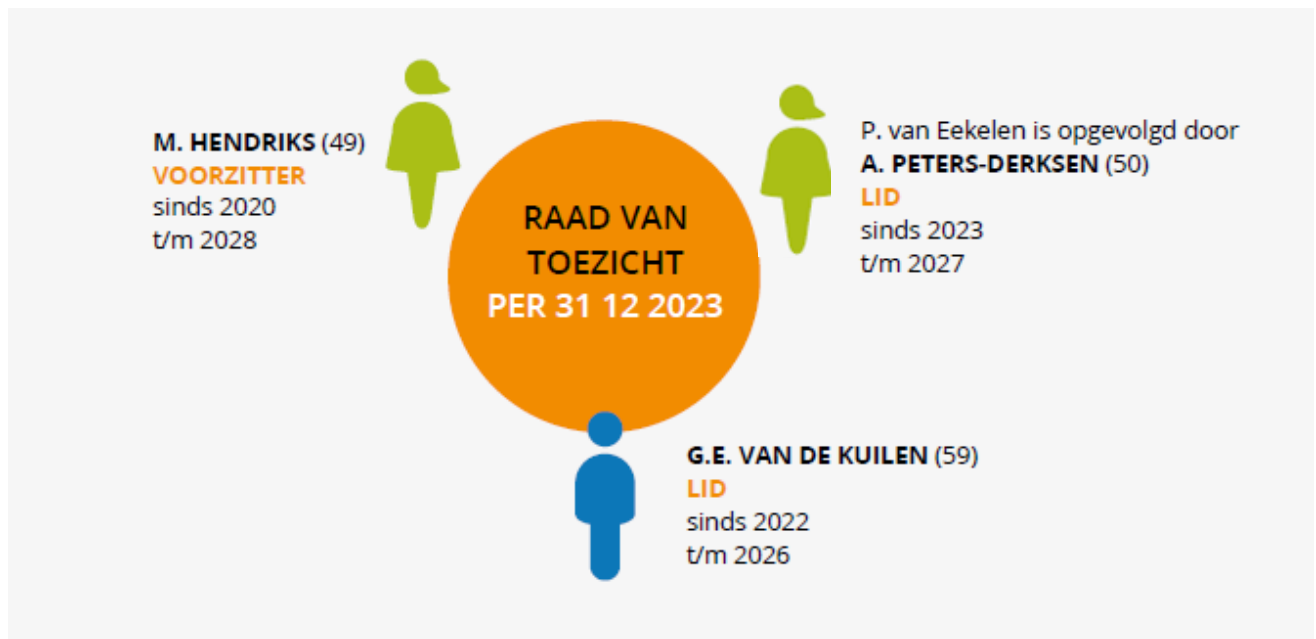
Op 28 december 2023 is de heer Hilbrands overleden. Per 6 mei 2024 is een nieuwe voorzitter, de heer Vis, aangesteld.

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen het pensioenfonds. Het intern toezicht draagt bij aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. De raad van toezicht legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over de uitvoering van de taken en bevoegdheden en in het jaarverslag.

De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke leden die na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan door het bestuur benoemd worden.

De samenstelling van de raad van toezicht per 31 december 2023 is als volgt:

Mutaties raad van toezicht

In 2023 is de heer van Eekelen afgetreden als gevolg van het bereiken van de maximale termijn. Hij is opgevolgd door mevrouw Peters-Derksen.

Verantwoordingsorgaan

Naast het recht om advies te geven, heeft het verantwoordingsorgaan de bevoegdheid om een oordeel te geven over het handelen van het bestuur en de raad van toezicht. De leden van het verantwoordingsorgaan vertegenwoordigen werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden uit de waterbouw sector.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit twaalf leden: twee vertegenwoordigers namens werkgevers, zes vertegenwoordigers namens pensioengerechtigden en vier vertegenwoordigers namens werknemers.

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan per 31 december 2023 is als volgt:

Mutaties verantwoordingsorgaan

In februari 2023 is de heer De Neeve benoemd als nieuw lid van het verantwoordingsorgaan. Van de heer Hulsebos is de zittingstermijn per april 2023 verlopen. Zij zijn beiden voor een periode van vier jaren (her)benoemd.

De inrichting en de bevoegdheden van het bestuur, raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds en in de reglementen van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

Sleutelfunctiehouders

De sleutelfunctiehouder risicobeheer is binnen het bestuur belegd bij de heer Strang, de sleutelfunctiehouder interne audit is geïnsourced en de sleutelfunctiehouder actuariel is belegd bij de certificerende actuaaris.

Per 31 december 2023 zijn de volgende sleutelfunctiehouders werkzaam voor het pensioenfonds:

Sleutelfunctiehouder	Naam
Actuariel	P.H.A. Heesterbeek
Interne Audit	I.G. Calmes
Risicobeheer	H.J.P. Strang

Beleggingsadviescommissie

De commissie bestaat eind 2023 uit twee bestuursleden, mevrouw M. van Beusekom (voorzitter) en mevrouw N. van den Berg en een lid van het bestuursbureau, de heer M. Lind. Onafhankelijke deskundigheid wordt op ad hoc basis worden ingeroepen door de beleggingsadviescommissie (BAC).

Het bestuursbureau

Het bestuursbureau bestond per 31 december 2023 uit:

Naam	Functie
P. Bonewit	Sr. Bestuurs- en beleidsadviseur
E. Haaker	Secretaresse
M. van der Hout	Pensioenspecialist
M. Lind	Manager pensioenfonds
D. Schuurman	Bestuurs- en beleidsadviseur

Overige externe partijen

Onafhankelijke accountant : PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Certificerend actuaris : Triple A

Adviserend actuaris : Mercer

Compliance officer : Trivu

1.5 Beleid

Diversiteit

Pensioenfonds Waterbouw heeft een diversiteitsbeleid. Bij de invulling van beschikbare zetels in het bestuur wordt er naar gestreefd de normen uit de Code Pensioenfonds te volgen.

In het bestuur zitten eind 2023 drie vrouwen en twee mannen. Er zijn geen bestuursleden jonger dan 40 jaar.

Ook bij het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht wordt door Pensioenfonds Waterbouw diversiteit nagestreefd. Het verantwoordingsorgaan heeft 1 vrouwelijk lid dat jonger is dan 40 jaar. De raad van toezicht heeft in 2023 twee vrouwelijke leden. Er zijn geen leden jonger dan 40 jaar.

Code Pensioenfonds

Pensioenfonds Waterbouw volgt de Code Pensioenfonds. De Code is tot stand gekomen door samenwerking van de Pensioenfederatie met de Stichting van de Arbeid en is sinds januari 2014 van kracht. De Code omvat 65 normen die onderverdeeld zijn in acht thema's. Elk thema bevat een aantal daarbij behorende normen. Over de naleving van deze normen rapporteert het pensioenfonds in het bestuursverslag. Zie daarvoor hoofdstuk 1.11. Eind 2023 is de Code herzien. Deze herziene Code is per 1 januari 2024 van kracht.

Geschiktheid

Het bestuur heeft een geschiktheidsbeleidsplan vastgesteld. In het geschiktheidsbeleidsplan zijn de uitgangspunten voor de deskundigheid en de competenties van de bestuurders opgenomen. Tevens zijn hierin functieprofielen op hoofdlijnen opgenomen voor een bestuurder en voor de voorzitter. Aan de hand van de geschiktheidsmatrix stelt het bestuur vast hoe een vacante bestuurszetel ingevuld dient te worden en stelt een specifiek functieprofiel op. Dit specifieke functieprofiel wordt ter instemming voorgelegd aan de raad van toezicht.

Het geschiktheidsbeleidsplan wordt jaarlijks geëvalueerd en indien nodig aangepast. Daarnaast wordt jaarlijks aan de hand van de geschiktheidsmatrix enerzijds en deskundigheden/competenties van de bestuursleden anderzijds een opleidingsjaarplan vastgesteld. Op deze manier houdt het bestuur de eigen geschiktheid op orde.

Zelfevaluatie

In principe voert het bestuur jaarlijks een collectieve zelfevaluatie uit. Deze heeft in 2023 niet plaatsgevonden mede in verband met ziekte binnen het bestuur. Begin 2024 heeft een zelfevaluatie plaatsgevonden onder leiding van een externe deskundige en samen met de raad van toezicht.

Compliance

Compliance is de naleving van wetgeving en (externe en interne) regels of normen die dienen ter waarborging van de integriteit en reputatie van Pensioenfonds Waterbouw en allen die verbonden zijn bij het fonds. Het pensioenfonds hecht veel waarde aan naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving.

De compliancemeldingen worden in iedere bestuursvergadering geagendeerd en besproken. In 2023 is er extra aandacht besteed aan awareness door een themasessie SIRA (integriteits- en risicoanalyse) te houden voor het bestuur en het bestuursbureau.

De toepassing en de werking van de compliancemaatregelen worden jaarlijks gemonitord door de compliance officer. Deze rapporteert jaarlijks over de naleving van de gedragscode van het pensioenfonds door de verbonden personen. Naar het oordeel van de compliance officer is in het verslagjaar daaraan voldaan.

Klachten en geschillen

De klachten- en geschillenprocedure van Pensioenfonds Waterbouw is per 1 januari 2024 aangepast zodat deze aansluit op de verplichtingen over het omgaan met klachten in de Wet toekomst pensioenen. Ook is de registratie en rubricering van klachten aangepast aan het nieuwe format.

In 2023 zijn zeven klachten, waarvan 3 geëscaleerde klachten, van deelnemers ontvangen bij het pensioenfonds. Pensioenfonds Waterbouw geeft vanzelfsprekend aandacht aan het oplossen van een klacht en probeert zich te verplaatsen in de vraag achter de klacht en hier op in te spelen gedurende de behandeling van de klacht. Hieronder treft u het overzicht aan van de klachten, geëscaleerde klachten en geschillen:

	Aantal behandelde 10		
	Klachten	Geescaleerde klachten	Geschillen
Onderwerp			
Service en Klantgerichtheid	2		1
Behandelingsduur	2		
Informatieverstrekking	1		
Deelnemersportaal			
Keuzebegeleiding			
Pensioenberekening- en betaling			
Registratie werknemersgegevens/ datakwaliteit			
Toepassing- wet- en regelgeving algemeen	2		2
Financiële situatie			
Duurzaamheid			
Overig			

Alle bovenstaande klachten zijn afgewikkeld.

Datalekken

In 2018 is een privacybeleid opgesteld. Een van de onderwerpen hierin betreft datalekken. Het pensioenfonds kent een procedure voor het melden van datalekken. In 2023 heeft het fonds te maken gekregen met één datalek. Het betrof een datalek waarbij één pensioengerechtigde een uitkeringsspecificatie heeft ontvangen die niet voor hem bestemd was. De pensioengerechtigde heeft desgevraagd de uitkeringsspecificatie vernietigd en heeft dit aan de administrateur bevestigd. In samenspraak met de compliance officer is geconcludeerd dat het onwaarschijnlijk is dat het datalek leidt tot een risico voor de rechten en vrijheden van betrokkenen. Van dit datalek is geen melding gedaan aan de Autoriteit Persoonsgegevens.

Toezichthouder

DNB kondigt jaarlijks in januari aan welke toezichtthema's op de kalender staan. De volgende onderzoeken stonden centraal in 2023:

- Nieuwe pensioenregeling (NPR);
- Duurzaamheid;
- Cyberweerbaarheid

Daarnaast zijn er reguliere gesprekken met de toezichthouder geweest.

In 2023 zijn er geen dwangsommen of boetes aan het pensioenfonds opgelegd. Bovendien is geen bewindvoerder of curator aangesteld door de toezichthouder. Ten slotte is geen aanwijzingsbeschikking aan het pensioenfonds afgegeven door de toezichthouder.

Beloning

Het bestuur van Pensioenfonds Waterbouw heeft het beloningsbeleid schriftelijk vastgelegd voor alle fondsorganen, het bestuursbureau en bestuurders die tevens sleutelfunctiehouder zijn. Bij de vaststelling van het beloningsbeleid zijn wet- en regelgeving, alsmede de richtlijnen zoals die in de pensioensector van kracht zijn, in acht genomen. Volgens het beleid volgt de beloning de prijsinflatie.

Het beloningsbeleid is in 2023 gevolgd. Per 1 januari 2023 heeft het bestuur besloten de jaarlijkse verhoging voor 2023 voor het bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht te matigen vanwege de hoge inflatie die zou leiden tot een aanzienlijke verhoging. De verhoging die is toegepast is gebaseerd op de loonindex. Omdat de situatie loonindex/prijsindex in 2023 omgekeerd is aan die van 2022 heeft het bestuur gebruik gemaakt van de discretionaire bevoegdheid om per 1 januari 2024 de verhoging opnieuw vast te stellen op basis van de loonindex. Een verhoging op basis van de prijsindex over 2022 en 2023 tezamen zou geleid hebben tot een verhoging van 15,2%. Een verhoging op basis van de loonindex over beide jaren leidt tot een totale verhoging van 11,5%.

Bij het opstellen van het beloningsbeleid zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het beloningsbeleid is beheerst en duurzaam;
- Het beloningsbeleid is passend gelet op de omvang en organisatie;
- Het beloningsbeleid moedigt niet aan tot het nemen van meer risico's dan voor het pensioenfonds aanvaardbaar zijn;

- Het beloningsbeleid staat in redelijke verhouding tot het tijdsbeslag dat gepaard gaat met het uitoefenen van de functies, de zwaarte en verantwoordelijkheid van de functie, de benodigde kennis en ervaring voor de functies.

Bestuurders, leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan ontvangen een vaste vergoeding per jaar. Bij een extra inzet van bestuursleden op verzoek van het pensioenfonds die boven het reguliere niveau uitstijgt, wordt - indien aan de voorwaarden van het beloningsbeleid is voldaan - een extra beloning toegekend. In 2023 zijn geen extra beloningen uitgekeerd. De totale beloning van de bestuursleden is weergegeven in paragraaf 2.6.13. Leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen naast de vaste vergoeding per jaar tevens een vergoeding per vergadering. De vergoedingen vanaf 1 januari 2024 zijn als volgt:

Functie	Vergoeding per jaar
Voorzitter bestuur	€ 56.422
Bestuurder	€ 37.599
Voorzitter raad van toezicht	€ 20.051
Lid raad van toezicht	€ 15.040
Voorzitter en secretaris verantwoordingsorgaan	€ 2.603
Lid verantwoordingsorgaan	€ 2.082

Binnen Pensioenfonds Waterbouw is geen sprake van prestatie gerelateerde beloningen. Bij ontslag wordt geen ontslagvergoeding uitgekeerd met uitzondering van een wettelijke transitievergoeding voor werknemers in dienst van Pensioenfonds Waterbouw.

1.6 Pensioenbeheer

Pensioenfonds Waterbouw voert de pensioenregeling van de waterbouwsector uit. De basispensioenregeling is een middelloonregeling. Ook is er een aanvullende spaarpensioenregeling waarin een pensioenspaarkapitaal wordt gevormd dat 10 jaar voorafgaand aan de pensioenrekenleeftijd van 68 jaar elk jaar voor een deel wordt omgezet in ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen. Daarnaast is er nog een vrijwillige regeling voor deelnemers waarin het ANW-hiaat kan worden verzekerd.

Onderstaand worden de belangrijkste kenmerken van de regelingen besproken.

Basispensioenregeling

In het pensioenreglement van Pensioenfonds Waterbouw is de reguliere (basis) pensioenregeling van het fonds opgenomen.

De volgende pensioenen worden verzekerd:

1. Ouderdomspensioen vanaf 68 jaar voor de deelnemer

Het ouderdomspensioen betreft een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een opbouw van het levenslange ouderdomspensioen (met nabestaandenpensioen op opbouwbasis) van 0,94% van de pensioengrondslag per deelnemingsjaar. De pensioengrondslag is (met uitzondering van de vrijwillige aansluiting waarvoor veelal een gemaximeerde grondslag geldt) gelijk aan het totale brutoloon over het deelnemingsjaar. Er wordt derhalve geen franchise gehanteerd.

2. Partner- en Wezenpensioen

- Partnerpensioen op opbouwbasis voor iedereen met een partnerrelatie (huwelijk, geregistreerd partnerschap en onder voorwaarden het ongehuwd voeren van een gezamenlijke huishouding)
- Wezenpensioen op opbouwbasis voor de kinderen van de deelnemer
- Tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / tijdelijk partnerpensioen voor de echtgenote of partner van de deelnemer

Het partnerpensioen bedraagt ongeveer 70% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen. Het wezenpensioen bedraagt ongeveer 14% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen.

Het tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / tijdelijk partner pensioen is een aanvullend pensioen dat in het verleden werd toegekend aan weduwen / weduwnaars en partners jonger dan 65 jaar ter compensatie van de zogenaamde AAA premies en later de zogenaamde Overhevelingstoeslag (OHT). Er vinden geen nieuwe toekenningen meer plaats sinds de brutoering van de OHT.

3. Arbeidsongeschiktheidspensioen of invaliditeitspensioen voor de deelnemer
*Het arbeidsongeschiktheidspensioen wordt toegekend en uitgekeerd aan de arbeidsongeschikte deelnemer die een uitkering op grond van de WIA of WAO ontvangt. Het arbeidsongeschiktheidspensioen vult de vervolgitkering, naar rato van de mate van arbeidsongeschiktheid, aan tot 70% van het laatstgenoten inkomen (gemaximeerd tot maximum premieloon SV).
Het invaliditeitspensioen bedraagt het verschil tussen de bedragen van de loondervingsuitkering WAO en de vervolgitkering WAO zoals die gelden op het moment van aanvang van de vervolgitkering.*
4. Bijzonder partnerpensioen voor de gewezen partner van de deelnemer.
Het bijzonder partnerpensioen voor de gewezen partner is gelijk aan het partnerpensioen dat is opgebouwd tot de datum van het einde van het huwelijk of partnerschap.

Toeslagverlening

Bij het fonds is sprake van een voorwaardelijke toeslagverlening (indexering). Ieder jaar wordt door het bestuur een besluit genomen op de vraag of en in hoeverre de financiële positie van het fonds naar het oordeel van het bestuur en binnen de toepasselijke wet- en regelgeving een (gedeeltelijke) toekenning van een toeslag mogelijk maakt. Er wordt naar gestreefd om de pensioenaanspraken van de deelnemers die nog pensioen opbouwen en de pensioenaanspraken van deelnemers die niet meer opbouwen en de reeds ingegane pensioenen jaarlijks te verhogen conform de algemene loonstijging in de sector. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de eventuele overrendementen die het fonds behaalt. De premie bevat geen opslag voor toeslagverlening en evenmin heeft het fonds geld gereserveerd ten behoeve van de toeslagverlening. Het bestuur kan wel differentiëren als evenwichtige belangenafweging door het bestuur daar aanleiding toe geeft.

Premievrijstelling

Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is in de zin van de WAO of WIA wordt de pensioenopbouw uit het pensioenreglement Pensioenfonds Waterbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, waarbij zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt, voor deze opbouw premievrijstelling wordt verleend.

Als pensioengrondslag voor de premievrije opbouw geldt het inkomen dat in het jaar direct voorafgaande aan het intreden van de arbeidsongeschiktheid werd verdiend.

Spaarpensioenregeling

In het reglement spaarpensioenregeling Pensioenfonds Waterbouw is voor de deelnemers een (verplichte) regeling opgenomen waarin een pensioenspaarkapitaal wordt gevormd. Hiervoor wordt over 2023 opnieuw (maximaal) 3% van de voor de deelnemer geldende pensioengrondslag aan het fonds afgedragen. Deze inleg wordt (na aftrek van kosten) jaarlijks verhoogd met een rendementsbijschrijving, die wordt vastgesteld op basis van het 5 jaars gemiddelde rendement van de beleggingsportefeuille waarin het totale opgebouwde spaarkapitaal van de deelnemer in het voorgaande jaar was belegd. Voor de berekening van het percentage van de rendementsbijschrijving over de jaren 2019 tot en met 2024 is een overgangsregeling vastgesteld, aangezien de bepaling van het rendement per 1 januari 2019 is gewijzigd. De wijze van vaststelling van de rendementsbijschrijving kan door het bestuur worden gewijzigd.

Het pensioenspaarkapitaal wordt in aanloop naar de pensioeningangsdatum in delen omgezet in pensioen conform het pensioenreglement van Pensioenfonds Waterbouw. Het pensioenspaarkapitaal kan daarmee worden ingezet voor een hoger pensioen of een eerder ingaand pensioen. Vrijwel het gehele spaarkapitaal is na akkoord deelnemers per 1 januari 2019 omgezet naar aanspraken in de basisregeling. De reglementaire rendementsbijschrijving (en de voorwaardelijke toeslag) is eveneens per 1 januari 2019 vervangen door een vijfjaars gemiddeld rendement.

ANW-pensioen

In deze regeling wordt de mogelijkheid geboden aan de premiebetalende deelnemers om vrijwillig en op individuele basis het ANW-hiaat te verzekeren dat is ontstaan door de invoering van de ANW ter vervanging van de Algemene Weduwen- en Wezenwet per 1 juli 1996. Deze verzekering geeft de nabestaanden bij het overlijden van de verzekerde recht op een uitkering ter hoogte van de maximale ANW-uitkering wanneer als gevolg van die wetwijziging dit recht niet of niet meer bestaat.

Pensioenfonds Waterbouw kent een verplichte en een vrijwillige aansluiting:

Verplichte aansluiting

Werkgevers die onder de verplichte werkingssfeer van Pensioenfonds Waterbouw vallen zijn verplicht zich aan te melden bij Pensioenfonds Waterbouw. De aangesloten werkgever is verantwoordelijk voor het verstrekken van de juiste gegevens die nodig zijn om de pensioenregeling uit te kunnen voeren.

Indien aan de hand van het aanvraagformulier en andere schriftelijke bescheiden niet met voldoende zekerheid kan worden vastgesteld of de pensioenregeling van Pensioenfonds Waterbouw van toepassing is, wordt een aansluitingsonderzoek bij de werkgever ingesteld. Dit gebeurt ook als het vermoeden bestaat dat een werkgever zich ten onrechte niet heeft aangemeld of ten onrechte een deel van het personeel niet heeft aangemeld.

Op basis van de uitkomsten van dit aansluitingsonderzoek wordt vervolgens een besluit genomen om al dan niet een aansluiting bij Pensioenfonds Waterbouw tot stand te brengen, eventueel met terugwerkende kracht, en wordt bepaald voor welke (groep van) werknemers deze aansluiting dan geldt.

De bovengenoemde procedures en verplichtingen zijn opgenomen in een uitvoeringsreglement. Bij het opstellen en vaststellen van dit uitvoeringsreglement zijn de bepalingen van artikel 25 e.v. Pensioenwet in acht genomen.

Vrijwillige¹ aansluiting

Door de beperkte territoriale reikwijdte van Nederlandse wetgeving geldt de verplichtstelling van Pensioenfonds Waterbouw alleen binnen Nederland en de Nederlandse territoriale wateren voor (kort gezegd) al het personeel dat werkzaam is in de bedrijfstak Waterbouw. Zodra een schip zich buiten Nederlandse territoriale wateren begeeft, geldt de verplichtstelling niet meer voor de werknemers werkzaam op dit schip. Om ook voor die werknemers een aansluiting bij Pensioenfonds Waterbouw te houden is met de betrokken werkgevers een (uitvoerings)overeenkomst tot vrijwillige aansluiting bij Pensioenfonds Waterbouw gesloten. Dergelijke overeenkomsten zijn ook gesloten met werkgevers die onder de werkingssfeer van Pensioenfonds

---

¹ Met vrijwillige aansluiting is in dit kader bedoeld de aansluiting anders dan op basis van de verplichtstelling. Dit bevat dus ook (en met name) de contractuele aansluitingen binnen de statutaire werkingssfeer. Het gaat hier dus niet (alleen) om vrijwillige aansluitingen buiten de statutaire werkingssfeer zoals bedoeld in artikel 121 Pw. Vrijwillige aansluitingen zoals bedoeld in artikel 121 Pw. komen bij BPFWB niet of nauwelijks voor.

Waterbouw vallen voor het personeel dat, ook bij werkzaamheden binnen Nederland, niet valt onder de verplichtstelling.

Tenslotte is het bestuur bevoegd een werkgever, die niet onder de werkingssfeer van Pensioenfonds Waterbouw valt maar wel een economische en / of organisatorische eenheid vormt met een verplicht aangesloten onderneming of verwantschap heeft met de bedrijfstak, op verzoek van die werkgever vrijwillig bij Pensioenfonds Waterbouw aan te sluiten indien wordt voldaan aan de eisen die worden gesteld in artikel 121 van de Pensioenwet.

In de overeenkomsten van vrijwillige aansluiting zijn, door een verwijzing naar de statuten en reglementen (waaronder het Uitvoeringsreglement) de afspraken opgenomen over de aansluiting, gegevensaanlevering, premievaststelling en –betaling die overeenkomen met de procedures en verplichtingen, die gelden bij de verplichte aansluiting.

De ontwikkeling van de aantallen deelnemers is hieronder weergegeven.

Aantallen Deelnemers	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden
Eind 2022	2.790	3.559	5.322
Overleden	-7	-17	-286
Overige mutaties (saldo)	66	-112	211
Eind 2023	2.849	3.430	5.247

Optimaal pensioenresultaat tegen een haalbare premie

Pensioenfonds Waterbouw probeert het pensioenresultaat te verbeteren door het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat voor het fonds. Dit wordt periodiek doorgerekend. Pensioenfonds Waterbouw streeft een pensioenresultaat na dat op lange termijn op of boven 100% ligt. Op middellange termijn is een resultaat net onder de 100% acceptabel.

In 2021 is een ALM-studie uitgevoerd. In 2023 zijn de uitgangspunten niet structureel gewijzigd. Derhalve is er voor het bestuur vooralsnog geen aanleiding tot aanpassing van genoemde lange termijn strategische doelen voor het pensioenresultaat. Een volledige nieuwe ALM-studie wordt 1x in de 3 jaar uitgevoerd en zal derhalve weer in 2024 plaatsvinden.

De jaarlijkse opbouw van het pensioen staat al jaren vast op 0,94% van het pensioengevende salaris. Voor 2023 is de premie vastgesteld op 16,2% van het salaris. Hiermee blijft sprake van een redelijk constante en haalbare premie. De premiedekkingsgraad voor 2023 bedroeg bij vaststelling eind 2022 naar verwachting circa 134%. De werkelijke premiedekkingsgraad is in 2023 uitgekomen op 126,9%.

Voor 2024 is de premiedekkingsgraad, net als voor 2023 het geval was, boven de 100%. Mede daarom is besloten om de premie voor 2024 op 16,2% te houden, gelijk aan het premiepercentage in 2023.

Premiebeleid

De premie kan op verschillende manieren berekend worden.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur van 31 december van het voorgaande boekjaar. Deze premie bestaat kort samengevat uit de actuarieel benodigde premie voor de inkoop van het jaarlijks op te bouwen pensioen volgens de basisregeling, een opslag voor uitvoeringskosten en een opslag voor solvabiliteit. De premie bevat geen opslag voor de voorwaardelijke toeslagverlening.

De samenstelling is als volgt:

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	20.403	29.154
Pensioenuitvoeringskosten	1.395	1.406
Solvabiliteitsopslag	3.482	5.145
	25.280	35.705

Gedempte kostendekkende premie

Omdat de zuiver kostendekkende premie berekend wordt op basis van de rentetermijnstructuur kan de hoogte van de premie fluctueren door wijzigingen in de hoogte van deze rentetermijnstructuur. Om te voorkomen dat hierdoor (grote) fluctuaties voorkomen in de jaarlijkse premie hanteerde het fonds tot 1 januari 2022 de methodiek van de gedempte kostendekkende premie. Sinds 1 januari 2022 wordt de premie gedempt op basis van het verwachte rendement.

De samenstelling is als volgt:

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	14.129	13.741
Pensioenuitvoeringskosten	1.395	1.406
Solvabiliteitsopslag	2.170	2.017
Opslag voorwaardelijke opbouw	7.810	7.567
	25.504	24.731

De volgende tabel geeft inzicht in de hoogte van de feitelijke premie, de kostendekkende premie en de gedempte premie.

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Kostendekkende premie	25.280	35.705
Gedempte kostendekkende premie	25.504	24.731
Feitelijke premie	27.272	27.563

Feitelijke premie

Per 1 januari 2022 is het premiebeleid gewijzigd. In aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel wordt de gedempte kostendekkende premie vastgesteld door uit te gaan van het te verwachten beleggingsrendement.

De premie 2024 is gelijk gehouden aan de premie 2023 en bedraagt 16,2%. Dit is hoger dan de gedempte kostendekkende premie. De gemiddelde premiedekkingsgraad over de afgelopen 7 jaar was 102,4%.

De premie voor de spaarpensioenregeling bleef in 2023 3,0% en is ook per 1 januari 2024 ongewijzigd gebleven.

Vooruitblik 2024

Gegeven de hoge premiedekkingsgraad in 2023 is besloten de premie van 16,2% met ingang van januari 2024 niet te verhogen. Het hoofd criterium om de evenwichtigheid van de premie te beoordelen is dat de gemiddelde premiedekkingsgraad over meerdere jaren minimaal 100% bedraagt. Dit is met een premie van 16,2% het geval, namelijk 111,3%.

Het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht zijn over het niet verhogen van de premie voor 2024 geconsulteerd. Het verantwoordingsorgaan heeft ingestemd met een premie van 16,2% voor het jaar 2024 gezien de hoge premiedekkingsgraad. De raad van toezicht heeft aangegeven achter dit besluit te staan.

Ontwikkeling van de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds wordt weergegeven door middel van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad van het pensioenfonds is in 2023 licht gedaald. De actuele dekkingsgraad daalde van 138,5% eind december 2022 naar 135,0% eind december 2023, terwijl de beleidsdekkingsgraad (de gemiddelde actuele dekkingsgraad over de laatste 12 maanden) toenam van 136,4% eind december 2022 naar 143,0% eind december 2023. In de dekkingsgraad eind december 2023 is de verleende toeslag van 5% al verwerkt.

Het pensioenresultaat is uiteraard vooral afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De financiële positie van het pensioenfonds wordt vervolgens voornamelijk bepaald door het beleggingsresultaat en de ontwikkeling van de rente. Overige effecten zijn minder van belang. De premie is minder dan 3% van de voorziening pensioenverplichtingen en de uitkeringen zijn minder dan 4% van de voorziening pensioenverplichtingen. Hiermee hebben zij een beperkte invloed op de dekkingsgraad.

Het jaar 2023 was een goed beleggingsjaar, met een beleggingsrendement van 8,9%. De gemiddelde rente waarmee de voorziening pensioenverplichtingen wordt berekend daalde licht van 2,51% naar 2,29%. Door de gedaalde rente is een hogere voorziening benodigd en hierdoor daalde de dekkingsgraad. De voorziening pensioenverplichtingen nam toe met 10,8%. Doordat de verplichtingen zijn toegenomen, is de dekkingsgraad zelfs bij een positief beleggingsresultaat licht gedaald.

In de onderstaande tabel zijn de verschillende effecten op de dekkingsgraad weergegeven.

	Werkelijk 2023	Werkelijk 2022
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	138,5%	125,0%
Premie	-0,3%	-0,8%
Uitkeringen	1,4%	0,6%
Toeslagverlening	-6,9%	-5,5%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-3,8%	48,1%
Rendement op beleggingen	7,3%	-28,2%
Overige oorzaken en kruiseffecten	<u>-1,2%</u>	<u>-0,7%</u>
Dekkingsgraad per 31 december	135,0%	138,5%

Herstelplan

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad 143,0%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad boven het vereist eigen vermogen en is er geen herstelplan van toepassing.

Toeslagen

Pensioenfonds Waterbouw kent een toeslagbeleid met een voorwaardelijk karakter. Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de eventuele overrendementen die Pensioenfonds Waterbouw behaalt. De premie bevat geen opslag voor toeslagverlening en evenmin heeft Pensioenfonds Waterbouw geld gereserveerd ten behoeve van de toeslagverlening.

Er wordt naar gestreefd om de pensioenaanspraken van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en de pensioenrechten jaarlijks te verhogen conform de loonstijging CAO waterbouw met een maximum van 5%.

Tegelijk met de verandering in premiebeleid heeft het bestuur het mogelijk gemaakt om een verschil in toeslag aan te brengen tussen gepensioneerden, slapers en actieve deelnemers om te allen tijde een evenwichtige belangenafweging te kunnen realiseren indien daartoe aanleiding bestaat. In 2023 is geen gebruik gemaakt van deze mogelijkheid.

De toeslag wordt door het bestuur toegekend indien het verlenen van een toeslag volgens de wet- en regelgeving is toegestaan en in de mate waarin dit volgens die normen mag. Dit betekent dat toeslagverlening plaats kan vinden als Pensioenfonds Waterbouw beschikt over een beleidsdekkingsgraad per 31 december van tenminste 110% en de toeslag voldoet aan het wettelijke vereiste van toekomstbestendigheid.

Het bestuur heeft gebruik gemaakt van de versoepeling van de wettelijke regels door in december 2022 te besluiten om de pensioenen per 1 januari 2023 te verhogen met 3,75%.

Eind 2023 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 143,0%. Vanwege de hoge dekkingsgraad heeft het bestuur reeds om december 2023 besloten om de pensioenen per 1 januari 2024 te verhogen met 5%, het maximaal toegestane toeslagpercentage.

Inhaaltoeslag

Indien in voorgaande jaren een toeslag niet of niet volledig is toegekend zal deze alsnog worden toegekend indien de beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Waterbouw dit op basis van de wettelijke regels mogelijk maakt. Dit heet inhaaltoeslag. Dit beleid geldt vanaf 1 januari 2015 en dat betekent dat als er sprake is van het inhalen van een toeslag eerst de gemiste toeslag over 2015 kan worden ingehaald en pas daarna de volgende jaren. Bij de huidige beleidsdekkingsgraad is hiervan nog geen sprake. Pas bij een beleidsdekkingsgraad van boven de 150% kan het bestuur besluiten tot het verstrekken van een inhaaltoeslag.

De cumulatief (vanaf 2015) gemiste toeslag op 31 december 2023 is 9,35% voor de actieve deelnemers, 6,80% voor de gepensioneerden en gewezen deelnemers, en 17,46% voor de invaliditeitspensioenen.

Op 1 januari 2023 is een toeslag verleend van 3,75%. Hiermee blijft de cumulatief gemiste toeslag gelijk als in 2022 voor deelnemers en gepensioneerden. Voor invaliditeitspensioenen neemt de cumulatief gemiste toeslag toe, aangezien de verhoging van het WAO dagloon in 2023 12,1% was (€ 256,54 per 1/1/2023 ten opzichte van € 228,76 per 1/1/2022).

Verlagingen

Indien de (beleids)dekkingsgraad van het pensioenfonds te laag is, dan kan het pensioenfonds de pensioenen verlagen. Een eventueel noodzakelijke verlaging wordt uitgesmeerd over maximaal 10 jaar. Pensioenfonds Waterbouw heeft nog geen beleid vastgesteld voor de wijze waarop kortingen worden toegepast en op welke wijze daarbij rekening wordt gehouden met de evenwichtige afweging van de belangen van alle groepen (gewezen) deelnemers. Pensioenfonds Waterbouw heeft ook nog geen beleid vastgesteld voor het eventueel inhalen van kortingen, mede gelet op het feit dat (nog) geen sprake is geweest van kortingen bij Pensioenfonds Waterbouw en in het nieuwe pensioenstelsel voor het eventueel korten van pensioenen andere regels zullen gelden.

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven.

Jaar	2023	2022
Prognosetafel primo boekjaar	AG2022	AG2020
Gemiddelde rente primo boekjaar	2,51%	0,59%
1. Premies en koopsommen	5.474	-2.993
2a. Beleggingsresultaat	89.244	-287.375
2b. Wijziging rentetermijnstructuur	-29.997	404.961
3. Toeslagverlening	-51.201	-61.517
4. Kosten	226	493
5. Sterfte	-971	2.199
6. Arbeidsongeschiktheid	-1.055	-2.210
7. Mutaties / diversen	-84	218
8. Wijziging grondslagen	-8.014	-7.042
Totaal resultaat	3.221	46.734

Het resultaat op wijziging grondslagen in 2023 is veroorzaakt doordat per 31 december 2023 de ervaringssterftetabel en de partnerfrequentietabel is aangepast, naar aanleiding van onderzoek dat begin 2024 heeft plaatsgevonden.

Uitvoerings- en beleggingskosten

In 2023 bedroegen de in rekening gebrachte kosten € 2.884k waarvan € 723k ten laste van de beleggingsresultaten (2022: € 2.523k respectievelijk € 674k). Hiermee zijn de administratieve uitvoeringskosten gelijk aan € 2.161k (2022: € 1.849k). De administratieve uitvoeringskosten per deelnemer komen daarmee uit op € 267 (2022: € 228). In 2022 waren de incidentele kosten beperkt. In 2023 waren de incidentele kosten ongeveer € 200k hoger in verband met voorbereidingen op de aanstaande overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze kosten zullen naar verwachting de komende jaren toenemen.

Bij de vaststelling van de uitvoeringskosten per deelnemer worden, conform de voorschriften, de gewezen deelnemers buiten beschouwing gelaten.

In de premie voor de basispensioenregeling is een opslag voor kosten opgenomen van 5,14%. In de premie voor de spaarpensioenregeling is een opslag voor kosten opgenomen van 5%. Verder is een opslag voor excassokosten opgenomen van 2,7% in de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor 2,7% van de uitkeringen in het boekjaar beschikbaar komt ter dekking van de kosten.

De mate waarin de kosten door deze opslagen wordt gedekt komt naar voren in de actuariële analyse uit de paragraaf hiervoor. Er is sprake van een positief resultaat op kosten.

De beleggingskosten inclusief kosten die onderdeel zijn van de beleggingsresultaten en transactiekosten, bedragen € 2.079k (2022: € 2.162k). Dit was 0,15% (2022: 0,14%) van het gemiddeld belegd vermogen. De nominale beleggingskosten zijn ongeveer gelijk gebleven.

De transactiekosten bedragen -€ 31k (2022: -€ 20k), 0,00% (2022: 0,00%) van het gemiddeld belegd vermogen.

Een specificatie van de beleggingskosten staat in de onderstaande tabel.

Bedragen x € 1.000	2023	2022
Directe kosten	723	674
Kosten ten laste van het rendement	1.387	1.508
Transactiekosten	-31	-20
	2.079	2.162

Toekomstige uitvoering waarborgen

Pensioenfonds Waterbouw vindt het belangrijk om een goede uitvoering te waarborgen.

Om de kwetsbaarheden van het pensioenfonds te verminderen en de continuïteit te waarborgen, heeft het pensioenfonds de uitvoering van de pensioenregeling en het vermogensbeheer uitbesteed.

De pensioenadministratie en de betaling van de pensioenen is sinds 2021 uitbesteed aan Visma Idella. Visma Idella biedt met hun platform 'Digital Pension administration as a Service' (DPaaS) een efficiënte gedigitaliseerde pensioenadministratie tegen redelijke uitvoeringskosten. Visma Idella rapporteert elk kwartaal over de kwaliteit van de dienstverlening via de kwartaalrapportage. De afspraken over de te realiseren normen zijn vastgelegd in de Service Level Agreement (SLA).

Om de pensioenadministratie geschikt te maken voor de overgang naar de pensioenregeling in het Nieuwe Pensioenstelsel heeft Visma Idella het nieuwe platform 'Visma Pension administration as a Service' (VPaaS) ontwikkeld. Met de migratie van DPaaS naar VPaaS, die naar verwachting begin 2025 plaatsvindt, wordt het oude platform uitgefaseerd en wordt de administratie vanaf dat moment op het nieuwe platform uitgevoerd. Het nieuwe werkgeversportaal is vanaf dat moment ook beschikbaar voor werkgevers. Het deelnemersportaal met pensioenplanner zal echter in 2024 beschikbaar worden gesteld voor deelnemers. Door de transitie van DPaaS naar VPaaS te realiseren worden de risico's van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel beperkt.

CTI, Columbia Threadneedle Investments is aangesteld voor het monitoren van de vastrentende waarden- en aandelenportefeuille. Daarnaast doet CTI ook de beleggingsadministratie en de performance- en risicometing. ASR is aangesteld voor de monitoring van de onroerend goed beleggingen. Caceis is als custodian aangesteld voor de discretionaire vastrentende waarden portefeuille. De uitbesteding van het vermogensbeheer leidt tot de gewenste vermindering van de kwetsbaarheid en lage kosten.

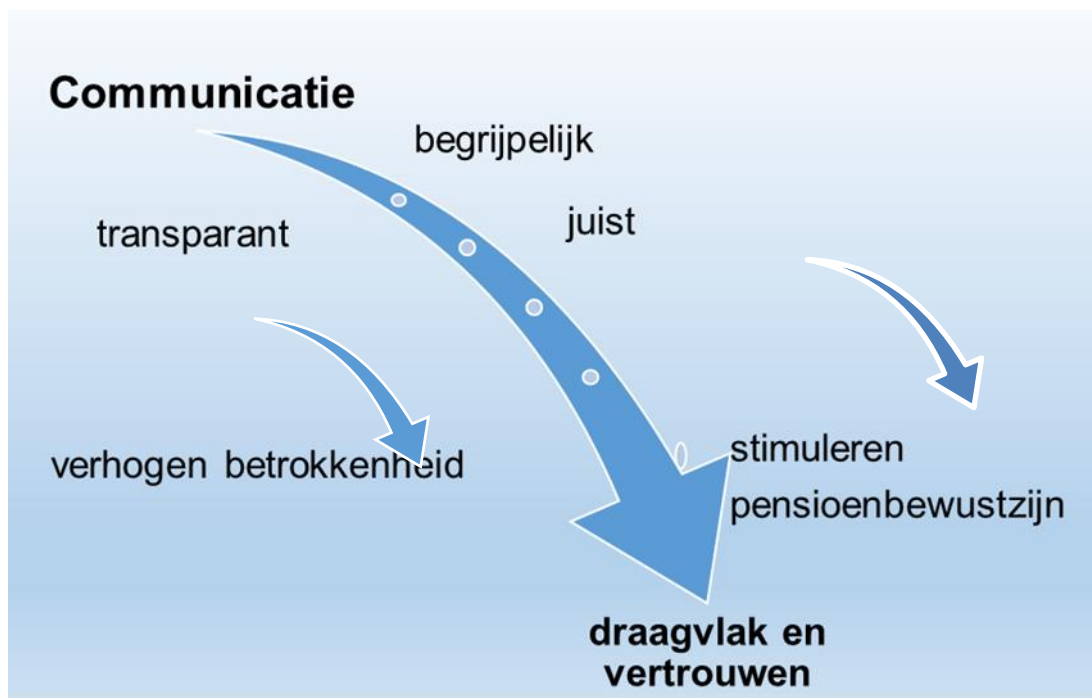

1.7 Communicatie

Communicatiebeleid

Het fonds heeft het communicatiebeleid vastgelegd in een communicatiebeleidsplan. In het communicatiebeleidsplan staan de strategische uitgangspunten voor de communicatie met (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Voor de uitvoering wordt er jaarlijks een communicatiejaarplan opgesteld. De komende jaren zal de focus in de communicatie op het nieuwe pensioenstelsel gericht zijn. Belangrijkste andere thema's voor 2024 zijn digitalisering en keuzebegeleiding.

In de missie, visie en de 6 strategische speerpunten is een overkoepelend thema voor communicatie te herkennen: 'Vergroten van het draagvlak en vertrouwen in Pensioenfonds Waterbouw' is de ambitie. Deze kan bereikt worden door:

Pensioenfonds Waterbouw heeft een communicatiebeleid en communiceert op de door wet- en regelgeving voorgeschreven momenten. De wettelijke communicatie-uitingen die naar alle deelnemers gaan of voor grotere groepen zijn bestemd, worden per post verzonden.

Door Pensioenfonds Waterbouw is in 2023 gefocust op de volgende communicatiethema's:

Positionering

Om te werken aan het draagvlak en vertrouwen van onze stakeholders is een goede en herkenbare positionering van Pensioenfonds Waterbouw noodzakelijk. Het is belangrijk dat Pensioenfonds Waterbouw als pensioenfonds toegevoegde waarde uitdraagt. Het laten zien van de voordelen van onze pensioenregeling voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden, de kwaliteit van de uitvoering van de pensioenregeling op een kostenefficiënte wijze, transparantie en betrouwbaarheid zijn belangrijke doelen hierbij.

Stimuleren pensioenbewustzijn

Pensioenfonds Waterbouw wil het pensioenbewustzijn- en inzicht stimuleren door begrijpelijk te communiceren met deelnemers en pensioengerechtigden. De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden krijgen meer kennis over hun eigen pensioensituatie en waardoor ze beter in staat worden gesteld hun eigen keuzes te maken.

Communicatie met de deelnemers

Pensioenfonds Waterbouw vindt het belangrijk dat de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, goed op de hoogte zijn van hun pensioen. Pensioenfonds Waterbouw besteedt dan ook veel tijd en aandacht aan communicatie.

Betrokkenheid realiseren en pensioenbewustzijn vergroten van alle deelnemers

Pensioenfonds Waterbouw communiceert transparant over de actuele situatie bij het pensioenfonds en probeert betrokkenheid en pensioenbewustzijn te vergroten door algemene informatie te verstrekken over pensioenen en de pensioenuitvoering door het pensioenfonds.

Pensioenfonds Waterbouw communiceert op verschillende manieren. Een belangrijk communicatiemiddel is de website www.bpfwaterbouw.nl. Op de website is veel informatie over de pensioenregeling en aanvullende regelingen te vinden.

Een ander belangrijk communicatiemiddel is de helpdesk. Bij de helpdesk (van Visma Idella) kunnen actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden terecht met hun vragen of opmerkingen. De helpdeskmedewerkers begeleiden tevens de deelnemers die (bijna) met pensioen gaan door hen in staat te stellen om de keuzes die zij rondom hun pensioen maken zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij hun persoonlijke situatie en wensen. Zo worden de deelnemers die (bijna) met pensioen gaan gewezen op de mogelijkheid om gebruik te maken van een persoonlijk en informatief gesprek met onze helpdesk-medewerkers. Het bestuursbureau van Pensioenfonds Waterbouw beantwoordt de meer complexe vragen.

Door het opstellen van een verkort jaarverslag en het PensioenNieuws en deze aan alle deelnemers toe te sturen, neemt Pensioenfonds Waterbouw de deelnemers mee in de meest relevante zaken omtrent pensioenen en de actuele ontwikkelingen bij Pensioenfonds Waterbouw. Hiermee creëert het pensioenfonds meer betrokkenheid onder de deelnemers.

Juist en duidelijk inzicht hebben in hun pensioensituatie

Het pensioenfonds treedt in contact met deelnemers bij gebeurtenissen en wijzigingen in de werk- of persoonlijke situatie die invloed hebben op het pensioen en waarbij actie is voorgeschreven. Ook communiceert het pensioenfonds in het algemeen over de gevolgen van belangrijke gebeurtenissen en welke keuzes er gemaakt kunnen worden. Op deze manier geeft het pensioenfonds deelnemers inzicht in de pensioensituatie.

Om te voldoen aan de visie op de communicatie met de deelnemers, voldoet onze informatie onder andere aan de volgende vereisten:

- Informatie (tijdig) beschikbaar stellen
- Duidelijk communiceren
- Evenwichtig communiceren
- Persoonlijke informatie aanbieden
- Correct, consistent en realistisch communiceren

Informatie tijdig beschikbaar stellen

De basisinformatie wordt verstrekt binnen 3 maanden na de start van de arbeidsovereenkomst. Andere informatie wordt tijdig verstrekt binnen een (wettelijke) termijn waarin de deelnemer de informatie redelijkerwijs kan gebruiken voor het beoogde doel. De informatie wordt op een moment verstuurd om (gewezen) deelnemers in staat te stellen om zelfstandig en verantwoord keuzes te maken wanneer dit mogelijk is en/of nodig is.

Duidelijk communiceren

De informatie die wordt verstrekt is duidelijk. Dit betekent dat de informatie vindbaar en begrijpelijk is. Gerelateerde informatie wordt bij elkaar gepresenteerd en bevat duidelijke verwijzingen. Er wordt geen vakjargon gebruikt, moeilijke termen worden uitgelegd en de informatie is concreet. Het gelaagd aanbieden van informatie hoort hier ook bij.

Evenwichtig communiceren

In de communicatie worden zowel positieve als beperkende kenmerken genoemd. Hierbij wordt eerlijk over risico's gecommuniceerd om te voorkomen dat deelnemers verkeerde keuzes maken.

Persoonlijke informatie aanbieden

Een deelnemer ontvangt informatie die aansluit op de informatiebehoefte van de deelnemer. Dit wordt bereikt door te communiceren met de deelnemer over onderwerpen die relevant voor de deelnemer zijn en door te communiceren op belangrijke momenten voor de deelnemer.

Correcte, consistente en realistische communicatie

De informatie van het pensioenfonds is correct en consistent. De informatie wordt gebaseerd op een correcte pensioenadministratie en de informatie bevat geen tegenstrijdigheden.

De genoemde bedragen zijn correct en realistisch. Het pensioenfonds communiceert in het (uniform) pensioenoverzicht het te bereiken pensioen, maar ook het te bereiken pensioen rekening houdend met bepaalde mee- en tegenvallers. Deze informatie wordt ook getoond op www.mijnpensioenoverzicht.nl.

Deelnemersportaal

Op 'mijn.bpfwaterbouw.nl' kunnen deelnemers op via de beveiligde en persoonlijke omgeving van het fonds hun persoonsgegevens in zien en zelf een aantal pensioenzaken digitaal regelen. Om de persoonlijke gegevens zo goed mogelijk te beschermen, moet de deelnemer inloggen met de Digid-app. In mei 2024 is het nieuwe deelnemersportaal gelanceerd waarin de mogelijkheden worden uitgebreid. Zo kunnen de deelnemers met de pensioenplanner de effecten en de gevolgen van verschillende individuele pensioenkeuzes doorrekenen. Denk daarbij aan de gevolgen van eerder stoppen met werken, gedeeltelijk met pensioen gaan of uitstel van pensioen.

Draagvlak bij stakeholders

Pensioenfonds Waterbouw vindt het belangrijk dat werkgevers en vakbonden goed op de hoogte zijn van de uitvoering van de pensioenregeling in de waterbouwsector. Hierbij is een goede relatie tussen het fonds en de sociale partners belangrijk.

We voeren onze missie uit en streven ernaar om de pensioenen van onze deelnemers en pensioengerechtigden zo goed mogelijk te verzorgen, rekening houdend met de wensen van sociale partners als opdrachtgevers. Dit streven vullen wij in via een zorgvuldig en evenwichtig pensioenbeleid en een uitvoeringsorganisatie die hoogwaardige kwaliteit levert en die veel waarde hecht aan de kernwaarden integriteit, betrouwbaarheid, kostenbewustzijn, transparantie, flexibiliteit en duurzaamheid. Door de pensioenregeling op deze wijze uit te voeren en te streven naar een goed pensioenresultaat creëren we draagvlak bij onze stakeholders. Daarnaast behouden we dit draagvlak bij (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden door te communiceren met deze deelnemers, zoals hiervoor is aangegeven.

Om het draagvlak bij sociale partners te behouden en verder te optimaliseren, heeft het pensioenfonds regelmatig overleg met de werkgeversorganisatie en de vakorganisaties afzonderlijk en met enige regelmaat met sociale partners gezamenlijk. In het traject naar het nieuwe pensioenstelsel trekken het bestuur en sociale partners samen op met respect voor ieders rol in dit proces. Tijdens het overleg tussen bestuur en sociale partners houden deze elkaar op de hoogte van de actuele ontwikkelingen. Ook geeft dit overleg de gelegenheid om tussentijds onderwerpen af te stemmen.

Voorbereid op wijzigingen in pensioenstelsel

Het nieuwe pensioenstelsel brengt grote wijzigingen met zich mee. Sociale partners en het bestuur hebben in 2023 de nodige stappen gezet in de voorbereidingen naar het nieuwe pensioenstelsel. Sociale partners hebben gekozen voor de solidaire premieregeling. De inhoud van de regeling is op hoofdlijnen inmiddels gereed. Visma Idella zal de transitie naar hun nieuwe administratieplatform VPaaS per 1 januari 2025 afronden.

In 2024 zal nog veel werk verzet moeten worden ondermeer met betrekking tot de volgende onderwerpen:

- Datakwaliteit
- Implementatieplan
- Fondsdocumenten en beleidsdocumenten herschrijven
- Evenwichtigheidskader
- Beoordeling evenwichtigheid en invaarbesluit
- Het communicatieplan voor de overgang naar de nieuwe regeling (wordt in de loop van 2024 vastgesteld)
- DORA-wetgeving
- Risicohouding en Beleggingen

1.8 Vermogensbeheer

Marktontwikkelingen

Ontwikkeling en vooruitzichten

Begin 2023 waren de verwachtingen voor de financiële markten niet bijzonder goed: hoge inflatie, kans op hogere financieringslasten, krappe arbeidsmarkt, een toenemende kans op recessie en zorgen over de winsten bij bedrijven. Gedurende het jaar nam de inflatie verder af. De bedrijfswinsten vielen niet tegen, wat de aandelenmarkten gestaag liet oplopen. De rente in de eurozone werd door de Europese Centrale Bank (ECB) verhoogd van 2% in januari naar 4% in september. Het derde kwartaal van 2023 liet een negatief beleggingsrendement zien door de kans op verdere renteverhogingen als de inflatie niet meer naar de doelstelling bewoog. Dit verhoogde de verwachting ten aanzien van een recessie. De olieprijs daalden in de tussentijd ook op de afnemende economische groei.

Eind november was de inflatie in Amerika en Europa verder gedaald. Een jaar eerder was deze nog aanzienlijk hoger. In december gaf de Fed aan dat zij verwacht dat de rente in 2024 kan worden verlaagd. De ECB is nog niet zover en zal zolang als nodig zorgen voor voldoende restrictief beleid.

De rente op kapitaalmarkten daalde vervolgens sterk. De aandelenmarkten reageerden positief en zorgden in december voor een stijging.

Positief aandelenrendement

Tegen alle verwachtingen in stegen in 2023 de aandelen van ontwikkelde landen met dubbele cijfers. Amerika, zwaar gewogen in technologie, was de beste regio, gevolgd door Europa, ondanks een oorlog op het continent. Binnen de aandelensectoren waren de grote verschillen zichtbaar. De IT-sector presteerde het beste, gevolgd door Communication services en Consumer. De rentegevoelige sectoren zoals Utilities en Vastgoed daalden juist. De energiesector deed het in 2023 eveneens matig als gevolg van dalende olieprijs.

Rente volatiel gedurende 2023

De (lange) rente is gedurende 2023 beweeglijk geweest. In het begin van het jaar was sprake van een sterk stijgende rente, die aan het eind van het jaar geheel ongedaan gemaakt werd. De rente is zelfs iets gedaald eind 2023. Op de vastrentende markten zorgden de gedaalde rente en creditspreads, als gevolg van de kleinere kans op inflatie en recessie, voor positieve rendementen. Zo behaalden de spreadproducten allen positieve rendementen.

Beleggingsbeleid Pensioenfondsen Waterbouw

Doelstelling van het beleggingsbeleid is om de ingelegde premies zo goed mogelijk te beleggen. Dit met in achtname van de na overleg met sociale partners en fondsorganen bepaalde risicohouding binnen de grenzen van de prudent person regel. Hierbij spelen veiligheid, kwaliteit, risicodiversificatie, duurzaamheid en maatschappelijke acceptatie een belangrijke rol.

Uitgangspunt bij het vaststellen van de beleggingsportefeuille zijn de aard en omvang van de verplichtingen, het gewenste risicoprofiel en de eisen die voortvloeien uit de pensioenwetgeving. Vanuit de huidige financiële situatie van het pensioenfonds en met behulp van een periodiek uitgevoerde zogenaamde ALM-studie wordt een strategische portefeuille samengesteld met bijbehorende bandbreedtes.

In 2023 zijn geen strategische wijzigingen in het beleggingsbeleid doorgevoerd en is tevens geen ALM-studie uitgevoerd. Voor 2024 is een nieuwe ALM-studie gepland. De vorige heeft eind 2021 plaatsgevonden. In het beleggingsplan 2024 is wel een, beperkte, strategische wijziging doorgevoerd. Dit betreft het verhogen van de renteafdekking naar 80% in aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel. Tevens is het beleid inzake maatschappelijk verantwoord beleggen iets aangescherpt.

De strategische portefeuille in 2023 was als volgt.

Beleggingscategorie	Strategische portefeuille	Bandbreedte
Aandelen	40%	35% - 45%
Onroerend goed	10%	5% - 15%
Return portefeuille	50%	45% - 55%
LDI portefeuille	40%	35% - 45%
Hypotheke	10%	5% - 15%
Matching portefeuille	50%	45% - 55%

Het beleggingsbeleid is met een 50% allocatie naar return portefeuille (aandelen en onroerend goed) relatief risicovol. Het bestuur is zich hiervan bewust en het past binnen de risicohouding. Dit is al jaren het geval. Het fonds profiteert hierdoor van stijgende aandelenkoersen en een stijgende rente. Uiteraard is de keerzijde ook waar: de financiële positie wordt slechter indien aandelenkoersen dalen en/of de rente daalt. Het fonds heeft de afgelopen jaren geprofiteerd van stijgende aandelenkoersen en was geëxposeerd om te profiteren van rentestijgingen bij lage rentes. Ten opzichte van veel andere fondsen had ons fonds daarmee meer herstelkracht. Het bestuur beschouwt dit als pluspunt. Gegeven de hogere dekkingsgraad en het nieuwe pensioenstelsel is herstelkracht ingeruild voor een minder volatiele dekkingsgraad. Op basis van de ALM studie die eind 2021 is uitgevoerd was de conclusie dat het beleggingsbeleid (verhouding returnportefeuille en matching portefeuille) nog steeds voldoet aan de risicohouding en de ambities van het fonds.

Verder wordt per beleggingscategorie een nadere indeling vastgesteld. Deze is als volgt.

Matching portefeuille	Normweging	Bandbreedte
LDI portefeuille	80%	70% - 90%
Woninghypotheke	20%	15% - 25%
Liquiditeiten	0%	0% - 5%

Aandelen	Normweging	Bandbreedte
Ontwikkelde markten	22,5%	17,5% - 27,5%
Ontwikkelde markten (gehedged)	67,5%	57,5% - 77,5%
Emerging markets	10,0%	5,0% - 15,0%
Onroerend goed	Normweging	Bandbreedte
Woningen	60%	50% - 70%
Winkels	20%	15% - 25%
Kantoren en bedrijfsruimte	20%	15% - 25%

Resultaten beleggingsportefeuille

Het totaalrendement van de gehele portefeuille over 2023 bedroeg 8,9%. De returnportefeuille en de matchportefeuille hebben beiden een positief rendement behaald. De beleggingsrendementen voor Pensioenfonds Waterbouw in 2023 en 2022 waren als volgt. De afwijking van de benchmark wordt voornamelijk veroorzaakt door de matching portefeuille. Door de rentedaling heeft de matching portefeuille een positief rendement laten zien. Het relatieve rendement van de matching portefeuille is eveneens positief. De oorzaak hiervan is dat de benchmark (looptijd) voor de renteafdekking een punt op de rentecurve betreft. De rentecurve heeft echter niet parallel bewogen. Daardoor is een hoger rendement dan de benchmark behaald. Tevens hebben bedrijfsobligaties een goed rendement ten opzichte van de benchmark laten zien.

Beleggingscategorie	2023		2022	
	Rendement	Benchmark	Rendement	Benchmark
Return portefeuille	11,3%	11,0%	-12,6%	-12,3%
- Onroerend goed	-10,2%	-10,2%	1,9%	1,9%
- Aandelen	19,6%	19,2%	-16,9%	-16,5%
Matching portefeuille	6,4%	4,4%	-22,9%	-18,7%
- LDI portefeuille	6,9%	4,0%	-23,8%	-18,8%
- Woninghypotheken	4,1%	6,7%	-19,2%	-18,2%
Totaal	8,9%	7,7%	-17,8%	-15,5%

Het bestuur voert een dynamisch rente-afdekkingsbeleid. Hierbij wordt het renterisico afgedekt op basis van de marktrente en wordt een bandbreedte gehanteerd van -3%/+5% rond de normweging, conform de laatste ALM-studie. Als de renteafdekking beneden of boven de bandbreedte uitkomt zal de renteafdekking teruggebracht worden naar de norm-afdekking. De staffel van het dynamische rente-afdekkingsbeleid is als volgt op basis van de 20-jaars swaprente. Eind 2023 heeft het bestuur besloten om de renteafdekking vast te zetten op 80% renteafdekking. De reden is dat het bestuur in de aanloop van het nieuwe pensioenstelsel de volatiliteit van de dekkingsgraad wil verminderen. Hierbij is vastgesteld dat de verhoging weinig invloed heeft op de uitkomsten van de ALM-studie. Het vereiste eigen vermogen van het fonds is hierdoor wel gedaald met ongeveer 1% op dat moment.

Marktrente	Norm-afdekking
< 0,0%	20%
0,0% - 0,5%	28%
0,5% - 1,0%	36%
1,0% - 1,5%	44%
1,5% - 2,0%	52%
2,0% - 2,5%	60%
> 2,5%	68%

Het pensioenfonds voert hierbij een specifiek curve beleid, waarmee het curve risico wordt verkleind.

Het pensioenfonds heeft ook een valuta-afdekkingsbeleid. Voor de matching portefeuille en onroerend goed portefeuille is dat niet noodzakelijk, aangezien deze bestaan uit Euro beleggingen. De aandelenportefeuille wordt voor ontwikkelde markten voor 75% afgedekt (bandbreedte 65%-85%). De valuta voor de emerging markets portefeuille worden niet afgedekt. De reden hiervoor is dat de belangen in de individuele valuta relatief klein zijn en het afdekken relatief duur is.

Verantwoord beleggingsbeleid

Voor het verantwoord beleggingsbeleid hanteert het Pensioenfonds een internationaal geaccepteerd raamwerk voor verantwoord ondernemen, namelijk het Global Compact van de Verenigde Naties (UN Global Compact).

Het UN Global Compact heeft betrekking op vier hoofdthema's:

1. Mensenrechten;
2. Arbeidsnormen;
3. Milieu;
4. Anticorruptie.

Deze vier hoofdthema's zijn vertaald naar de onderstaande 10 principes van UN Global Compact:

1. Bedrijven dienen binnen de grenzen van hun invloedssfeer de internationaal uitgevaardigde mensenrechten te eerbiedigen;
2. Bedrijven dienen zich er steeds van te vergewissen dat zij niet medeplichtig worden aan schending van de mensenrechten;
3. Bedrijven dienen de vrijheid van vakverenigingen en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;
4. Bedrijven dienen iedere vorm van verplichte en gedwongen arbeid uit te bannen;
5. Bedrijven dienen te voldoen aan de effectieve afschaffing van kinderarbeid;
6. Bedrijven dienen discriminatie in arbeid en beroep uit te bannen;

7. Bedrijven dienen voorzorg te betrachten bij hun benadering van milieu uitdagingen;
8. Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen die een groter milieubesef bevorderen;
9. Bedrijven dienen de ontwikkeling en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren;
10. Bedrijven dienen elke vorm van corruptie tegen te gaan, inclusief afpersing en omkoping.

Het UN Global Compact bestaat uit de hierboven genoemde tien breed geaccepteerde principes. Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, principes van de International Labour Organisation (ILO), de Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling en de VN-conventie tegen corruptie. Het UN Global Compact verlangt van ondernemingen dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

Het Pensioenfonds houdt geen rekening met de belangrijkste ongunstige effecten in de zin van artikel 4 van de Informatieverschaffingsverordening Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en de nog te verschijnen secundaire wetgeving. De redenen hiervoor zijn de volgende:

- Het Pensioenfonds heeft minder dan 500 medewerkers en heeft derhalve de mogelijkheid om geen rekening te houden met het genoemde artikel 4 van de SFDR.
- De rapportagekosten zijn hoog.
- De secundaire wetgeving is pas recentelijk gepubliceerd. Het is nog onzeker waaraan het Pensioenfonds zich committeert, wat het effect is en wat de kosten zijn.

Overigens houden de beleggingen van het pensioenfonds daarmee ook geen rekening met de EU-criteria voor ecologische duurzame economische activiteiten.

Het Pensioenfonds zal het bovenstaande (“opt-out”) jaarlijks heroverwegen.

Het Pensioenfonds classificeert haar pensioenregeling niet als een duurzaam product dat ecologische of sociale kenmerken promoot, waarbij gedeeltelijk in duurzame producten wordt belegd. De pensioenregeling valt daarmee onder artikel 6 van de SFDR.

Het instrumentarium voor verantwoord beleggen is groot. Het pensioenfonds heeft gekozen voor een aantal instrumenten voor de wereld aandelen portefeuille en de bedrijfsobligatie portefeuille:

1. Screening op schendingen van internationale normen

Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecheckt op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptieregels schenden. Hierbij wordt gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending.

2. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen

Wij vinden het belangrijk dat actief de dialoog wordt aangegaan met ondernemingen waarin wij beleggen. Dit heeft als doel een positieve gedragsverandering te realiseren bij de onderneming en de onderneming aan te sporen tot lange termijn waardecreatie. Naast beïnvloeding van ondernemingsgedrag is een tweede doel om standpunten en kennis uit te wisselen. Engagement is dan ook een centraal instrument binnen ons MVB-beleid. Het pensioenfonds belegt in aandelenfondsen waarbinnen engagement wordt uitgevoerd.

3. Uitsluitingsbeleid;

De volgende uitsluitingen gelden:

- Controversiële wapens;
- Tabak;
- UN Global Compact schenders.

Voor de beleggingen in opkomende markten (“emerging markets”) gelden deze uitsluitingen op dit moment nog niet.

4. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Het uitoefenen van stemrechten op aandeelhoudersvergaderingen is een van de belangrijkste aandeelhoudersrechten. Het Pensioenfonds belegt in aandelenbeleggingsfondsen waarbinnen gebruik wordt gemaakt van proxy voting. Het stemrecht is dan voorbehouden aan de beheerder van het beleggingsfonds.

Z-score

Jaarlijks wordt gemeten of het beleggingsrendement van het Pensioenfonds Waterbouw voldoet aan de zogenaamde Z-score (conform artikel 5 lid 5 sub b van het Vrijstellingsbesluit Wet BPF 2000). Bedrijven kunnen vrijstelling van deelname aan het bedrijfstakpensioenfonds aanvragen indien de Z-score van Pensioenfonds Waterbouw, gemeten over een periode van 5 kalenderjaren, te laag is.

De Z-score wordt berekend op basis van de performance cijfers conform de gehanteerde standaarden. De Z-score van het Pensioenfonds Waterbouw kwam over de periode 1 januari tot en met 31 december 2023 uit op 0,69 (2022: -1,56).

De ontwikkeling van de Z-score in de afgelopen 5 jaar is in het volgende overzicht weergegeven. Hieruit blijkt dat de gemiddelde Z-score over de laatste 5 jaar licht positief is. De uitkomst van de performance toets (het 5-jaars gemiddelde plus 1,28) is daarmee ook positief.

	2023	2022	2021	2020	2019
Z-score	0,69	-1,56	0,06	1,33	0,24

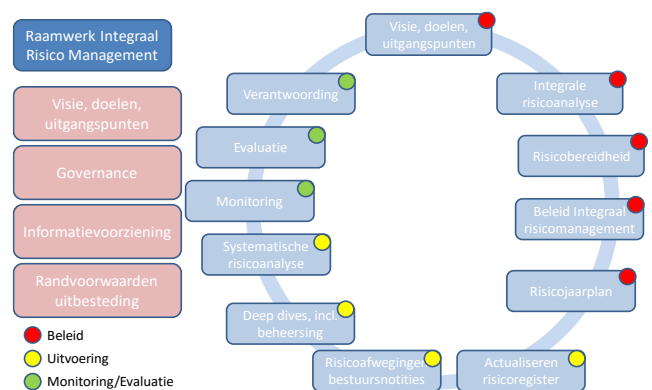

1.9 Risicobeheer

Risicobeheersing vormt een belangrijk onderdeel bij de inrichting van het pensioenfonds. Het draagt ertoe bij dat er sprake is van een beheerste en integere bedrijfsvoering, zoals de Pensioenwet voorschrijft. De volgende onderwerpen komen aan de orde:

1. Jaarlijks risicomanagement proces
2. Visie, doelen en uitgangspunten van Integraal Risico Management (IRM)
3. Risicohouding
4. Risicobereidheid
5. Opzet Integraal Risico Management
6. Risico's van het fonds en uitwerking van de belangrijkste risico's
7. Belangrijkste activiteiten in 2023
8. Geplande activiteiten 2024

1. Jaarlijks risicomanagement proces
Pensioenfonds Waterbouw gebruikt de hiernaast afgebeelde Integraal Risico Management-cyclus voor periodiek doorlopen van de risicomanagementprocessen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt naar drie hoofdcategorieën: beleid, uitvoering en monitoring/evaluatie. Visie van Pensioenfonds Waterbouw is dat Integraal Risico Management een iteratief proces is, waarbij de stappen niet noodzakelijk in de hierna beschreven volgorde hoeven te worden doorlopen.

Beleid

Het bestuur start het proces door de visie te vertalen naar strategische speerpunten. Voor deze speerpunten worden strategische risico's geïdentificeerd en geanalyseerd, waarbij via het beoordelen van scenario's vastgesteld wordt welke risico's zich kunnen voordoen en hoe (integrale risicoanalyse). Voor de strategische doelen en risico's zijn door het bestuur risicotolerantiegrenzen geformuleerd, waaraan de risico's getoetst worden (risicobereidheid).

In de risicoanalyse worden in eerste instantie voor een risico de kans en de impact vastgesteld zonder dat sprake is van beheersing (bruto risico). Vervolgens wordt vastgesteld of het bruto risico binnen de vooraf geformuleerde risk appetite (risicotolerantiegrenzen) valt. De beoordeling van de bruto risico's worden vastgelegd in een risicoregister. Elk risico dat niet binnen de risk appetite valt krijgt eigen beheersmaatregelen, welke worden vastgelegd en beoordeeld. Het resultaat hiervan leidt tot bepaling van het netto risico. Dit netto risico dient binnen de risicotolerantiegrenzen te liggen.

Het fonds kiest bewust welke risico's het wil lopen. Zo wordt er voor wat betreft beleggingsrisico's uitsluitend belegd in voor het bestuur begrijpelijke, transparante beleggingscategorieën en –instrumenten met duidelijke doelen. Voor een juiste balans tussen risico en rendement wordt voor zover mogelijk rekening gehouden met de meetbaar gemaakte risicobereidheid van deelnemers en pensioengerechtigden.

Uitvoering

Het risicoregister wordt doorlopend bijgewerkt voor ontwikkelingen in de bruto risico's en zo nodig voor benodigde aanpassingen in de beheersmaatregelen. Input hiervoor vormen de conform het IRM-jaarplan uitgevoerde (diepgaande) risicoanalyses en bij besprekingen van deze analyses door het bestuur vastgelegde risicoafwegingen. Andere input vormen relevante (externe) ontwikkelingen, gesprekken met stakeholders, periodieke financiële rapportages, rapportage over de uitvoering door uitbestedingspartijen, bestuursbesluiten en nieuwe of opkomende risico's die aanleiding kunnen geven tot een deep dive of systematische risicoanalyse. Daarnaast wordt in het risicoregister periodiek vastgelegd wat de effectiviteit is van beheersmaatregelen. Hiervoor worden de periodieke risicorapportages en risicobeheersingsrapportages van onder meer de uitbestedingspartijen en de conclusies naar aanleiding van site visits gebruikt.

Monitoring/Evaluatie

Door het jaar heen wordt de effectiviteit van de beheersmaatregelen (werking) gemonitord. Voor de financiële risico's vindt periodieke monitoring plaats aan de hand van maatstaven en vastgestelde grenzen in financiële maandrapportages en kwartaal performance en risico-rapportages. Voor het totale integraal risicobeheer wordt via het geactualiseerde risicoregister, rapportages en site visits bij uitbestedingspartijen ieder kwartaal een integrale risicorapportage opgesteld. Voor de verschillende risico's wordt het bestaan en de werking van de beheersmaatregelen gemonitord, waarbij wordt geëvalueerd of het feitelijke netto-risico nog steeds past binnen de risk-appetite en of de genomen beheersingsmaatregelen nog voldoen. De sleutelfunctiehouder risicobeheer bespreekt de IRM-rapportage ieder kwartaal met het bestuur.

Indien nodig zullen naar aanleiding van eventuele onvoorziene incidenten en ontwikkelingen de beheersingsmaatregelen worden aangepast. Zodra significante veranderingen waargenomen of voor mogelijk gehouden worden, zal het beleid bijgesteld moeten worden. Door het beleid tijdig bij te stellen, blijven de beheersmaatregelen passen bij de aard van de risico's en de risicobereidheid daarbij en kan indien nodig de prioriteitstelling of zwaarte van een beheersmaatregel aangepast worden.

Minimaal één in de drie jaar wordt het totale integrale risicobeheer door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een Eigenrisicobeoordeling (ERB). Deze is gericht op de ontwikkeling van risico's op de lange termijn. Hierbij wordt gebruik gemaakt van scenario-analyses. De volgende ERB staat voor 2024 gepland.

2. Visie, doelen en uitgangspunten van Integraal Risico Management

Uitgangspunt voor het integraal risicomanagement is de algemene voor het fonds vastgelegde missie, visie, strategie. De visie, doelen en uitgangspunten voor integraal risicomanagement vloeien voort uit deze algemene missie, visie, strategie (zie pagina 6).

Vertaling naar visie op risicomanagement

Integraal Risicomanagement draagt bij aan het realiseren van de missie, door het beheersen van risico's die de fondsdoelen kunnen bedreigen en door te zoeken naar risico's die als kans kunnen bijdragen aan het realiseren van de fondsdoelen. Tijdige signaleringen van bedreigingen en kansen maakt dat het bestuur proactief hierop kan inspelen en afgewogen beheersmaatregelen kan samenstellen. Naast aandacht voor de harde risico's, is er ook aandacht voor meer zachte kanten, zoals risicobewustzijn en cultuur.

Risicobewuste cultuur

Om de aansturing van het fonds succesvol uit te voeren is nodig dat het bestuur en het bestuursbureau risico's continu monitoren en afwegen tegen de risicohouding en risicobereidheid van het fonds. Het Integraal Risicomanagement is daarom structureel onderdeel van het opstellen van strategie en beleid, in vergaderingen en bij het doorlopen van de bestuurlijke jaarcyclus. Bij Pensioenfonds Waterbouw wordt de risicobewuste cultuur op meerdere vlakken geborgd, waaronder bij de werving en selectie van nieuwe leden van fondsorganen en medewerkers van het bestuursbureau, door het toevoegen van een risicoparagraaf bij bestuursstukken, bij het opstellen van beleid en de besluitvorming, met begeleiding vanuit de tweedelijns risicobeheer sleutelfunctie bij het doorlopen van de IRM-jaarcyclus. Ten slotte verlangt Pensioenfonds Waterbouw bij uitbesteding van processen eenzelfde risicobewuste cultuur bij de uitbestedingspartijen. Dit is onderdeel van de selectiecriteria bij uitbesteding.

Doelen en uitgangspunten van integraal risicomanagement

Op basis van de missie en visie heeft het pensioenfonds doelstellingen geformuleerd op het gebied van integraal risicomanagement, welke als volgt verwoord kunnen worden: De doelstelling van het fonds is het realiseren van de fondsmissie- en strategie mede door het periodiek signaleren van grote risico's en kansen, het bewust afwegen welke risico's en kansen te nemen respectievelijk te benutten en welke niet, het koppelen van de beheersing aan de risicobereidheid, het verbeteren van de kwaliteit van de besluitvorming, het waarborgen van de efficiëntie en effectiviteit van risicomanagementactiviteiten en het continu leren van en aanpassen aan risico's en kansen in een continue veranderende omgeving.

De voorwaarden voor realisatie hiervoor zijn dat er binnen de organisatie aandacht is voor risicobewustzijn en het integraal risicomanagement wordt geïntegreerd in bestaande processen en besluitvorming. Hierdoor kunnen risico's tijdig worden beheerst en gesignaleerd, waarbij ook kan worden geanticipeerd op veranderingen en gericht kan worden op continu verbeteren. Daarbij moet ook rekening worden gehouden met menselijk gedrag en culturele factoren, moet de governance de onafhankelijkheid van risicomanagement waarborgen en moet het beleid aansluiten bij de complexiteit van de pensioenuitvoering.

3. Risicohouding

Het fonds stelt na overleg met de fondsorganen in nauwe afstemming met sociale partners de “wettelijke” risicohouding vast.

- Korte termijn: gebaseerd op Vereist Eigen Vermogen (VEV).
- Lange termijn: (ondergrenzen voor) de Haalbaarheidstoets voor inzicht in het pensioenresultaat over een periode van 60 jaar.

De door het bestuur vastgestelde risicohouding op korte termijn is:

- Voor de strategische beleggingsportefeuille per 31 december 2023 een VEV van 120,1%.
- Per 10 januari 2024 bij een beleggingsportefeuille vastgesteld op basis van ondergrenzen respectievelijk bovengrenzen van de bandbreedtes een VEV van 119,5% respectievelijk 127,5%. Deze grenswaarden kunnen opnieuw worden vastgesteld, aangezien deze afhankelijk zijn van de ontwikkeling van de rente.

De door het bestuur vastgestelde risicohouding op lange termijn is als volgt:

- Ondergrens pensioenresultaat per 1 januari 2015: 90% van een volledig voor prijsontwikkeling geïndexeerd pensioen. Deze ondergrens geeft aan dat volledige toekenning van toeslagen niet te verwachten is. Bij vaststelling zijn verschillende aspecten meegewogen, zoals wat het verwachte pensioenresultaat is bij een beleidsdekkingsgraad gelijk aan de kritische dekkingsgraad (87,5%). Het verwachte pensioenresultaat is in dat geval ongeveer 90%.
- Maximale afwijking van het verwacht pensioenresultaat in het slechtweerscenario: 35%. Het fonds acht de risico's die het beleggingsbeleid met zich meebrengt aanvaardbaar en passend waarbij een lager pensioenresultaat kan voorkomen. Op korte termijn komt dit tot uitdrukking in de VEV en voor lange termijn in de maximale afwijking van het pensioenresultaat.
- Ondergrens verwacht pensioenresultaat vanuit de evenwichtssituatie (dekkingsgraad is gelijk aan het vereist eigen vermogen) is 95%. In de evenwichtssituatie is sprake van een toereikende solvabiliteit. Hieruit blijkt dat het pensioenresultaat onzeker is.

Verantwoordingsorgaan en sociale partners zijn betrokken bij vaststelling van de ondergrenzen en de uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets en hebben daarmee ingestemd. De uitkomsten van aanvangshaalbaarheidstoets en haalbaarheidstoets 2023 vormden voor hen geen aanleiding om de risicohouding te herzien. De raad van toezicht is betrokken bij het proces van vaststellen van de risicohouding.

Overigens zal de risicohouding in 2024 opnieuw worden vastgesteld in het kader van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. De wijze waarop de risicohouding dan wordt bepaald verschilt aanzienlijk ten opzichte van de wijze waarop de risicohouding tot op heden is vastgesteld.

4. Risicobereidheid

De risicobereidheid van Pensioenfonds Waterbouw is uitgewerkt in een aantal kwalitatieve uitgangspunten met betrekking tot de risico-acceptatie ('statements') voor de hoofd risico-categorieën (Financieel, Strategisch & Omgeving, Operationeel en Integriteit & Compliance).

Kwalitatieve uitgangspunten voor risicoacceptatie	
Financieel	Strategisch en Omgeving
<p><i>Doelstellingen:</i> Hoge tevredenheid onder deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en sociale partners met betrekking tot de kwaliteit van geleverde producten en diensten, de distributiekanaalen waarmee deelnemers, werkgevers en sociale partners worden bereikt en imago/reputatie.</p> <p><i>Risico's worden geaccepteerd, tenzij:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Het verwachte pensioenresultaat (lange termijn, 15 jaar) of de zekerheid van de nominale en reële uitkering zodanig is dat verwachtingen van deelnemers en pensioengerechtigden niet worden waargemaakt. 	<p><i>Doelstellingen:</i> Hoge tevredenheid onder deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en sociale partners met betrekking tot, de kwaliteit van geleverde producten en diensten, de distributiekanaalen waarmee deelnemers, werkgevers en sociale partners worden bereikt en imago/reputatie.</p> <p><i>Risico's worden geaccepteerd tenzij:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dit leidt tot lage tevredenheid bij deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en sociale partners • Het imago van Pensioenfonds Waterbouw wordt geschaad

<ul style="list-style-type: none"> De premie zodanig is dat de verwachtingen van de contractpartners dan wel dat afspraken met sociale partners niet worden behaald. Hierdoor niet wordt voldaan aan de wet- en regelgeving. 	<ul style="list-style-type: none"> Niet wordt voldaan aan wet- en regelgeving of het oordeel van de toezichthouder negatief is.
Operationeel	Integriteit en Compliance
<p><i>Doelstelling:</i> Betrouwbare uitvoering van de pensioenregeling en beperken van uitvoeringsrisico's.</p> <p><i>Risico's worden geaccepteerd tenzij:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Deze impact hebben op de kwaliteit van de uitvoering (pensioenbeheer en vermogensbeheer) Deze impact hebben op de kwaliteit van de interne beheersing Het niet meer mogelijk is om het niveau van uitvoeringskosten waar te maken van verwachtingen van deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en sociale partners Niet aan wet- en regelgeving wordt voldaan of het oordeel van de toezichthouder negatief is. 	<p><i>Doelstelling:</i> Voldoen aan wet- en regelgeving.</p> <p><i>Risico's worden geaccepteerd tenzij:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Niet wordt voldaan aan wet- en regelgeving De relatie met de toezichthouder negatief wordt beïnvloed. Dit de cultuur van Pensioenfonds Waterbouw zal kunnen schaden

Risicotolerantiegrenzen algemeen

Pensioenfonds Waterbouw hanteert de volgende werkwijze voor het uitwerken van grenzen aan risicotolerantie:

Ondergrens	Basis	Bovengrens
<ul style="list-style-type: none"> Materiële bedreiging voor strategie Ongewenste situatie gericht op belang groep belanghebbenden Situatie vraagt om onmiddellijke actie 	<ul style="list-style-type: none"> Ondersteunend aan strategie Gewenste situatie gericht op belang stakeholder. Geplande acties nodig om dit zo te houden. 	<ul style="list-style-type: none"> Maximale waardecreatie Omschrijving van beter dan verwachte situatie. Geen actie benodigd

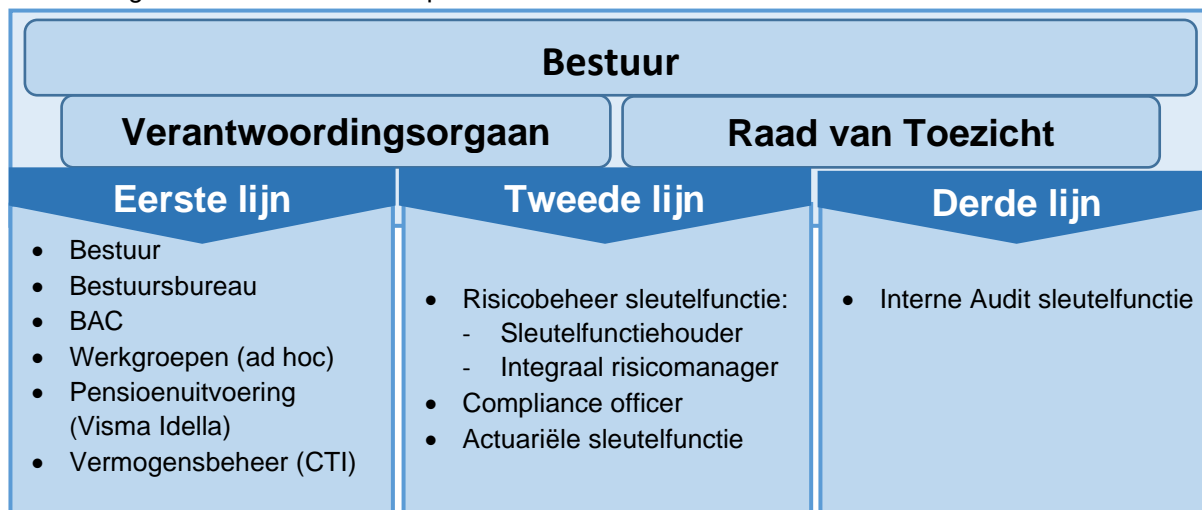
Opzet Integraal Risico Management

'Three lines – model' of defense

De opzet van het Integraal Risico Management (IRM) is gebaseerd op het 'Three lines of defense- model'. Dit model beoogt een wijze van samenwerken en denken die bijdraagt aan versterken van de risicocultuur van BPF Waterbouw en nemen van verantwoordelijkheid voor risico's.

Lijn	Toelichting
Eerste	<u>Opstellen beleid en uitvoering van de werkzaamheden.</u> Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het beleid en het bestuursbureau coördineert de uitvoering hiervan. De commissies / ad-hoc werkgroepen zien toe op de uitvoering van het door het bestuur uitgewerkte beleid. De operationele uitvoering van de activiteiten pensioenuitvoering (pensioenadministratie en financiële administratie) en vermogensbeheer is uitbesteed.
Tweede	<u>Controle op risicobeheersing</u> De sleutelfunctiehouders Risicobeheer en Actuarieel en de compliance officer ondersteunen en adviseren de eerste lijn bij het identificeren en bewaken van risico's en coördineren de IRM-activiteiten. Ook monitoren en beoordelen zij de ontwikkeling van het risicoprofiel en toetsen zij of deze in lijn is met de risicobereidheid.
Derde	<u>Assurance en evaluatie van de risicobeheersing</u> De sleutelfunctiehouder Interne Audit voorziet het bestuur van aanvullende zekerheid over de risicobeheersing. Daartoe voert de sleutelfunctiehouder interne audit een onafhankelijke beoordeling uit van de opvolging van het IRM- beleid en adviseert daarover aan het bestuur.

Hierna volgt een overzicht van de opzet van het 'Three lines – model'.

5. Risico's van het fonds en uitwerking van de belangrijkste risico's
Hierna volgt een kwalitatieve beschrijving van de risico's en de benadering van het bestuur. De kwantitatieve onderbouwing van vooral financiële risico's staat in de risicoparagraaf van de jaarrekening.

Financiële risico's

Renterisico
Het matching- en renterisico ontstaat als rentefluctuaties leiden tot ongewenste effecten op balans en resultaat. Dit ontstaat bij ontoereikende afstemming voor rentelooptijden en rentevoet tussen rentegevoelige activa en passiva (inclusief off-balance posten), waardoor verplichtingen anders reageren op renteveranderingen dan beleggingen.
<p>Beheersing</p> <p>Het bestuur voert een dynamisch rente-afdekkingsbeleid.</p> <p>Uitgangspunten bij dit beleid zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stand van de 20-jarige swaprente • Afdekking verplichtingen op basis van de markrentre • Bandbreedte voor aanpassing rente-afdekking -3% / 5% • Bandbreedte curve -5% / 5% • Realisatie van de aanpassing van de rente-afdekking middels een swaps-overlay, indien dit niet meer praktisch mogelijk is via de obligatie portefeuille.
<p>Monitoring</p> <p>Het bestuur beoordeelt periodiek of de rente-afdekking met de gekozen bandbreedte aangepast dient te worden, waarbij de actuele rentestand, de dekkingsgraad en economische vooruitzichten in ogenschouw worden genomen.</p> <p>Elk kwartaal wordt middels een rapportage de feitelijke rente-afdekking (ex-ante en ex-post) afgezet tegen de verplichtingen.</p>

Valutarisico

Vanwege het beleggen in andere valuta dan de euro en door volatiliteit van wisselkoersen is er kans op financieel nadeel door het dalen van de beleggingen in niet euro-valuta.

Beheersing

Naar verwachting wordt op lange termijn geen extra rendement behaald door valutarisico van ontwikkelde landen te nemen. Daarom wordt het valutarisico deels afgedekt. Voor opkomende landen is de keuze gemaakt om valutarisico niet af te dekken. Het fonds is voor de aandelen ontwikkelde markten voor 75% belegd in een 'valutahedged' aandelenfonds waarbij het valutarisico wordt beperkt en de gewenste beheersing van dit risico kan worden bereikt.

Monitoring

Het bestuur besluit op basis kwartaalrapportages en de mate van valutarisico over de uitvoering van het valuta-afdeckingsbeleid of de valuta-afdekking aangepast moet worden.

Liquiditeitsrisico

Risico van liquiditeitstekorten door onvoldoende op elkaar afstemmen van timing en omvang van inkomende en uitgaande kasstromen.

- Gerelateerd aan maandelijks onttrekkingen voor pensioenbetalingen: risico is beperkt.
- Gebruik derivaten voor afdekken van rente- en valutarisico: risico is aanzienlijk.
- Gebruik illiquide beleggingen is beperkt (circa. 20%): Nederlandse hypotheek en onroerend goed.

Beheersing

Bij inzet van interest rate swaps (LDI fondsen) limieten stellen voor de mate waarin leverage via derivaten is toegestaan. Voor illiquide beleggingen zijn strategische onder-/bovengrenzen gesteld om voldoende liquide beleggingen in de portefeuille te borgen. Staatsobligaties, credits en beursgenoteerde aandelen zijn goed verkoopbaar en liquide. De Liability Driven Investments (LDI) zitten in de matching portefeuille. In de LDI fondsen wordt het liquiditeiten beheer gemanaged

Monitoring

Bestuur monitort via kwartaalrapportages mate van liquiditeitsrisico (verhouding liquide/illiquide) en ook de LDI fondsen.

Marktrisico

Risico van zodanige waardeveranderingen van de beleggingsportefeuille c.q. marktverstoring dat:

- Niet volledig aan verplichtingen voldaan kan worden (marktvolatiliteit); en
- Beleggingen onvoldoende snel of tegen niet acceptabele prijzen kunnen worden omgezet in liquide middelen waardoor financieel nadeel (marktliquiditeit).

Het fonds neemt bewust marktrisico omdat hier, naar verwachting, een risicopremie tegenover staat. Het bestuur herijkt periodiek met behulp van een ALM-studie het strategisch beleggingsbeleid. Hierin wordt bepaald in welke mate het bestuur bereid is marktrisico te nemen in de beleggingsportefeuille.

Beheersing

Nadat een bewuste keuze is gemaakt voor de hoeveelheid marktrisico die wordt gelopen, wordt vastgehouden aan dit beleid tot de volgende herijking.

Monitoring

Het bestuur monitort op basis van kwartaalrapportages de verhouding van actueel gelopen marktrisico in verhouding tot het gewenste risico (risico-budget).

Kredietrisico

Risico dat een tegenpartij contractueel of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt. Dit kan ontstaan door default van een tegenpartij, daling kredietwaardigheid tegenpartij (en daarmee toename credit spread) of ontbreken van voldoende onderpand bij derivaten of securities lending.

Beheersing

Het fonds neemt bewust kredietrisico door het kopen van obligaties omdat hier, naar verwachting, een risicopremie tegenover staat. Periodiek wordt bij de evaluatie van de beleggingsportefeuille herijkt in welke mate het bestuur bereid is kredietrisico te nemen. Er zijn limieten gesteld op kredietratings en/of landen in de vastrentende waarde portefeuille.

Monitoring

Het bestuur monitort via kwartaalrapportages het actuele in verhouding tot het gewenste kredietrisico.

Verzekeringstechnisch risico

Risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten door onjuiste demografische aannames en grondslagen.

Beheersing

Beperking door hanteren van actuele grondslagen/prudente uitgangspunten bij premievaststelling.

Monitoring

Het bestuur monitort jaarlijks via het actuariel rapport of aannames/uitgangspunten moeten worden herzien en via het rapport van de actuariële sleutfunctie op betrouwbaarheid/toereikendheid van de voorzieningen.

Niet-financiële risico's

Omgevingsrisico

Risico dat ontwikkelingen in de bedrijfstak Waterbouw en/of ontwikkelingen in politiek en wet- en regelgeving bedreigend kunnen zijn voor het realiseren van de fondsdoelen.

Beheersing

Het bestuur houdt ontwikkelingen in en buiten de sector scherp in het oog en er vindt met enige regelmaat overleg plaats tussen bestuur en sociale partners. Het fonds is lid van de Pensioenfederatie en volgt mede daarmee ontwikkelingen in politiek, in wet- en regelgeving.

Monitoring

Mogelijke ontwikkelingen in de sector en de gevolgen daarvan voor het fonds worden zoveel mogelijk in de vorm van scenario's doorgesproken en zo nodig wordt beleid aangepast.

Operationeel risico

Risico dat betrouwbare uitvoering en continuïteit van de uitbestede operationele processen pensioenbeheer, financiële administratie en vermogensbeheer niet gewaarborgd zijn.

Beheersing

Beperken door monitoring activiteiten waarover een maandelijkse rapportage bestuursbureau aan het bestuur.

Monitoring

Het bestuur monitort periodiek via kwaliteitsrapportages (SLA-rapportages, financiële rapportages, NFR-rapportages en Assurance rapportages) vanuit uitbestedingspartijen en via beoordeling vanuit het bestuursbureau daarop over de kwaliteit en continuïteit van de uitvoering en eventuele klachten vanuit deelnemers en aangesloten werkgevers.

Uitbestedingsrisico

Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van werkzaamheden wordt geschaad, omdat niet wordt gehandeld volgens de belangen van het pensioenfonds of omdat richtlijnen/mandaten niet afdoende zijn gedefinieerd of niet worden nageleefd.

Beheersing

In het uitbestedingsbeleid zijn beheersmaatregelen opgenomen waarbij uitvoerders/managers periodiek kwaliteitsrapportages (SLA-rapportages, financiële rapportages, NFR-rapportages en jaarlijkse Assurance rapportages) uitbrengen en rapporteren over uitvoering en over eventuele klachten daarover.

Monitoring

Het bestuur monitort via de kwaliteitsrapportages en stuurt zo nodig bij.

IT-risico

Risico dat bedrijfsprocessen worden verstoord door het falen van ICT voorzieningen en dat informatievoorziening onvoldoende is beveiligd.

Beheersing

Periodieke rapportages uitbestedingspartijen over IT-risico, waaronder SLA- en niet financiële rapportages per kwartaal en jaarlijkse Assurance rapportages en self-assessments Informatiebeveiliging en cybersecurity.

Monitoring

Bestuur en bestuursbureau:

- Toetsen de mate van risicobeheersing bij de uitbestedingspartijen met het eigen IT-beleid.
- Voeren risicoanalyses uit bij uitbestedingspartijen rond het IT-risico.

Integriteitsrisico

Twijfel over de integriteit kan de reputatie van het fonds schaden. Voorbeelden van integriteitsrisico zijn het benadelen van derden, handelen met voorwetenschap en witwassen. Het frauderisico is onderdeel van het integriteitsrisico en is hieronder nader uitgewerkt.

Beheersing

- (Bewaking van) naleving van de gedragscode - waaronder fraudepreventiemaatregelen - van het fonds door bestuur, medewerkers, leden van de Beleggingsadviescommissie en adviseurs vermogensbeheer.
- Check op voldoen aan gedragscode vermogensbeheerders en pensioenuitvoerder aan fondseisen.
- Regelmatige toets van het deelnemersbestand door de pensioenuitvoerder in het kader van de naleving van sanctiewetgeving conform handleiding sanctiewetgeving DNB.

Monitoring

Het bestuur monitort via rapportages dat het integriteitsrisico wordt beheerst en stuurt zo nodig bij.

Frauderisico (onderdeel van het integriteitsrisico)

Fraude kan de reputatie van het fonds schaden, maar tevens impact hebben op de financiële positie van het fonds. Voorbeelden van frauderisico zijn het ontvreemden van middelen van het fonds en misbruik van de naam en/of reputatie van het fonds. Het pensioenfonds onderscheid fiscale fraude, interne fraude en externe fraude.

Beheersing

- (Bewaking van) naleving van de gedragscode - waaronder fraudepreventiemaatregelen - van het fonds door bestuur, medewerkers, leden van de Beleggingsadviescommissie en adviseurs vermogensbeheer.
- Check op voldoen aan gedragscode vermogensbeheerders en pensioenuitvoerder aan fondseisen.
- Voor betalingen zijn minimaal drie stappen van toepassing: invoer van de betaling en twee autorisaties van de betaling.
- Het inhuren van fiscale expertise in de interactie met de belastingdienst.
- Het monitoren van de compliance rapportage van vermogensbeheerders en pensioenuitvoerder.

Monitoring

Het bestuur monitort via rapportages, onder andere van de sleutelfunctiehouder risicobeheer, dat het frauderisico wordt beheerst en stuurt zo nodig bij. Tevens wordt vastgesteld of de rapportages van de sleutelfunctiehouders en de compliance officer bevindingen inzake fraude bevatten. In 2023 was dit niet het geval. Het bestuur stelt jaarlijks een fraudepreventieprogramma op en monitort dit jaarlijks.

Juridisch risico (naleving wet- en regelgeving)

Het risico dat reglementen, statuten of gevoerd beleid niet conform wet- en regelgeving is.

Beheersing

Het bestuursbureau van het fonds beschikt over voldoende juridische kennis om dit risico te ondervangen of om vast te stellen wanneer specifieke juridische expertise moet worden ingekocht.

Monitoring

Door eigen invulling, het actieve lidmaatschap van de Pensioenfederatie en door het eventueel inhuren van specifieke expertise vindt door het bestuur beheersing plaats van het juridisch risico.

6. Belangrijkste activiteiten in 2023

- In 2023 waren de voorbereidingen voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, datakwaliteit, informatiebeveiliging en cybersecurity belangrijke thema's.
- Naar aanleiding van het eerder uitgevoerde informatiebeveiligingsonderzoek door DNB zijn diverse acties opgestart. Ter afronding is een self-assessment door het fonds uitgevoerd waarbij werd aangetoond dat voldaan wordt aan de gestelde eisen.
- In de loop van 2023 is IT-risicoanalyse uitgevoerd op de systemen die het bestuur en bestuursbureau gebruikt. In vervolg daarop is een programma gestart om een security framework toe te passen voor de verschillende systemen ter verdere verbetering van de cybersecurity.
- Datakwaliteit is een belangrijk onderwerp bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Hier worden vanuit wet- en regelgeving en door de toezichthouder bepaalde eisen aan gesteld. Teneinde aan deze eisen te voldoen wordt een programma doorlopen waarbij de datakwaliteit wordt gecontroleerd en ervoor gezorgd dat de beoogde datakwaliteit ook in de toekomst (na overgang naar het nieuwe pensioenstelsel) is geborgd.
- De ontwikkelingen met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel worden nauwgezet gevolgd. Het intern projectplan van het fonds wordt gemonitord. Tevens is een uitgebreide risicoanalyse van het project opgesteld waarbij alle risico's in kaart zijn gebracht en is aangegeven welke maatregelen er zijn of worden genomen om deze risico's zoveel mogelijk te beperken of uit te sluiten.
- In de tweede helft van 2023 is een SWOT-analyse (sterkte-zwakte analyse) uitgevoerd. Dit is vervolgens als basis gebruikt voor de actualisatie van de missie, visie en strategie. Daarbij is tevens het nieuwe pensioenstelsel betrokken. De nieuwe missie en visie zijn vertaald naar strategische doelstellingen.

7. Geplande activiteiten 2024

Begin 2023 is de inzet van een externe partij die o.a. de risicomangersfunctie als vervuller uitvoerde, beëindigd. Deze functie wordt nu uitgevoerd binnen het bestuursbureau van het fonds. Dit wordt in 2024 gecontinueerd.

In 2024 zijn vanuit het integraal risicomanagement een aantal hoofdthema's gedefinieerd die specifiek aandacht vragen. Het betreft ondermeer de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, de uitvoering van het programma datakwaliteit, DORA regelgeving (betreft IT en informatiebeveiliging) en uitvoering van een cybersecurity bewustwordingsprogramma voor gebruikers van de IT-systemen binnen Pensioenfonds

Waterbouw. Tenslotte worden IT-risicoanalyses uitgevoerd bij twee kritische uitbestedingspartijen van het fonds, om inzicht te krijgen hoe deze partijen hun IT-systemen hebben ingericht, en op welke wijze innoveren en informatiebeveiliging is georganiseerd.

1.10 Toekomstparagraaf

Pensioenadministratie

Het jaar 2023 heeft vooral in het teken gestaan van de voorbereiding op de overgang van DPaaS naar VPaaS, waarmee een toekomstbestendig platform dat klaar staat voor de Wet toekomst pensioenen is geborgd. De implementatie wordt per januari 2025 afgerond. Per medio april 2024 is het nieuwe deelnemersportaal met uitgebreidere functionaliteiten in gebruik genomen. Voor de communicatie naar onze deelnemers is dit een belangrijke mijlpaal.

Verhoging pensioenen

De financiële positie van het fonds per 31 december 2023 liet het toe de aanspraken van de actieve deelnemers, de niet-actieve deelnemers en de ingegane pensioenen per 1 januari 2024 met 5,00% te verhogen, gelijk aan de toeslagambitie.

Nieuwe pensioenstelsel

In 2024 zal er veel tijd besteed worden aan de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Sociale partners stellen het transitieplan op en zullen dit aan het fonds aanbieden. De berekeningen voor het transitieplan vinden binnen het fonds plaats. Het bestuur dient dit transitieplan op evenwichtigheid te toetsen. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van een implementatieplan en een communicatieplan.

Het bestuur zal bij het opstellen van het beleid en de implementatie van de nieuwe pensioenregeling in dit traject samen met het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht optrekken. Daarbij behouden bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht hun eigen rollen en verantwoordelijkheden.

Het jaar 2024 zal vooral in het teken staan van de voorbereidingen op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Daarbij zal veel aandacht moeten gaan naar communicatie en belangenafweging. Het deelnemersportaal wordt in gebruik genomen, het uitbreiden van de functionaliteit is voor onze communicatie naar de deelnemers een belangrijke pijler.

1.11 Code Pensioenfondsen

Overzicht naleving Code Pensioenfondsen naar de stand per 31 december 2023

De huidige Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd in de Pensioenwet. De Code bevat 65 normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' die verdeeld zijn over de volgende acht thema's:

- Vertrouwen waarmaken;
- Verantwoordelijkheid nemen;
- Integer handelen;
- Kwaliteit nastreven;
- Zorgvuldig benoemen;
- Gepast belonen;
- Toezicht houden en inspraak waarborgen;
- Transparantie bevorderen.

Door de normen in de Code na te leven wil de pensioenfondsensector zorgen voor goed functionerende pensioenfondsenbesturen, de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter maken en verzekeren dat adequaat met belanghebbenden wordt gecommuniceerd. De Code Pensioenfondsen kent een 'pas toe of leg uit-karakter' wat inhoudt dat alleen afwijkingen van de Code Pensioenfondsen in het jaarverslag worden toegelicht.

In 2023 voldeed Pensioenfonds Waterbouw in 2023 aan alle normen, met uitzondering van norm 33. Het bestuur kent geen lid jonger dan 40 jaar. Het bestuur heeft een stappenplan om de diversiteit, ook ten aanzien van leeftijd, te bevorderen. Bij de benoeming van nieuwe bestuursleden wordt aandacht gevraagd voor diversiteit; bij een volgende benoeming zal hier rekening mee worden gehouden.

De Code Pensioenfondsen bevat tevens zogeheten 'rapportagenormen'. Deze worden altijd toegelicht.

Code Pensioenfondsen Rapportagenormen

Principes uit de Code		Naleving per 31-12-2023	Nadere toelichting
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja, toegepast	In 2023 heeft het bestuur twee keer alleen met het verantwoordingsorgaan vergaderd. In deze vergaderingen legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid en de realisatie daarvan aan de hand van een compacte rapportage. In het jaarverslag worden deze aspecten uitgebreid behandeld. Bij alle besluiten weegt het bestuur af of de belangen van de verschillende groepen deelnemers zijn meegewogen. In bestuursvergaderingen wordt op basis van voorleggers expliciet aandacht aan de verschillende risico's besteed, waarbij het bestuursbureau als eerste lijn input levert en de risicomanager als tweede lijn commentaar vastlegt bij de input en stukken op toereikende behandeling beoordeelt. Bij herstelplan en haalbaarheidstoets bespreekt het bestuur expliciet korte en lange termijn risico's in relatie tot de kerndoelen. In het bestuursverslag legt het bestuur hier verantwoording over af.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de	Ja, toegepast	Bij de samenstelling en opvolging van het bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht wordt naast de vereiste deskundigheid, competenties en professioneel gedrag en indien mogelijk rekening gehouden met diversiteit zoals beschreven in de Code. In het bestuur zitten 3 vrouwen en 2 mannen. Er is een vacature.

Principes uit de Code		Naleving per 31-12-2023	Nadere toelichting
	zelfevaluatie vindt een check plaats.		
33	In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Deels toegepast	Er is een stappenplan opgesteld om de diversiteit te bevorderen, ook ten aanzien van leeftijd van bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan. In het jaar 2023 zijn er binnen het bestuur geen leden jonger dan 40 jaar. In het verantwoordingsorgaan is één vrouw jonger dan veertig jaar.
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja, toegepast	De raad van toezicht oordeelt mede via deze verantwoording over toepassing van de Code en verwerkt de uitkomsten in het jaarlijks rapport.
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja, toegepast	In het bestuursverslag zijn missie, visie en strategie opgenomen.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja, toegepast	Het bestuur licht in dit jaarverslag het beleid en de afwegingen over verantwoord beleggen toe. Ook in de Beleggingsbeginselen / Investment Beliefs is het standpunt omtrent verantwoord beleggen en corporate governance uiteengezet. Deze stukken zijn beschikbaar via de website van het fonds.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja, toegepast	De rapportering is opgenomen in hoofdstuk 1 Governance.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja, toegepast	Over de klachten en de afwikkeling daarvan – tenzij hier een bestuursbesluit voor noodzakelijk is in de vorm van bijzondere hardheid – wordt vier keer per jaar gerapporteerd in een bestuursvergadering. De klachten worden afgehandeld door Visma Idella. Bij escalatie van een klacht wordt deze afgehandeld door het bestuursbureau, eventueel in overleg met het bestuur. In het bestuursverslag wordt aandacht besteed aan de afhandeling van klachten en geschillen. De mogelijkheid om de klacht voor te leggen aan de Geschilleninstantie Pensioenen is opgenomen in de klachtenregeling.

Per 1 januari 2024 is de Code Pensioenfondsen mede naar aanleiding van de start van het nieuwe pensioenstelsel herzien. Aan de nieuwe code zijn een aantal nieuwe normen toegevoegd. Het uitgangspunt 'pas toe of leg uit' blijft van kracht. In de loop 2024 zal Pensioenfonds Waterbouw de nieuwe code implementeren.

1.12 Vaststelling van het bestuursverslag

Badhoevedorp, 17 juni 2024

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw

dhr. D.J. Vis
onafhankelijk voorzitter

dhr. H.J.P. Strang
bestuurder namens pensioengerechtigden

mw. C. Boekkooi
werknemersbestuurder

dhr. M.W. van Straten
werknemersbestuurder

mw. N. van den Berg
werkgeversbestuurder

mw. M. van Beusekom
werkgeversbestuurder

1.13 Verantwoordingsorgaan

Oordeel & aanbevelingen verantwoordingsorgaan

1. Algemeen

Het verantwoordingsorgaan (hierna te noemen VO) is bevoegd om jaarlijks een oordeel te geven over:

- het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en overige relevante informatie;
- het door het bestuur gevoerde beleid over het betreffende kalenderjaar;
- de beleidskeuzes die betrekking hebben op de toekomst en;
- procesmatige beoordeling van afgegeven adviezen (gevraagd en ongevraagd) aan het bestuur en de Raad van Toezicht m.b.t. duidelijkheid en tijdigheid.

Het VO bestond per 31 december 2023 uit 12 leden. In het VO hebben 4 leden zitting namens de actieve deelnemers, 6 leden namens de gepensioneerden en 2 leden namens de werkgevers. De leden namens de werkgevers worden aangewezen door de Vereniging van Waterbouwers. De gepensioneerde en de actieve leden worden gekozen middels verkiezingen.

Het verslagjaar 2023 kenmerkte zich door een aantal overlegmomenten ($\pm 14x$) van VO, VO en Bestuur/RvT en VO en RvT, verdeeld tussen fysiek en online vergaderingen. De onderlinge samenwerking tussen de 3 gremia is goed, waarbij ieder zijn/haar eigen rol en verantwoordelijkheden neemt.

Helaas is in december 2023 Bestuursvoorzitter Jeroen Hilbrands, na een moedig gedragen slopende ziekte overleden. Dank aan hem omdat hij gedurende een reeks van jaren het voorzitterschap van BPF Waterbouw heeft vervuld en in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de zelfstandigheid, de continuïteit van het fonds en daarnaast zeer veel oog heeft gehad voor de relatie tussen bestuur en sociale partners

In 2023 is er 1 nieuw actief lid toetreden tot het VO. Het ledenaantal van het VO is reglementair teruggebracht tot 12 leden.

In het verslagjaar 2023 heeft het VO verdere wijzigingen aangebracht in de interne organisatie. Zo is er een dagelijks bestuur en zijn er commissies/portefeuillehouders voor de onderwerpen communicatie, invaren NPS en evenwichtigheid ingesteld.

In het verslagjaar werd een opleidingsdag georganiseerd, met als belangrijkste onderwerp het nieuwe Pensioenstelsel (NPS) en het onderwerp communicatie.

Het VO is door het bestuur en het bestuursbureau van het BPF Waterbouw op regelmatige basis geïnformeerd met betrekking tot het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Het VO stelt vast dat er gedurende 2023 een goede ondersteuning is geweest door de medewerkers van het bestuursbureau.

Het VO heeft in het kader van haar taakuitoefening inzage in de statuten, reglementen, de ABTN, toeslagverlening en de notulen en besluiten van de bestuursvergaderingen 2023. Gedurende het jaar heeft het VO diverse malen de voortgangrapportage NPS via het bestuursbureau ontvangen.

Het VO heeft in het voorjaar 2023 na een selectieprocedure Mevr. Angela Peters met een bindende voordracht als nieuw lid van de RvT voorgedragen. Daarnaast bracht het VO in 2023 o.a. een positief advies uit met betrekking tot de collectieve (inkomende) waardeoverdracht van de rechten van de vrijwillig opgebouwde rechten bij Boskalis, het premiebeleid voor 2023 en wijzigingen in het beloningsbeleid.

Het VO zal binnen het kader van haar wettelijke mogelijkheden alle (interne en externe) ontwikkelingen, in het belang van de deelnemers nauwlettend volgen en waar nodig ofwel noodzakelijk, actief anticiperend optreden. Het VO realiseert zich terdege dat zij met de aankomende transitie naar het NPS extra kennis, vaardigheden en specifiek inzicht dient te verwerven om de toebedeelde adviestaken in dit kader te kunnen vervullen.

Voor 2024 richt het VO zich specifiek op de navolgende speerpunten:

1. Transitie ontwikkelingen naar het nieuwe pensioenstelsel (NPS)
2. Communicatiestrategie naar de deelnemers, inclusief implementatie daarvan.
3. Toekomstbestendige pensioenuitvoering.

Het VO is positief over de inspanningen van het bestuur om relatie met sociale partners goed te houden, waar mogelijk te verbeteren en raadt het bestuur aan voldoende aandacht hieraan te blijven geven.

2. Beoordeling bestuurshandelen

2.1. Governance

Binnen het verslagjaar 2023 hebben er in het bestuur qua bemensing wijzigingen plaatsgevonden.

Zowel het ontstaan van de vacature voor de bestuursfunctie namens CNV, als het droevige overlijden van de onafhankelijk voorzitter zorgden ervoor dat er aandacht gegeven moest worden aan het opstellen van profielschetsen en het herverdelen van de portefeuilles. Het VO ziet dat het bestuur voldoende zorg en aandacht heeft besteed aan het proactief nadenken over het overnemen van elkaars taken bij ontstentenis van één van de personen. Het VO is van mening dat het bestuur als een team samenwerkt en dat het bestuur voldoende oog heeft gehouden voor het op peil houden van de geschiktheid binnen het team.

Het feit dat de herbenoemingen van dhr. Strang (met een bindende voordracht van de gepensioneerde delegatie vanuit het VO) en mevrouw Boekkooi in 2023 goedgekeurd zijn door DNB is positief. Vooruitlopend op het NPS ziet het VO dat het bestuur waarde hecht aan het stabiel houden van de bestuursaanstellingen zodat kennis en kunde van de transitie binnen het bestuur behouden blijft. Mede als gevolg van het wijzigen van de twee posities, is het geschiktheidsplan en de matrix van het bestuur geactualiseerd, waarbij is opgemerkt dat de IT-geschiktheid een aandachtspunt is in het kader van de opkomende transitie. Daarnaast werd aandacht besteed aan het opnieuw herijken van de missie, visie en strategie en het uitvoeren van een SWOT-analyse. Het VO is voldoende meegenomen in dit traject.

Een van de aanbevelingen van het VO van 2022 zag op het voldoende bemensen en het onder controle houden van de werkdruk en kosten van het bestuursbureau. Ook in de bemensing van het bureau hebben in 2023 wijzigingen plaatsgevonden. Met name door de uitbreiding van het bureau is de capaciteit voor het oppakken van het NPS voldoende op orde gebracht. Ook in de toekomst moet hier voldoende aandacht voor blijven gezien de werkdruk die de invoering van het NPS met zich mee gaat brengen. Daarnaast zal het van belang zijn dat de toekomstig aan te stellen onafhankelijk voorzitter voldoende sturing zal gaan geven aan het bestuursbureau.

Het VO merkt op dat het bestuur voldoende aandacht geeft aan de uitbesteding van de pensioenadministratie. In dat kader is er structureel overleg met Visma. Dit behoeft in de komende transitieperiode wel de volle aandacht van het bestuur.

Het VO heeft (onder voorstel van het wijzigen van een tweetal punten) in 2023 een goedkeurend advies gegeven over wijziging van de klachten- en geschillenprocedure aangezien de invoering van de WTP per 1-7-2023 vereiste dat de procedure voor het omgaan met klachten werd gewijzigd.

De pensioenpremie is in 2023 gewijzigd (t.o.v. 2022). Het VO heeft positief geadviseerd over het eenmalig verlagen naar 16,2%. Ook al was het hebben van een stabiele premie in aanloop naar het NPS aan te raden, heeft het bestuur (ook mede doordat dit gezien de financiële positie aanvaardbaar was) besloten om het verzoek van de sociale partners te accepteren. Het VO waardeert de inzet van het bestuur op dit onderwerp, waarbij zij rekening wisten te houden met de vraag vanuit sociale partners, de toelaatbaarheid van een premiewijziging onder de financiële positie en het hebben van een stabiele premie richting het NPS. Voor 2024 is geadviseerd om de premie gelijk te houden aan die van 2023.

Het VO merkt op dat de uitvoeringskosten per deelnemer t.o.v. het vorige verslagjaar licht gestegen zijn. Deze stijging is te verklaren, maar het VO vraagt het bestuur hier wel voldoende aandacht aan te blijven besteden, zodat deze kosten onder controle kunnen blijven ook gezien het feit dat het laag houden van de uitvoeringskosten een speerpunt is van het pensioenfonds.

2.2. IT-handling

De kwaliteit en efficiëntie in de uitvoering van de pensioenregeling wordt gedragen door een goed functionerende IT-handling. Het IT-beleid werd vastgesteld op 12 februari 2023 en het bestuur is eindverantwoordelijke van dit beleid. De reikwijdte van dit beleid omvat het in kaart brengen van – en voldoen aan relevante wet- en regelgeving ten aanzien van IT-risicobeheersing, waarbij BPF-Waterbouw in algemene zin aansluiting zoekt bij guidance en good practices van autoriteiten en toezichthouders.

De betrokken BPF Waterbouw partijen waaronder het bestuursbureau, de uitvoeringsorganisatie Visma Idella en de uitbestedingspartners voor het vermogensbeheer dragen ieder een deelverantwoordelijkheid met betrekking tot een beheerste bedrijfsvoering en alle uit te voeren IT-handling, conform het vastgestelde IT beleid. Ook het verantwoordingsorgaan draagt door het in uitvoering brengen van de BYOD (Bring Your Own Device) richtlijn bij aan de uitvoering van het IT-beleid.

Informatiebeveiliging en cybersecurity vormen een voornaam aandachtspunt bij de risicobeheersing van IT-processen. De processen van IT-risicobeheersing kennen een cyclisch karakter (Plan-Do-Check-Act), dit alles om verstoring van de interne en externe IT-processen en schade aan integriteit en reputatie van het BPF-Waterbouw te voorkomen.

IT-handling verdient alle aandacht in het kader van de transitie Nieuw Pensioenstelsel (NPS), onder andere bij de migratie van de pensioenadministratie van DPaas naar VPaas (Visma Idella), de communicatie in het deelnemersportaal en monitoring na implementatie NPS.

Samenvattend en algemeen beschouwd kan gesteld worden dat het bestuur gelet op alle genomen maatregelen, inclusief de voorbereidingen die in het kader van het NPS worden genomen, voldoende aandacht besteedt aan het IT-beleid.

2.3. Communicatie

Gedurende 2023 is er richting de deelnemers van het fonds gecommuniceerd door middel van het verstrekken van een algemeen pensioennieuws met daarbij een bericht over de toegepaste indexatie en is er een verkort jaarverslag verstuurd over het verslagjaar 2022. Het VO vindt dat het versturen van het verkorte jaarverslag bijdraagt aan een goede invulling van de communicatieverplichting van het fonds naar de leden.

Ten aanzien van de overgang naar het NPS is het VO van mening dat er hierover in verslagjaar 2023 betrekkelijk weinig gecommuniceerd is. Alhoewel er een link op de website staat naar een aantal informatieve sites van de overheid zou het VO graag zien dat de informatie hierover uitgebreid kan worden. De update over het NPS die in het voorjaar 2024 vanuit het fonds gestuurd is draagt daar positief aan bij.

In zijn algemeenheid constateert het VO dat de website van het BPF Waterbouw goed werkt en dat er voor de deelnemer informatie te vinden is. De informatie wordt goed bijgehouden en aangepast. Deelnemers kunnen op de website inloggen op een mijn-omgeving. Het VO ziet dat het bestuur veel aandacht heeft voor dit platform en voor de verplichting om dit platform uit te breiden met het inbouwen van een pensioenplanner. Dit ligt bij de pensioenuitvoerder en het bestuur legt hier bij de uitvoerder de nadruk op. Helaas ziet het VO ook dat dit traject vertraging oploopt. Hier zal in 2024 de nodige aandacht naar uit moeten blijven gaan. Zo zal de informatie op het portaal uitgebreid moeten worden en dient de overstap gemaakt te worden naar nieuwe software.

Directe communicatie vanuit het fonds aan de deelnemers via de e-mail blijft lastig. Het VO doet de aanbeveling aan het bestuur om zich te blijven inspannen om de e-mailadressen op orde te krijgen.

2.4. Toekomst pensioenen

Om vooruit te kijken in de toekomst, is het nuttig om eerst naar de afgelopen 5 jaar te kijken. Het aantal deelnemers blijft redelijk stabiel, rond de 11.500 deelnemers, waarvan gemiddeld 2.900 actieven. Het fondsvermogen bedraagt ultimo 2023 rond de € 1,5 miljard. De actuele dekkingsgraad ultimo december 2023 bedroeg 135,0%.

Per 1 juli 2023 is het nieuwe pensioenstelsel (NPS) van kracht geworden, waardoor de aandacht nu gericht is op de implementatie en daar bijbehorende kennissessies en fondsinspanningen om deze transitie te implementeren. De geplande overgangdatum naar het nieuwe stelsel is 1 januari 2027.

Belangrijk element is de nieuwe pensioenregeling die moet worden afgesproken tussen sociale partners. Ultimo 2023 zijn de contouren van deze nieuwe regeling beschikbaar gekomen.

Het VO heeft een aantal werkgroepen gevormd om de diverse aspecten van het NPS te volgen en monitoren. In 2024 is een aantal kennissessies gepland met het bestuur en de raad van toezicht. Daarnaast zal het VO in 2024 afzonderlijke kennissessies plannen. Het VO heeft daarbij bijzondere aandacht voor het aspect evenwichtige belangenafweging.

Het VO ziet dat het bestuur voldoende aandacht heeft voor het NPS en daar waar nodig actie onderneemt in de vorm van het opstellen van een projectplan en het opstellen en verstrekken van voorbereidende berekeningen aan sociale partners. Daarnaast wordt met een voortgangsrapportage het proces goed gevolgd. Tot slot heeft het bestuur een eigen evenwichtigheidskader geformuleerd.

Om voldoende klaar te blijven staan voor de geplande transitie roept het VO de sociale partners/het bestuur op de RvT en het VO tijdig te betrekken bij de voorbereidingen voor de transitie naar het nieuwe stelsel, zodat ook tijdig waardevolle input kan worden gegeven.

2.5. Beleggingsbeleid & Vermogensbeheer

Om een zo goed mogelijk rendement te behalen belegt BPF Waterbouw in vastrentende en zakelijke waarden. Externe partijen voeren het beleggingsbeleid van het fonds uit volgens de normen uit het beleggingsplan zoals laatstelijk in 2023 is geactualiseerd. Deze partijen bewaken de bandbreedtes van de diverse beleggingscategorieën en de renterisico's. Hierbij worden onder andere normen voor Maatschappelijk Verantwoord Beleggen gevolgd, zoals gesteld in het raamwerk van de UN global compact. In controversiële wapens en tabak gerelateerde bedrijven wordt niet geïnvesteerd.

Om de dekkingsgraad te beschermen is gedurende het verslagjaar de renteafdekking op een hoger niveau gebracht (68%) en in 2024 zelfs verder verhoogd tot 80%. Onder andere met als doel de aanstaande overgang naar het nieuwe pensioensysteem zo gunstig mogelijk te kunnen uitvoeren.

In 2023 is een Risico Preferentie Onderzoek gehouden onder alle deelnemers. Ongeveer 7% van onze deelnemers heeft hieraan deelgenomen, hetgeen als een goede respons kan worden gezien. De uitkomsten zullen onder andere worden gebruikt voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel (NPS). Het VO wil graag tijdig geïnformeerd worden als er duidelijkheid is wat het NPS gaat betekenen voor de beleggingen en het vermogensbeheer. Het VO wordt door het bestuur op de hoogte gebracht van de veranderingen in de hoogte van het vermogen van het fonds. Een delegatie van het VO kreeg gelegenheid als toehoorder een vergadering bij te wonen van de beleggingsadviescommissie om zich een beeld te vormen van de gang van zaken.

3. Oordeel

Het Verantwoordingsorgaan van de BPF Waterbouw is van mening dat:

- het VO over voldoende informatie beschikt om zich een oordeel te vormen over het boekjaar 2023 met betrekking tot het handelen van het bestuur en stelt vast dat het beleid en handelen in overeenstemming zijn geweest met de statuten en de reglementen van het fonds.
- het bestuur zoveel als mogelijk heeft getracht een consistent beleid te voeren, waarbij de belangen van alle deelnemers zijn afgewogen.

Het VO oordeelt positief over het gevoerde beleid en het handelen van het bestuur. Daarnaast verwachten wij de goede samenwerking tussen alle gremia in 2024 voort te zetten.

Aanbevelingen

Het VO geeft aan dat zij waar mogelijk en verantwoord binnen de bestaande bevoegdheden van het VO het bestuur wil ondersteunen in onder andere de belangrijke opkomende transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, met in acht neming van de volgende aanbevelingen van het VO aan het bestuur:

- Om de doelstellingen die zij in het communicatiejaarplan heeft gesteld, tijdig op te volgen en hierbij extra aandacht te geven aan het doen realiseren van het deelnemersportaal (pensioenplanner), het verkrijgen van de e-mailadressen van deelnemers en de communicatie in het algemeen (met een extra nadruk op de informatie voor de gepensioneerden);
- Om sociale partners ertoe te bewegen op korte termijn het transitieplan van het NPS op te leveren;

Reactie bestuur

Het bestuur dankt het verantwoordingsorgaan voor de in 2023 verrichte werkzaamheden en de op basis daarvan opgestelde rapportage. Het bestuur heeft veel waardering voor de heldere, feitelijke en constructieve rapportage van het verantwoordingsorgaan over 2023. Daarbij ervaart het bestuur het oordeel van het verantwoordingsorgaan als positief en als een blijk van vertrouwen en waardering voor de werkzaamheden die het bestuur heeft verricht.

De aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan nemen wij ter harte en wij zien uit naar een voortzetting van de goede en constructieve samenwerking in 2024.

1.14 Raad van toezicht

Jaarrapport

Inleiding

Ingevolge de statuten van Bpf Waterbouw (het pensioenfonds) legt de raad van toezicht (RvT) van het fonds jaarlijks verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het bestuursverslag. Daarnaast legt de RvT zijn oordeel over de besturing van het pensioenfonds in het afgelopen boekjaar vast. Deze rapportage is als volgt opgezet:

- onderdeel 1: algemeen oordeel;
- onderdeel 2: verantwoording;
- onderdeel 3: waarnemingen;
- onderdeel 4: speerpunten; en
- onderdeel 5: goedkeuring besluit vaststelling bestuursverslag en jaarrekening.

1. Algemeen oordeel

De RvT heeft gewerkt conform het toezichtsplan 2023, waarin een normenkader is opgenomen en speerpunten zijn benoemd. Ook is hierin de visie van de RvT op toezichthouden opgenomen: de RvT ziet het als zijn taak om het bestuur een spiegel voor te houden, het bestuur uit te dagen en daarbij de dialoog met het bestuur aan te gaan.

Gebaseerd op waarnemingen van de RvT inzake de tien normen van het normenkader, oordeelt de RvT positief over de besturing van het pensioenfonds. Zowel het bestuur als het bestuursbureau hebben in 2023 veel werk verricht. De RvT is van mening dat het bestuur goed functioneert en dat het bestuursbureau het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht adequaat ondersteunt. De RvT gaat graag de dialoog aan met het bestuur over diverse onderwerpen; enkele daarvan worden in deze rapportage benoemd. De RvT verwacht dat het voeren van een dialoog de aansturing van het pensioenfonds ten goede kan komen, waarbij de rolvastheid uiteraard in acht wordt genomen.

2. Verantwoording

De taak van de RvT wordt bepaald door het wettelijk kader, waaronder ook de Code Pensioenfondsen en de statuten/reglementen van het fonds. De leden van de RvT zijn lid van de VITP (Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector) en betrekken bij het uitoefenen van hun taak ook de VITP-Toezichtcode. Aan de hand van deze codes heeft de RvT een normenkader geformuleerd, op basis waarvan de RvT zijn werkwijze heeft ingericht.

De wettelijke taak van de RvT bestaat in ieder geval uit het toezicht houden op het bestuursbeleid en de algemene gang van zaken van het fonds, het toezien op een adequate risicobeheersing en het toezien op evenwichtige belangenafweging. Tevens beoordeelt de RvT de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de korte en de lange termijn en staat de RvT het bestuur met raad terzijde.

Naast deze wettelijke taken heeft de RvT een aantal goedkeuringsrechten. In dit kader heeft de RvT in 2023 goedkeuring verleend aan de volgende bestuursbesluiten:

- vaststelling bestuursverslag en jaarrekening;
- aanpassing beloningsbeleid;
- vaststelling vier functieprofielen bestuursleden (inclusief toetsing of het voorgedragen bestuurslid voldoet aan het profiel, hetgeen het geval was);
- inkomende collectieve waardeoverdacht; en
- vaststelling functieprofiel onafhankelijk voorzitter.

De RvT heeft, naast zijn eigen bijeenkomsten, overlegd met het bestuur en delegaties van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de certificerend actuaire, de accountant en de sleutelfunctiehouders. Daarnaast heeft de RvT deelgenomen aan studiedagen van het bestuur en het verantwoordingsorgaan en is er ieder kwartaal een voorzittersoverleg met de voorzitters van bestuur, verantwoordingsorgaan en RvT. Ook ontvangt de RvT documenten en toelichting daarop van het bestuursbureau en vergaderstukken van de fondsgremia via het bestuurdersportaal van het pensioenfonds.

De RvT heeft een toezichtsplan 2023 opgesteld en gedeeld met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. In dit toezichtsplan staan ook de speerpunten van de RvT vermeld. In 2023 heeft de RvT geen zelfevaluatie gehouden: vanwege de nieuwe samenstelling van de RvT zal deze in de eerste helft van 2024 worden gehouden onder begeleiding van een externe deskundige.

3. Waarnemingen

In dit onderdeel worden de waarnemingen voor 2023 toegelicht aan de hand van het normenkader. Hierbij wordt telkens eerst de van toepassing zijnde norm genoemd en worden vervolgens de waarnemingen van de RvT toegelicht.

a. Algemeen beleid

Norm: het bestuur heeft tot taak zo goed mogelijk uitvoering te geven aan de pensioenregeling. Daartoe stelt het bestuur de doelstellingen van het fonds en de gehanteerde uitgangspunten (in overleg met andere organen) vast. Tevens dient het bestuur een visie te hebben op een toekomstbestendige uitvoering. Het beleid en de overwegingen die daaraan ten grondslag liggen dienen voldoende kenbaar te zijn. Er is een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. In deze cyclus zijn de eerdere bevindingen en aanbevelingen van het interne toezicht, het VO en accountant, actuaris en compliance officer opgenomen.

De RvT ziet dat het bestuur veel aandacht heeft besteed aan de pensioenadministratie. Een belangrijk punt van aandacht hierbij is de migratie van DPaaS naar VPaaS bij Visma in het kader van de overgang naar het nieuwe pensioencontract. Wat opvalt is dat Visma bij herhaling deadlines niet haalt, maar uiteindelijk wel de juiste diensten levert. De RvT heeft hierover met het bestuur gesproken en stelt vast dat het bestuur hierover op goede wijze het gesprek voert met Visma. De RvT benadrukt het belang om regie te (blijven) voeren op de afspraken met Visma en het overzicht te behouden op de diverse onderwerpen waar regie nodig is. De RvT zal hierover in gesprek blijven met het bestuur.

De RvT constateert dat het aanstellen van een eigen projectmanager voor wat betreft de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, de samenwerking met sociale partners heeft verbeterd. De transitie komt in een fase waarbij de samenwerking met de uitvoerders van pensioenadministratie en vermogensbeheer van groter belang wordt. Voor wat betreft uitvoerder van de pensioenadministratie, Visma, merkt de RvT op dat bij Visma geen projectleider was benoemd voor de overgang naar het nieuwe stelsel. Inmiddels is dit wel het geval, maar de RvT benadrukt het belang van proactieve aansturing op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit uit zich bijvoorbeeld ook in de aanlevering van rapportages door Visma. De RvT ziet hier een risico en adviseert het bestuur om hierover het gesprek te (blijven) voeren met Visma. Het is namelijk van belang dat er duidelijke plannings- en rapportages zijn voor wat betreft de overgang naar het nieuwe stelsel. Dit wordt versterkt wanneer de pensioenuitvoering in combinatie met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel wordt bezien: voor zowel de reguliere pensioenuitvoering als de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel dienen concrete plannings- en deadlines en mogelijke alternatieven te worden opgesteld, waar het bestuur vervolgens een regiefunctie in neemt.

Voor wat betreft de opvolging van de aanbevelingen van de RvT, stelt de RvT vast dat de aanbevelingen van de RvT onderdeel uitmaken van de beleids- en verantwoordingscyclus. De RvT constateert dat het bestuur hierover een passende terugkoppeling heeft gegeven aan de RvT.

b. Missie, visie, strategie

Norm: de missie, visie en strategie zijn zorgvuldig door het bestuur vastgesteld. Het daaruit voortvloeiende beleid met uitgangspunten en doelstellingen is onderbouwd.

Het bestuur heeft in 2023 aandacht besteed aan een toekomstverkenning waarin aandacht is gegeven aan de herijking van de huidige missie, visie en strategie van het pensioenfonds. In het kader van deze herijking is een SWOT-analyse uitgevoerd waarbij ook VO en RvT zijn betrokken. Inmiddels is een nieuwe missie vastgesteld en is het bestuur bezig een visie met bijbehorende strategie (strategische speerpunten) te formuleren. De RvT heeft waardering voor de gedegen wijze waarop het bestuur dit proces doorloopt.

c. Governance

Norm: het fonds stelt regelmatig vast of de bestuurlijke inrichting van het fonds doordacht en (nog steeds) adequaat is. De structuur van het fonds dient zodanig te zijn dat goede besturing is geborgd. In dat kader dienen individuele bestuursleden en het bestuur als geheel voldoende geschikt te zijn. Daarnaast is sprake van een duidelijke verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Het bestuur heeft een beleid ter bevordering van diversiteit.

Het bestuur heeft een jaarlijks vooraf vastgesteld vergaderschema. De vergaderingen hebben een vaste structuur, waardoor alle relevante onderwerpen aan de orde komen en waarmee een efficiënte vergaderwijze wordt bereikt. De RvT heeft kunnen vaststellen dat tijdens de vergaderingen ieder bestuurslid ruimte heeft voor zijn/haar inbreng en daar ook gebruik van maakt. De RvT constateert dat de bestuursleden voldoende geschikt zijn en dat er een duidelijke verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden is.

In het kader van de governance signaleert de RvT dat het bestuur een operationeel en praktisch bestuur is. Dit komt de besturing van het fonds vaak ten goede, maar de RvT ziet hier ook een risico, namelijk dat het

bestuur zich dermate op de inhoud focust dat er geen stap terug wordt gedaan om het grotere geheel te bezien. Daarnaast ziet de RvT dat het bestuursbureau behoefte heeft aan een duidelijke aansturing vanuit het bestuur. Om de aansturing van het bestuursbureau verder te borgen en te bewerkstelligen dat soms een stap terug wordt gedaan, is het instellen van een dagelijks bestuur wellicht een optie. Uiteraard zijn er ook andere mogelijkheden om genoemde risico's te mitigeren. De RvT zal hierover een open gesprek met het bestuur aangaan.

Tot slot stelt de RvT vast dat de sleutelfunctiehouders hun rol goed vervullen. Voor wat betreft de transitie naar het nieuwe stelsel wijst de RvT op het belang van tijdige betrokkenheid van de sleutelfunctiehouders: het is van belang dat de rol van de sleutelfunctiehouders zichtbaar is en een opinie op een dusdanig moment wordt gevraagd dat deze ook van toegevoegde waarde kan zijn.

d. Financiële opzet en toeslagverlening

Norm: het fonds zorgt voor een deugdelijke toekomstbestendige financiële opzet. Hierbij zijn ambitie, premie en risicohouding in samenhang vastgesteld.

Conform het premiebeleid bedraagt de minimale premie 17,2%. Het bestuur is hiervan in overleg met sociale partners voor de premie over 2023 en 2024 gemotiveerd afgeweken en heeft deze 1 procentpunt lager vastgesteld op 16,2%.

Het bestuur borgt de toekomstbestendige financiële opzet en heeft met sociale partners ook het niveau van de premie na overgang op het nieuwe pensioenstelsel bepaald. In overeenstemming met het toeslagbeleid worden de pensioenen per 1 januari 2024 met 5% verhoogd. Hierbij heeft het bestuur de wens inhaaltoeslag te verlenen als de financiële situatie van het fonds dit toelaat. Dit is in lijn met het toeslagenbeleid. De RvT heeft met het bestuur gesproken over het beleid voor toekenning van inhaaltoeslagen en aangegeven dat dit concreter kan worden ingevuld, waarbij het bestuur rekening houdt met de ambitie van invaren in het nieuwe pensioenstelsel.

e. Risicomanagement

Norm: het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is en zorgt voor een adequate organisatie van het integrale risicomanagement. In de besluitvorming is zichtbaar dat het bestuur expliciet rekening houdt met mogelijke risico's en risicobeheersing bij het bepalen van het beleid en de uitvoering daarvan. Het proces van risicobeheersing wordt binnen het bestuur breed gedragen en is zorgvuldig vastgelegd.

Het bestuur besteedt doorlopend aandacht aan de organisatie van het integrale risicomanagement, inclusief de beheersing van risico's. Het bestuur hanteert een IRM Jaarplan. Daarbij monitort het bestuur elk kwartaal de belangrijkste risico's en de realisatie van de strategische doelen aan de hand van de Integrale Risicorapportage. Ook beschikt het bestuur over een risicoanalyse ten behoeve van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze analyse wordt periodiek geactualiseerd en maakt onderdeel uit van de integrale risicorapportage van het pensioenfonds. In 2023 heeft het bestuur een IT-risicoanalyse uitgevoerd voor de bestuursomgeving. Dit betreft een herijking en is onderdeel van het IT-verbeterplan.

De RvT constateert dat het bestuur gestructureerd invulling geeft aan risicomanagement met voldoende oog voor verdere ontwikkeling.

f. Vermogensbeheer

Norm: het pensioenfonds heeft een beleggingsbeleid dat in overeenstemming is met de verplichtingen van het fonds en de vastgestelde risicohouding. In dit beleid en bij de uitvoering daarvan is aandacht voor de beleggingsbeginselen en voor maatschappelijk verantwoord beleggen. De opdracht aan de vermogensbeheerder is in overeenstemming met dit beleid en er zijn effectieve begrenzings opgenomen in deze opdracht om de financiële risico's te beheersen. Verantwoording wordt afgelegd en evaluatie vindt plaats, waarna het beleid eventueel wordt bijgesteld. Het geheel is onderdeel van de jaarlijkse beleidscyclus.

Het strategisch beleggingsbeleid is het afgelopen jaar niet veranderd. De beleggingsadviescommissie monitort de uitvoering nauwgezet en evalueert de prestaties van de vermogensbeheerders. Conform het beleid is de renteafdekking in het eerste kwartaal verhoogd en door het doorbreken van bandbreedtes heeft herbalancering van de portefeuille conform het beleid plaatsgevonden in het derde kwartaal. Bij de discussies inzake maatschappelijk verantwoord beleggen wordt het resultaat van de deelnemersenquête meegewogen. Dat levert wel een spagaat op: maatschappelijk verantwoord beleggen wordt belangrijk gevonden, maar tegelijkertijd kiest het pensioenfonds voor een "opt out" onder SFDR. Hiermee wordt uitgesproken dat geen rekening wordt gehouden met een eventuele ongunstige invloed van beleggingen op de omgeving. Hier zijn goede redenen voor die ook in het bestuursverslag worden toegelicht. De RvT ziet dat het bestuur deze keuze jaarlijks opnieuw overweegt en zal kritisch de consistentie van het beleid blijven volgen.

g. Evenwichtige belangenafweging

Norm: de besluitvorming, waarbij een evenwichtige afweging van belangen plaatsvindt, is afgewogen en transparant. De beleidsoverwegingen van het bestuur zijn voldoende kenbaar.

De RvT is van mening dat het bestuur bij de besluitvorming de belangen in de regel evenwichtig afweegt. Bij de besluitvorming inzake inhaaltoeslagen was de afweging van belangen naar de mening van de RvT niet voldoende expliciet zichtbaar. De RvT heeft met het bestuur gesproken over een betere vastlegging.

Daarnaast heeft de RvT geconstateerd dat het bestuur, in het kader van de overgang naar het nieuwe pensioencontract, heeft gesproken over een evenwichtigheidskader. De RvT daagt het bestuur uit om dit kader zo concreet mogelijk te maken en blijft hierover met het bestuur in gesprek.

h. Communicatie

Norm: het bestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid en monitort de naleving hiervan. Het fonds communiceert op transparante en begrijpelijke manier met alle belanghebbenden over het beleid, de ontwikkelingen bij het fonds en de consequenties daarvan voor de belanghebbenden.

Voor wat betreft communicatie constateert de RvT dat stappen genomen moeten worden om dit naar een hoger niveau te brengen. Hierover is de RvT inmiddels het gesprek gestart met het bestuur. Zo kunnen bijvoorbeeld communicatiedoelstellingen concreter gemaakt worden en kan gemeten worden in hoeverre bepaalde doelstellingen al dan niet worden behaald. Uiteraard moet hierbij de proportionaliteit niet uit het oog verloren worden. Een punt van aandacht – waar het bestuur zich van bewust is – hierbij, is het verkrijgen van mailadressen van de fondspopulatie. Met de aankomende transitie naar het nieuwe pensioenstelsel is het van belang om de communicatie zo effectief mogelijk te laten verlopen.

i. Uitbesteding

Norm: het bestuur heeft een visie op de uitvoering van de activiteiten van het pensioenfonds inclusief een aanvaardbaar niveau van de kosten en zicht op de keten van uitbesteding. Daarbij is het bestuur in control. De overwegingen bij de keuze voor de wijze van uitvoering zijn vastgelegd. Partijen waar werkzaamheden aan worden uitbesteed, worden periodiek geëvalueerd.

De visie van het bestuur op uitvoering van de activiteiten is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid van het fonds. Hierin is aangegeven dat uitbestedingspartijen effectief en periodiek worden geëvalueerd. Voor de evaluatie van Visma, de uitbestedingspartij voor de pensioenadministratie, ziet de RvT dat het bestuur dit gedegen voorbereidt. Het bestuur is kritisch richting Visma om te borgen dat het fonds regie kan voeren op de transitie naar het nieuwe stelsel. Een tijdige en een beheerste overgang van de pensioenadministratie vraagt van Visma een compleet plan van aanpak, transparante rapportages en adequaat risicomanagement. Dit heeft de aandacht van het bestuur. De RvT benadrukt het belang van een kritische evaluatie met daarbij opvolging van afspraken die hieruit voortvloeien.

j. Code pensioenfondsen

Norm: het bestuur leeft de normen van de Code Pensioenfondsen na, rapporteert in het jaarverslag over normen en geeft gemotiveerd aan waarom eventueel van een norm wordt afgeweken.

De RvT constateert dat het bestuur op gedegen wijze een inventarisatie heeft gemaakt van de naleving van de normen uit de Code Pensioenfondsen. De RvT sluit zich aan bij de bevindingen van het bestuur hieromtrent.

4. Speerpunten

De RvT stelt jaarlijks speerpunten vast. De bevindingen met betrekking tot deze speerpunten zijn verwerkt in de bevindingen bij de diverse normen. De speerpunten voor 2023 waren:

- nieuw pensioencontract (zie voor uitwerking onderdeel a, c en g);
- werking governance (zie voor uitwerking onderdeel c); en
- pensioenadministratie (zie voor uitwerking onderdeel a en i).

De speerpunten voor 2024 zijn:

- nieuw pensioencontract; en
- communicatie.

5. Goedkeuring besluit vaststelling bestuursverslag en jaarrekening

Met dit verslag rapporteert de RvT aan het bestuur en legt de RvT verantwoording af aan het VO en aan andere belanghebbenden of belangstellenden. De RvT heeft kennisgenomen van het bestuursverslag en de jaarrekening over 2023, en heeft op 17 juni 2024 goedkeuring verleend aan het besluit tot vaststelling door het bestuur van de jaarrekening en het bestuursverslag 2023.

Raad van Toezicht Bpf Waterbouw,
Mechteld Hendriks (voorzitter)
Gerard van de Kuilen
Angela Peters-Derksen

Reactie bestuur

Het bestuur bedankt de leden van de raad van toezicht voor hun inzet in het afgelopen verslagjaar. Het bestuur waardeert de constructieve wijze waarop de raad van toezicht de werkzaamheden van het bestuur volgt en beoordeelt en heeft kennis genomen van de aanbevelingen in het jaarrapport over 2023. Deze geven het bestuur aanknopingspunten voor een verdere verbetering van de structuur en het functioneren van het pensioenfonds.

De aanbevelingen van de raad van toezicht neemt het bestuur ter harte:

- Scherpe en proactieve aansturing op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel door in gesprek te blijven met Visma en door de afspraken over een compleet plan aanpak met duidelijke planningen en transparante rapportages aan te scherpen;
- Het tijdig betrekken van de sleutelfunctiehouders bij de transitie naar het nieuwe stelsel, zodat de rol van de sleutelfunctiehouders zichtbaar is en hun opinie ook van toegevoegde waarde kan zijn;
- Het concreter invullen van het beleid voor toekenning van inhaaltoeslagen, rekening houdend met de ambitie van invaren in het nieuwe pensioenstelsel. De besluitvorming over het wel of niet toekennen van de inhaaltoeslag dient beter vastgelegd te worden;
- De raad van toezicht daagt het bestuur uit het evenwichtigheidskader zo concreet mogelijk te maken;
- De communicatie naar een hoger niveau brengen door bijvoorbeeld communicatiedoelstellingen te concretiseren en meetbaar te maken;
- Om de communicatie effectiever te laten verlopen vraagt de raad van toezicht aandacht voor het verkrijgen van mailadressen van de deelnemers.

Het bestuur ziet uit naar de samenwerking met de raad van toezicht in 2024 en vertrouwt erop dat deze bijdraagt aan effectief en slagvaardig functioneren van het fonds waarbij de raad van toezicht het bestuur met gevraagd en ongevraagd advies terzijde staat.

2. Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw, statutair gevestigd te Badhoevedorp, de jaarrekening over boekjaar 2023 eindigend op 31 december 2023. In het hoofdstuk 'Overige gegevens' volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de onafhankelijke accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

STICHTING BEDRIJFSTAKPENSIOENFONDS WATERBOUW

Badhoevedorp

JAARREKENING

2.1 Balans per 31 december

(x € 1.000)	Toelichting *)	31 december 2023 EUR	31 december 2022 EUR
Activa			
Vastgoedbeleggingen		171.270	195.122
Aandelen		594.854	538.786
Vastrentende waarden		713.156	634.584
Overige beleggingen		7.977	3.672
Beleggingen voor risico fonds	2.5.1	<u>1.487.257</u>	<u>1.372.164</u>
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.5.2	420	440
Vorderingen en overlopende activa	2.5.3	6.394	7.098
Overige activa	2.5.4	<u>4.051</u>	<u>7.306</u>
		1.498.122	1.387.008
 Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	2.5.5	387.778	384.557
Technische voorziening voor risico fonds	2.5.6		
Voorziening pensioenverplichtingen:			
- voor risico van het pensioenfonds		1.103.904	998.007
- herverzekerd		420	440
		<u>1.104.324</u>	<u>998.447</u>
Overige technische voorzieningen	2.5.7		
Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen		2.182	153
Overige schulden en overlopende passiva	2.5.8	<u>3.838</u>	<u>3.851</u>
		1.498.122	1.387.008
*) De nummering verwijst naar de toelichting			
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		%	%
Actuele dekkingsgraad		135,0	138,5
Beleidsdekkingsgraad		143,0	136,4

2.2 Staat van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	Toelichting	2023	2022
		EUR	EUR
Baten			
Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	2.6.1	27.272	27.563
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	2.6.2	123.496	-297.605
Overige baten	2.6.3	52	53
		150.820	-269.989
Lasten			
Pensioenuitkeringen	2.6.4	36.900	35.448
Pensioenuitvoeringskosten	2.6.5	2.161	1.849
Mutatie technische voorzieningen risico fonds:			
Pensioenopbouw	2.6.6	21.798	30.560
Toeslagverlening		52.164	62.312
Toegerekende interest		31.661	-6.505
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen		-36.759	-34.851
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten		-2.387	-2.342
Mutatie marktrente		29.997	-404.961
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-640	-312
Resultaat op sterfte		971	-2.199
Resultaat op arbeidsongeschiktheid		1.055	2.210
Aanpassing overlevingstafels		8.014	7.042
Overige		23	-891
		105.897	-349.937
Mutatie overige technische voorzieningen	2.6.7	2.029	-4.549
Saldo overdrachten van rechten	2.6.8	610	466
Overige lasten		2	-
		147.599	-316.723
Saldo van baten en lasten		3.221	46.734

Bestemming van saldo van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	2023	2022
	EUR	EUR
Algemene reserve	3.221	46.734
Saldo van baten en lasten	3.221	46.734

2.3 Kasstroomoverzicht

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	28.226	28.579
Ontvangen w aardeoverdrachten	906	1.527
Betaalde pensioenuitkeringen	-36.889	-35.231
Betaalde w aardeoverdrachten	-1.663	-1.912
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-2.057	-2.045
Ontvangen uitkeringen van herverekeraars	52	52
Mutatie rekening courant Vakantiefonds	-	-
Overige ontvangsten en uitgaven	-26	3
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-11.451	-9.027
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	196.136	324.455
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	11.856	11.113
Aankopen beleggingen	-194.230	-321.304
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	-4.862	493
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-704	-662
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	8.196	14.095
Mutatie liquide middelen	-3.255	5.068
Liquide middelen per 1 januari	7.306	2.238
Mutatie liquide middelen	-3.255	5.068
Liquide middelen per 31 december	4.051	7.306

2.4 Algemene toelichting op de jaarrekening

2.4.1 Inleiding

Vestigingsplaats

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw
Prins Mauritslaan 5
1171 LP Badhoevedorp
KvK: 41151182

Activiteiten

BPF Waterbouw is een (verplichtgesteld) bedrijfstakpensioenfonds. Het fonds verzekert pensioenaanspraken voor (kort gezegd):

- de werknemers in de sector waterbouw die vallen onder de cao waterbouw;
- de werknemers die bij werk in Nederland onder die cao zouden vallen;
- de werknemers in dienst van een aangesloten werkgever, niet behorende tot één van de hiervoor genoemde groepen en die op basis van een overeenkomst tussen het fonds en die werkgever op vrijwillige basis deelnemen aan het fonds.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2023, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2023.

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven; dit is zowel de functionele als de presentatievaluta.

Het bestuur heeft op 17 juni 2024 de jaarrekening opgemaakt.

Vergelijking met voorgaand jaar / schattingswijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand verslagjaar, met uitzondering van de grondslagen voor ervaringssterfte en partnerfrequenties in de grondslagen voor de bepaling van de technische voorziening. Per 31 december 2023 is de ervaringssterftetabel en de partnerfrequentietabel aangepast, naar aanleiding van onderzoek dat begin 2024 heeft plaatsgevonden.

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

2.4.2 Algemene grondslagen

Verwerking

Een actief wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen aan het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Vreemde valuta

Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro's tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiend uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Deze verschillen komen tot uitdrukking in de Indirecte beleggingsresultaten.

Van de omrekening van de posities in vreemde valuta per balansdatum zijn de koersen gehanteerd zoals hieronder weergegeven.

	31 december 2023	31 december 2022
	EUR	EUR
USD	0,91	0,93
GBP	1,15	1,13
CAD	0,68	0,69
DKK	0,13	0,13
SEK	0,09	0,09
HKD	0,12	0,12
CHF	1,08	1,01
JPY	0,01	0,01

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van de in het in artikel 2:362 lid 1 Burgerlijk Wetboek vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze de aard en omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

2.4.3 Specifieke grondslagen

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Algemeen

Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Beleggingen voor risico fonds

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs bij de eerste waardering; vervolgwaaardering geschiedt tegen reële waarde ('fair value'), zijnde de marktwaarde. De marktwaarde wordt onder meer gebaseerd op beschikbare marktgegevens. Waardeveranderingen van op marktwaarde bepaalde vastgoedbeleggingen worden verwerkt in de staat van baten en lasten. De marktwaarde van de niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen wordt bepaald op basis van het aandeel van de BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende vastgoedfonds per balansdatum. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening van dat vastgoedfonds.

Aandelen

De beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen zijn opgenomen tegen reële waarde, zijnde de marktwaarde. De marktwaarde van de niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen wordt bepaald op basis van het aandeel van de BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende aandelenfonds per balansdatum.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de marktwaarde verhoogd met de opgelopen rente. De waarden van deze beursgenoteerde obligaties zijn gebaseerd op de opgaven van verschillende dataleveranciers, inclusief opgelopen rente per balansdatum. De marktwaarde van de woninghypotheken wordt bepaald op basis van het aandeel van BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende woninghypothekenfonds per balansdatum. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening van dat woninghypothekenfonds. De marktwaarde van de LDI fondsen wordt bepaald op basis van het aandeel van BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende LDI fonds per balansdatum. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening van dat LDI fonds.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuarieel bepaalde contante waarde van de herverzekerde pensioenrechten en berekend volgens de grondslagen van de technische voorzieningen. Over het algemeen heeft deze post een looptijd van langer dan één jaar.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde, die de boekwaarde benadert. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien nodig vindt een aftrek plaats voor het risico van oninbaarheid. Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

Overige activa

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan één jaar hebben. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen en verplichtingen, inclusief alle technische voorzieningen in de balans zijn opgenomen. In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen en het vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel Toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek.

Technische voorziening

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds per 31 december 2023 en de mutatie van de voorziening pensioenverplichtingen risico fonds over 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023, is gebaseerd op de deelnemersadministratie. De mutatie van de voorziening pensioenverplichting 2023 is gebaseerd op de actuariële veronderstellingen zoals gehanteerd bij de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen ultimo 2023.

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds met een langlopend karakter wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen.

De actuele waarde wordt bepaald op basis van de op actuariële grondslagen berekende contante waarde van de pensioenaanspraken, waarop per balansdatum op grond van het reglement rechten zijn verkregen. De indexering van de verplichtingen per 1 januari 2024 is in deze voorziening opgenomen, aangezien het besluit hiertoe in 2023 is genomen. De indexering van de verplichtingen per 1 januari 2024 bedroeg 5,0%. Naast het ouderdomspensioen en partnerpensioen zijn de verplichtingen opgenomen voor het invaliditeitspensioen, het spaarpensioen en de premievrijstelling voor arbeidsongeschikte deelnemers.

Er is geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening is rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De voorziening uitloopriscio arbeidsongeschiktheid bedraagt 0,1% van de (netto) technische voorziening.

De voorziening voor de spaarpensioenregeling bestaat uit de opgebouwde pensioenspaarkapitalen van de (gewezen) deelnemers. Deze spaarkapitalen worden bijeengebracht ten behoeve van aanspraken voortvloeiend uit de spaarpensioenregeling die van kracht is geworden op 1 januari 2006. Wegens een wijziging in het reglement per 1 januari 2019 zijn de toen bestaande spaarkapitalen grotendeels omgezet in pensioenaanspraken.

De voorziening is vastgesteld met gebruikmaking van de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

De sterftetekansen zijn ontleend aan de Prognosetafel AG2022 (2022: Prognosetafel AG2022) met toepassing van fonds specifieke correctiefactoren voor ervaringssterfte. Deze specifieke correctiefactoren voor ervaringssterfte zijn per eind 2023 aangepast op basis van een ervaringssterfteonderzoek dat begin 2024 heeft plaatsgevonden.

Sociale staat

Er wordt uitgegaan van de partnerfrequenties voor de actieve deelnemers zoals gepubliceerd door het CBS: 'CBS 2023, incl. samenwonend'. Hierop is overgegaan per eind 2023 naar aanleiding van een onderzoek partnerfrequenties dat begin 2024 heeft

plaatsgevonden. Vanaf leeftijd 68 is de partnerfrequentie gelijk aan 1. Voor het leeftijdsverschil tussen de deelnemer en de verzekerde nabestaande wordt verondersteld dat mannen drie jaar ouder zijn dan vrouwen.

Voor de slapers en gepensioneerden wordt rekening gehouden met de sociale staat op het moment van beëindiging van pensioenopbouw.

Marktrente

De volledig door DNB gepubliceerde RTS wordt gebruikt. Op basis van de duration van de verplichtingen vertaalt zich dat tot een 'platgeslagen' rente van 2,29% ultimo 2023 (2022: 2,51%).

Kosten

Rekening is gehouden met een opslag voor kosten van administratie en uitbetaling na ingang van het pensioen van 2,7% (2022: 2,7%) over de (netto) technische voorzieningen (inclusief herverzekering en inclusief spaarregeling).

Herverzekering

De voorziening pensioenverplichtingen herverzekering is vastgesteld onder hantering van dezelfde grondslagen als gehanteerd bij de VPV eigen rekening.

Overige technische voorzieningen

Voorziening rentebijdriving spaarpensioen

De Spaarpensioenregeling is per 1 januari 2019 aangepast en hierdoor is de bestaande voorziening (per 31 december 2018) vrijgevallen. Op basis van het reglement wordt jaarlijks het gemiddelde rendement over de laatste vijf jaar toegekend (waarbij voor 2018 een fictief rendement wordt gehanteerd). De voorziening rentebijdriving is gelijk aan de toe te kennen bekende rendementen vermenigvuldigd met de te verwachten spaarkapitalen op basis van de aangroei van het spaarkapitaal in het boekjaar.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Bij vervolgwaardering worden schulden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze posten hebben een looptijd korter dan één jaar.

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorziening en worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het saldo van baten en lasten.

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De opbrengsten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

Het resultaat wordt tevens bepaald met inachtneming van de verwerking van ongerealiseerde waardeveranderingen van op reële waarde gewaardeerde:

- Vastgoedbeleggingen;
- Onder vlottende activa opgenomen effecten;
- Afgeleide financiële instrumenten die niet zijn aangemerkt als afdekkingsinstrument.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten

De beleggingsresultaten betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen directe opbrengsten, de indirecte beleggingsresultaten en de aan de beleggingsactiviteiten toe te rekenen kosten.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsresultaten wordt in dit verband verstaan: rente, dividend en soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsresultaten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen.

Kosten van vermogensbeheer

Dit betreffen de externe kosten van vermogensbeheer.

Verrekening van kosten

De aan de (in)directe beleggingsresultaten gerelateerde externe transactiekosten, provisies en valutaverschillen zijn op de (in)directe beleggingsresultaten in mindering gebracht.

Pensioenuitkeringen

Hieronder worden opgenomen de ten laste van het verslagjaar komende uitkeringen inzake ouderdoms-, nabestaanden-, en invaliditeitspensioenen, alsmede eenmalige uitkeringen en afkopen overeenkomstig de pensioenregeling.

Pensioenuitvoeringskosten

Deze betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen uitvoerings- en administratiekosten. Het deel van de kosten dat betrekking heeft op het beheer van de beleggingen is in mindering gebracht op de post Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds.

Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

Onder de pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Toeslagen

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen

De Spaarpensioenregeling is per 1 januari 2019 aangepast en hierdoor is de bestaande voorziening (per 31 december 2018) vrijgevallen. Op basis van het reglement wordt jaarlijks het gemiddelde rendement over de laatste vijf jaar toegekend (waarbij voor 2018 en eerder een fictief rendement wordt gehanteerd). De voorziening rentebijbeschrijving is gelijk aan de toe te kennen bekende rendementen vermenigvuldigd met de te verwachten spaarkapitalen op basis van de aangroei van het spaarkapitaal in het boekjaar. Hiermee valt elk jaar een deel van de voorziening rendementsbijschrijving vrij ter dekking van de rendementsbijschrijving.

Toegerekende interest

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), zijnde € 31.661 (2022: -6.505). De toegerekende interest is bepaald op basis van de 1-jaars RTS rente primo boekjaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De op deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de pensioenuitkeringen in het verslagjaar.

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten van het verslagjaar.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Aanpassing overlevingstafels

Het Actuariel Genootschap publiceert eenmaal per 2 jaar nieuwe prognosetafels. Per 31 december 2023 is de prognosetafel AG2022 (2022: prognosetafel AG2022) gehanteerd. Per 31 december 2023 is de ervaringssterftetabel en de partnerfrequentietabel aangepast, naar aanleiding van onderzoek dat begin 2024 heeft plaatsgevonden.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Mutatie overige technische voorzieningen

De Spaarpensioenregeling is per 1 januari 2019 aangepast en hierdoor is de bestaande voorziening (per 31 december 2018) vrijgevallen. Op basis van het reglement wordt jaarlijks het gemiddelde rendement over de laatste vijf jaar toegekend (waarbij voor 2018 een fictief rendement wordt gehanteerd). De voorziening rentebijdring is gelijk aan de toe te kennen bekende rendementen vermenigvuldigd met de te verwachten spaarkapitalen op basis van de aangroei van het spaarkapitaal in het boekjaar.

Saldo overdrachten van rechten

De ontvangen en betaalde pensioenverplichtingen worden berekend volgens de regels die van toepassing zijn bij het wettelijk recht op individuele waardeoverdracht.

Waardeoverdracht betreft de ontvangst of overdracht aan een pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra dienstjaren.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

2.4.4 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

2.5 Toelichting op de balans

2.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2023					
(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand per					
1 januari 2023	195.122	538.786	634.584	3.672	1.372.164
Aankopen	-	-	194.230	-	194.230
Verkopen	-92	-44.500	-151.544	-	-196.136
Overige mutaties	14	-	543	4.305	4.862
Waardemutaties	-23.774	100.568	35.343	-	112.137
Stand per 31 december 2023	171.270	594.854	713.156	7.977	1.487.257
Ultimo 2022					
(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand per					
1 januari 2022	195.800	726.573	757.745	3.737	1.683.855
Aankopen	-	5.570	315.734	-	321.304
Verkopen	-	-82.700	-241.755	-	-324.455
Overige mutaties	13	-	-441	-65	-493
Waardemutaties	-691	-110.657	-196.699	-	-308.047
Stand per 31 december 2022	195.122	538.786	634.584	3.672	1.372.164

Securities lending

Het bestuur heeft in het beleggingsbeleid als uitgangspunt vastgelegd dat niet actief wordt meegewerkt aan het uitlenen van door het fonds gehouden aandelen en obligaties. Van de intern gehouden vastrentende portefeuille worden geen stukken uitgeleend. Bij de selectie van beleggingsfondsen wordt rekening gehouden met het securities lending beleid van de fondsmanager.

Indien geen passende fondsbeheerders beschikbaar zijn voor sectoren, waarin het fonds wil beleggen, dan mag de maximale omvang van securities lending slechts 5% (2022: 5%), op enig tijdstip in het jaar, van de portefeuille zijn.

De aandelenbeleggingen geschieden via deelnemingen in beleggingsfondsen. Het BPF Waterbouw is deelgerechtigd in de achterliggende aandelenportefeuille van het desbetreffende fonds. Binnen de beleggingsfondsen Wereld is securities lending mogelijk, maar het beleggingsfonds heeft hier geen gebruik van gemaakt.

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van de beleggingen kan voor het grootste deel gebruik worden gemaakt van marktnoteringen.

(x € 1.000)	Directe marktnotering EUR	Afgeleide marktnotering EUR	Waarderings- modellen EUR	Totaal EUR
Actief per 31 december 2023				
Vastgoedbeleggingen	-	-	171.270	171.270
Aandelen	594.854	-	-	594.854
Vastrentende waarden	386.223	-	326.933	713.156
Overige beleggingen	7.977	-	-	7.977
	989.054	-	498.203	1.487.257

	Directe marktnotering	Afgeleide marktnotering	Waarderings- modellen	Totaal
Actief per 31 december 2022				
Vastgoedbeleggingen	-	-	195.122	195.122
Aandelen	538.786	-	-	538.786
Vastrentende waarden	437.811	-	196.773	634.584
Overige beleggingen	3.672	-	-	3.672
	980.269	-	391.895	1.372.164

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Vastgoedbeleggingen

Er is uitsluitend belegd in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen.

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Indirect vastgoed	170.930	194.795
Beleggingsdebiteuren vastgoed	340	327
Stand per 31 december	171.270	195.122

Belegde waarden in aandelen

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Aandelenbeleggingsfondsen	594.854	538.786
Stand per 31 december	594.854	538.786

BPF Waterbouw heeft, net als eind 2022, geen direct of indirect belang in premiebijdragende ondernemingen.

Belegde waarden in vastrentende waarden

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Directe vastrentende waardenbeleggingen:		
Obligaties	382.269	434.401
Lopende interest	3.954	3.410
	<u>386.223</u>	<u>437.811</u>
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:		
Participaties in hypotheekfondsen	128.678	123.564
Participaties in LDI beleggingsfondsen	198.255	73.209
	<u>326.933</u>	<u>196.773</u>
Stand per 31 december	713.156	634.584

De rente-afdekking ultimo boekjaar is 64% (2022: 48%). De norm van de rente-afdekking is bij de rente ultimo boekjaar gesteld op 68% (bandbreedte: 65-73%). De rente-afdekking is in januari weer binnen de bandbreedte gebracht. Het gemiddelde nominale rentepercentage van de obligatieportefeuille is ultimo boekjaar 2,2% (2022: 2,8%) en de duration is 18,0 (2022: 16,3). Het gemiddelde nominale rentepercentage van de hypotheekfondsen is ultimo boekjaar 2,6% (2022: 2,5%) en de duration is 7,4 (2022: 7,7).

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Beleggingsdebiteuren	17	2.089
Liquide middelen	7.960	1.587
Beleggingscrediteuren	-	-4
Stand per 31 december	7.977	3.672

2.5.2 Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	440	746
Mutaties	-20	-306
Stand per 31 december	420	440

Een deel van de pensioenaanspraken is herverzekerd bij Centraal beheer Achmea. Dit contract is opgezegd per 1 januari 1982, waarbij de verzekerde aanspraken premievrij zijn achtergelaten. Het fonds loopt het indexatierisico over deze aanspraken voor zover deze niet uit de overrente van Centraal Beheer gefinancierd kunnen worden.

2.5.3 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Vorderingen op werkgevers	5.841	6.795
Dividendbelasting	506	280
Overige vorderingen	47	23
Stand per 31 december	6.394	7.098

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

2.5.4 Overige activa

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Liquide middelen	4.051	7.306
Stand per 31 december	4.051	7.306

De bedragen zijn dagelijks opvraagbaar.

2.5.5 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2023

(x € 1.000)	Stichtings kapitaal EUR	Algemene reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 1 januari 2023	-	384.557	384.557
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	3.221	3.221
Stand per 31 december 2023	-	387.778	387.778

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2022

(x € 1.000)	Stichtings kapitaal EUR	Algemene reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 1 januari 2022	-	337.823	337.823
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	46.734	46.734
Stand per 31 december 2022	-	384.557	384.557

Solvabiliteit en dekkingsgraad

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen	1.494.284	135,0	1.383.157	138,5
Af: technische voorzieningen op FTK-waardering	1.106.506	100,0	998.600	100,0
Eigen vermogen	387.778	35,0	384.557	38,5
Af: vereist eigen vermogen	221.879	20,1	208.346	20,9
Vrij vermogen	165.899	15,0	176.211	17,6
Minimaal vereist eigen vermogen	46.106	4,2	41.797	4,2
Actuele dekkingsgraad		135,0		138,5
Beleidsdekkingsgraad		143,0		136,4

De buffers worden door het pensioenfonds berekend met behulp van de standaardmethode. Hierbij wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de strategische assetmix in de evenwichtssituatie. Aangezien de verplichtingenstructuur van het fonds niet wezenlijk afwijkt van een gemiddeld pensioenfonds, is er geen reden om af te wijken van het standaardmodel voor de berekening van het Vereist eigen vermogen. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Onder het FTK worden twee toetsingsgrenzen gedefinieerd:

- Het Minimaal Vereist eigen Vermogen is gelijk aan de Technische voorziening verhoogd met een opslag voor algemene risico's. Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen is voor het fonds vastgesteld op 4,2%. Onder het FTK is met de huidige beleidsdekkingsgraad geen sprake van een dekkingstekort.
- Het Vereist Eigen Vermogen is gelijk aan de Technische voorziening verhoogd met een opslag. Deze opslag dient zodanig te worden vastgesteld dat de kans dat het fonds in een periode van 1 jaar wordt geconfronteerd met een zodanige daling van de dekkingsgraad dat het vermogen onder de Technische voorziening komt, kleiner of gelijk is aan 2,5%.

Het Vereist Eigen Vermogen (strategisch) bedraagt per 31 december 2023 221.879 oftewel 20,1%. Er is geen sprake van een reservetekort.

Berekening minimaal vereist eigen vermogen

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2023	31 december 2022
	EUR	EUR
Beleggingsrisico	44.260	39.944
Risicokapitaal bij overlijden	1.795	1.633
Arbeidsongeschiktheid	51	220
Totaal	46.106	41.797

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen wordt bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van beleggingsrisico's, alsmede risico's die voortkomen uit de pensioenregeling, zoals nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen. Deze worden als volgt gewaardeerd:

- *Beleggingsrisico*

4% van de bruto Technische Voorziening maal het verhoudingsgetal tussen de netto Technische Voorziening en de bruto Technische Voorziening. De netto Technische Voorziening is de bruto Technische Voorziening minus het herverzekerde deel hiervan.

- *Risicokapitaal bij overlijden*

0,3% van het aanwezige risicokapitaal maal de verhouding tussen het risicokapitaal voor risico van het fonds (dus na aftrek van het herverzekerde deel) en het risicokapitaal over het afgelopen boekjaar.

- *Arbeidsongeschiktheidspensioen*

Ook de dekking premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid valt hieronder.

Berekening dekkingsgraad

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

	Werkelijk 2023	Werkelijk 2022
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	138,5%	125,0%
Premie	-0,3%	-0,8%
Uitkeringen	1,4%	0,6%
Toeslagverlening	-6,9%	-5,5%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-3,8%	48,1%
Rendement op beleggingen	7,3%	-28,2%
Overige oorzaken en kruiseffecten	<u>-1,2%</u>	<u>-0,7%</u>
Dekkingsgraad per 31 december	135,0%	138,5%

Ultimo boekjaar bedraagt de reële beleidsdekkingsgraad 104,5% (2022: 103,3%).

De reële beleidsdekkingsgraad is gedefinieerd als de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de 'indexatiedekkingsgraad' (de dekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie mogelijk is) onafhankelijk van de eigen toeslagambitie van het fonds.

De indexatiedekkingsgraad ultimo verslagjaar was 137,0% (2022: 132,0%).

Herstelplan

Ultimo 2023 is de beleidsdekkingsgraad 143,0% en ligt daarmee boven het vereist eigen vermogen van 221.879 (120,1%). Op basis van de beleidsdekkingsgraad was er geen sprake van een tekort. In 2023 is geen sprake geweest van een herstelplan.

2.5.6 Technische voorziening voor risico fonds

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Basisregeling	1.084.634	982.264
Veiligheidsopslag AO	1.085	982
Spaarpensioenregeling	18.605	15.201
Stand per 31 december	1.104.324	998.447

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Stand per 1 januari	998.007	1.347.944
Pensioenopbouw	21.798	30.560
Toeslagverlening	52.164	62.312
Toegerekende interest	31.661	-6.505
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	-36.759	-34.851
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	-2.387	-2.342
Mutatie marktrente	29.997	-404.961
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-640	-312
Resultaat op sterfte	971	-2.199
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	1.055	2.210
Aanpassing overlevingstafels	8.014	7.042
Overige	23	-891
Stand per 31 december voor risico van het pensioenfonds	1.103.904	998.007
Herverzekerd	420	440
Balanswaarde per 31 december	1.104.324	998.447

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Splitsing naar categorieën van deelnemers

(x € 1.000)	2023		2022	
	aantallen	EUR	aantallen	EUR
Actieve deelnemers	2.849	444.222	2.790	406.120
Pensioengerechtigden	5.247	412.605	5.322	380.104
Gewezen deelnemers	3.430	210.276	3.559	185.974
Overigen	-	37.221	-	26.249
Stand per 31 december	11.526	1.104.324	11.671	998.447

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenverplichtingen van het fonds per 31 december 2023 vloeien voort uit:

- het Pensioenreglement BPF Waterbouw, waarin de reguliere (basis) pensioenregeling is opgenomen;
- het Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw, waarin door deelnemers een pensioenspaarkapitaal is en wordt gevormd dat bij pensionering in regulier ouderdomspensioen conform het onder a genoemde reglement wordt omgezet;
- de Voorwaarden ANW Pensioen BPF Waterbouw, waarin door deelnemers, op vrijwillige en individuele basis, het ANW-hiaat is afgedekt.

Onderstaand worden de belangrijkste kenmerken van de regelingen besproken.

Pensioenreglement BPF Waterbouw

In het Pensioenreglement BPF Waterbouw is de reguliere (basis) pensioenregeling van het fonds opgenomen.

In dit reglement worden de volgende pensioenen verzekerd:

- Ouderdomspensioen vanaf 68 jaar voor de deelnemer;
- Partnerpensioen op opbouwbasis;
- Wezenpensioen voor de kinderen van de deelnemer op opbouwbasis;
- Tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / tijdelijk partnerpensioen voor de echtgenote of partner van de deelnemer op risicobasis;
- Invaliditeitspensioen voor de deelnemer op risicobasis;
- Bijzonder nabestaandenpensioen voor de gewezen partner van de deelnemer.

Ouderdomspensioen

Het ouderdomspensioen betreft een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een opbouw van het levenslange ouderdomspensioen (met nabestaandenpensioen op opbouwbasis) van 0,94% van de pensioengrondslag per deelnemingsjaar. De pensioengrondslag is (met uitzondering van de vrijwillige aansluiting waarvoor veelal een gemaximeerde grondslag geldt) gelijk aan het totale brutoloon over het deelnemingsjaar. Er wordt derhalve geen franchise gehanteerd.

Er wordt jaarlijks getoetst op fiscale bovenmatigheid.

Partner- en wezenpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen. Het wezenpensioen bedraagt 14% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen.

Het tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen/ tijdelijk partner pensioen is een aanvullend pensioen dat in het verleden werd toegekend aan weduwen /weduwnaars en partners jonger dan 65 jaar ter compensatie van de zgn. AAA premies en later de zgn. Overhevelingstoelage (OHT). Er vinden geen nieuwe toekenningen meer plaats sinds de brutering van de OHT. Dit tijdelijke pensioen werd uitgedrukt in een bepaald percentage van het weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / partnerpensioen.

Invaliditeitspensioen

Het invaliditeitspensioen bedraagt het verschil tussen de bedragen van de loondervingsuitkering WAO en de vervolgitkering WAO zoals die gelden op het moment van aanvang van de vervolgitkering.

De arbeidsongeschikten die niet in staat zijn om 50% van hun resterende verdien capaciteit te verdienen ontvangen een WGA-vervolgitkering. Een WGA-vervolgitkering wordt gebaseerd op het minimumloon.

De regeling voor het arbeidsongeschiktheidspensioen vult de WGA-vervolgitkering in feite aan tot het bedrag dat men zou krijgen wanneer deze vervolgitkering zou zijn berekend op basis van het (gemaximeerde) voormalige inkomen.

Bijzonder nabestaandenpensioen

Het bijzonder nabestaandenpensioen voor de gewezen partner is gelijk aan het partnerpensioen dat is opgebouwd tot de datum van het einde van het huwelijk of partnerschap.

Toeslagverlening

Bij het fonds is sprake van een voorwaardelijke toeslagverlening (indexering) op basis van ex ante bepaalde maatstaven. Ieder jaar wordt door het bestuur een besluit genomen over de vraag of en in hoeverre de financiële positie van het fonds naar het oordeel van het bestuur een (gedeeltelijke) toekenning van een toeslag mogelijk maakt. Er wordt naar gestreefd om de pensioenaanspraken van de deelnemers die nog pensioen opbouwen en de pensioenaanspraken van deelnemers die niet meer opbouwen en de reeds ingegane pensioenen jaarlijks te verhogen conform de algemene loonstijging in de sector.

Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de eventuele overrendementen die het fonds behaalt. De premie bevat geen opslag voor toeslagverlening en evenmin heeft het fonds geld gereserveerd ten behoeve van de toeslagverlening. De toeslag per 1 januari 2024 is door het bestuur vastgesteld op 5,0% voor de actieven en 5,0% voor de gepensioneerden en gewezen deelnemers (2023: 5,6% resp. 5,6%).

Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw

In het Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw is voor de deelnemers een regeling opgenomen waarin door die deelnemers een pensioenspaarkapitaal wordt gevormd. Hiervoor wordt over 2023 maximaal 3% (2022: 3%) van de voor de deelnemer geldende pensioengrondslag aan het fonds afgedragen. Deze inleg wordt (na aftrek van kosten) jaarlijks verhoogd met een rendementsbijschrijving op basis van het vijfjaars gemiddeld rendement. Het percentage van de rendementsbijschrijving kan door het bestuur worden gewijzigd.

Het pensioenspaarkapitaal wordt omgezet in pensioen conform het Pensioenreglement BPF Waterbouw. Het pensioenspaarkapitaal kan daarmee worden ingezet voor een hoger pensioen of een eerder ingaand pensioen.

Voorwaarden ANW-pensioen BPF Waterbouw

In deze regeling wordt de mogelijkheid geboden aan de premiebetalende deelnemers om vrijwillig en op individuele basis het ANW-hiaat te verzekeren dat is ontstaan door de invoering van de ANW ter vervanging van de Algemene Weduwen- en Wezenwet per 1 juli 1996. Deze verzekering geeft de nabestaanden bij het overlijden van de verzekerde recht op een uitkering ter hoogte van de maximale ANW-uitkering wanneer als gevolg van die wetswijziging dit recht niet of niet meer bestaat.

Premievrijstelling

Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is in de zin van de WAO of WIA wordt de pensioenopbouw uit het Pensioenreglement BPF Waterbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, waarbij zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt voor deze opbouw premievrijstelling wordt verleend.

Als pensioengrondslag voor de premievrije opbouw geldt het inkomen dat in het jaar direct voorafgaande aan het intreden van de arbeidsongeschiktheid werd verdiend.

Herverzekeringscontracten

Een deel van de pensioenaanspraken is herverzekerd bij Centraal Beheer Achmea. Dit contract is opgezegd per 1 januari 1982, waarbij de verzekerde aanspraken premievrij zijn achtergelaten. Het fonds loopt het indexatierisico over deze aanspraken voorzover deze niet uit de overrente van Centraal Beheer Achmea gefinancierd kunnen worden.

2.5.7 Overige technische voorzieningen

Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen

Op basis van het reglement van de Spaarpensioenregeling wordt jaarlijks het gemiddelde rendement over de laatste vijf jaar toegekend (waarbij voor 2018 en eerder een fictief rendement wordt gehanteerd). De voorziening rendementsbijschrijving is gelijk aan de toe te kennen bekende rendementen vermenigvuldigd met de te verwachten spaarkapitalen op basis van de aangroei van het spaarkapitaal in het boekjaar.

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen		
Stand 1 januari	153	4.702
Rendementsbijschrijving	2.029	-4.549
Stand per 31 december	2.182	153

2.5.8 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Gereserveerde pensioenen en afkopen	895	868
Belastingen en premies sociale verzekeringen	671	794
Te betalen kosten	187	180
Te betalen beleggingskosten	163	144
Waardeoverdrachten	8	155
Te betalen vakantietoeslag	1.656	1.549
Crediteuren	229	144
Overige schulden	29	17
Stand per 31 december	3.838	3.851

De gereserveerde pensioenen en afkopen betreffen de pensioenuitkeringen van pensioengerechtigden waarvan bij de administratie de adresgegevens en het bankrekeningnummer niet bekend zijn. Periodiek wordt gecontroleerd of er nieuwe gegevens van deze personen bekend zijn.

De post 'Belastingen en premies sociale verzekeringen' is begin 2024 betaald. De post 'Te betalen vakantietoeslag' betreft de reservering van de vakantietoeslag voor de gepensioneerden. Dit wordt in de maand mei uitgekeerd aan de deelnemers.

2.5.9 Risicobeheer en derivaten

Beleid en risicobeheer

In het kader van het FTK zijn door het bestuur een aantal documenten vastgesteld, te weten: ABTN, Beleggingsbeleid, Uitbestedingsbeleid, Uitbestedingsbeleid vermogensbeheer, Beloningsbeleid, Integriteitsbeleid.

In deze documenten staan de verschillende beleidsdocumenten beschreven voor het risicobeheer, zoals:

- ALM-beleid en duration-matching
- Actuele/beleidsdekkingsgraad
- Financieringsbeleid
- Premiebeleid
- Indexatiebeleid
- Herverzekeringsbeleid
- Risicobeleid alternatieve beleggingen
- Risicobeleid ten aanzien van uitbesteding.

Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier zal hanteren wordt bepaald op basis van uitvoerige analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten. Voor deze analyses gebruikt het bestuur onder andere Asset-Liability Management-studies (ALM).

Een ALM-studie analyseert de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur jaarlijks beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd, en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van valutaderivaten die worden toegelicht in "S3 Valutarisico".

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten en het risico dat het fonds de premie voor de werkgevers en de deelnemers moet verhogen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het **overschot** op FTK-grondslagen is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-waardering)		1.106.506		998.600
Buffers:				
S1 Renterisico	38.544		38.398	
S2 Risico zakelijke waarden	174.119		160.194	
S3 Valutarisico	28.413		26.634	
S4 Grondstoffenrisico	-		-	
S5 Kredietrisico	42.243		42.287	
S6 Verzekeringstechnisch risico	28.432		27.927	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
S10 Risico voor actief beheer	-		-	
Diversificatie-effect	-89.872		-87.094	
Totaal S (vereiste buffers)		221.879		208.346
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		1.328.385		1.206.946
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)		1.494.284		1.383.157
Overschot		165.899		176.211

Aangezien de verplichtingenstructuur van het fonds niet wezenlijk afwijkt van een gemiddeld pensioenfonds, is er geen reden af te wijken van het standaardmodel voor de berekening van het VEV.

In het FTK is het Vereist Vermogen op basis van de strategische beleggingsmix leidend. Het aandelenrisico en kredietrisico bepalen met name voor het fonds de uitkomst van deze toets.

Het standaardmodel voor de berekening van het Vereist Vermogen kent het liquiditeitsrisico (S7), het concentratierisico (S8) en het operationeel risico (S9). Deze risico's worden gelijk aan nihil verondersteld.

Marktrisico's (S1 – S4)

Marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. De beleggingsdoelstellingen bepalen de strategie die de stichting volgt ten aanzien van het beleggingsrisico. De overall marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren van de kasstromen.

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	514.901	5,67	561.375	7,55
Vastrentende waarden (na derivaten)	713.156	26,37	634.584	17,00
Duration van de technische voorzieningen	1.104.324	18,80	998.447	19,15

Doordat op balansdatum de duration van de beleggingen (voor derivaten) aanzienlijk korter is dan de duration van de verplichtingen is er sprake van een zogenaamde 'duration-mismatch'. Doordat er een rente-afdekking wordt gehanteerd, is dit

effect echter beperkt. Bij een rentestijging zal de waarde van beleggingen (na derivaten) minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Voor het fonds geldt dat bij een rentedaling de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

De strategische renteafdekking op basis van de rentestafel is 68%, met een bandbreedte van 65 - 73%.

De feitelijke rente-afdekking ultimo boekjaar is 64% (2022: 48%).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	-1.798	-0,2	-9.272	-1,5
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	209.575	27,4	166.063	26,2
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	165.479	21,6	177.468	28,0
Resterende looptijd > 10 jaar	391.488	51,2	300.325	47,3
	764.744	100,0	634.584	100,0

S2 Risico zakelijke waarden

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardestijgingen plaatsvinden. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsbeleid, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) kan het prijsrisico dempen.

De segmentatie van vastgoedbeleggingen naar sectoren is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	22.156	12,9	29.647	15,2
Winkels	30.192	17,6	31.726	16,2
Woningen	118.966	69,5	133.423	68,4
Overige bedrijfsgebouwen	-44	-	326	0,2
	171.270	100,0	195.122	100,0

Alle bovenstaande beleggingen in niet-beursgenoteerd onroerend goed betreffen participaties in Nederlandse vastgoedmaatschappijen.

De segmentatie van aandelenbeleggingen naar regio's is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	%	EUR	%
World developed SRI	541.723	91,1	484.423	89,9
(World) Emerging Markets	53.131	8,9	54.363	10,1
	594.854	100,0	538.786	100,0

In het verslagjaar 2017 is door het bestuur besloten dat het merendeel van de aandelenportefeuille moet voldoen aan de algemene SRI vereisten. Dit houdt in dat de beleggingsfondsen, die gebaseerd zijn op passief beleggen, die bedrijven moeten uitsluiten die de United Nations Global Compact Principles (mensenrechten, milieu, arbeid en corruptie) schenden of betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Voor de Emerging Markets is eveneens een geschikt SRI fonds voorradig. Dit fonds is begin 2024 omgezet naar de SRI-variant. Tevens is in 2017 besloten de onderverdeling van de aandelenportefeuille naar regio's te laten aansluiten bij de marktkapitalisatie.

S3 Valutarisico

Eind 2023 is (bruto) voor circa 36,8% (2022: 36,1%) van de beleggingsportefeuille belegd in andere valuta dan de Euro. Afdekking van het valutarisico vindt plaats doordat het pensioenfonds voor een groot deel van de aandelenportefeuille is belegd in een aandelenfonds waarin het valutarisico wordt afgedekt.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking in het aandelenfonds is als volgt weer te geven:

(x € 1.000)	31 december		31 december	
	EUR	EUR	EUR	EUR
	vóór	valuta-derivaten	netto positie (na)	netto positie (na)
EUR	939.828	373.161	1.312.989	1.202.643
GBP	21.146	-15.964	5.182	5.763
JPY	35.567	-26.851	8.716	8.981
USD	371.381	-280.368	91.013	83.252
CAD	14.507	-10.951	3.556	3.858
AUD	11.386	-8.595	2.791	3.129
SEK	4.926	-3.719	1.207	1.070
DKK	4.539	-3.427	1.112	1.017
HKD	3.624	-2.736	888	1.221
CHF	14.206	-10.724	3.482	3.581
Overige	66.147	-9.826	56.321	57.649
	1.487.257	-	1.487.257	1.372.164

S4 Grondstoffenrisico

Zowel in 2023 als in 2022 is niet belegd in grondstoffen.

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en marktpartijen waarmee derivatenposities worden aangegaan. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds alsmede het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij het uitlenen van effecten. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	%	EUR	%
Staats- en overheidsinstellingen	2.086	0,3	72.392	11,4
Bedrijven	384.137	53,9	365.419	57,6
Woninghypotheken	128.678	18,0	123.564	19,5
LDI-beleggingsfondsen	198.255	27,8	73.209	11,5
	713.156	100,0	634.584	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

(x € 1.000)	31 december 2023		31 december 2022	
	EUR	%	EUR	%
AAA	8.923	1,2	23.711	3,7
AA	374.077	52,5	291.076	45,9
A	219.408	30,8	187.171	29,5
BBB	110.748	15,5	132.626	20,9
	713.156	100,0	634.584	100,0

In het beleggingsplan is onder andere bepaald dat de minimale rating van de interne portefeuille bij aanschaf BBB is. Er vindt geen automatische verkoop plaats bij downgrading, maar er vindt een periodieke beoordeling plaats van de titels die niet meer Investment Grade zijn.

De LDI-portefeuille heeft een AA-rating.

S6 Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn het langlevens-, overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Het belangrijkste actuariële risico is het langlevensrisico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen). Als gevolg hiervan is de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van de Prognosetafel AG2022, (met een correctie voor verzekerdensterfte) is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds niet voldoende voorzieningen zijn getroffen.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve').

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

De volgende zaken zijn van belang met betrekking tot het liquiditeitsrisico:

De pensioenuitkeringen zijn en blijven de te ontvangen premiebedragen overtreffen, ook indien er geen sprake is van premiekorting. Om die reden wordt er, naast beleggingstechnische redenen, door het fonds een liquiditeitsprognose gedaan en wordt de mogelijke liquiditeitsbehoefte door een renteschok, in verband met het aanhouden van LDI-fondsen, op kwartaalbasis gerapporteerd en beoordeeld.

S8 Concentratierisico

Grote posten kunnen leiden tot concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

	31 december 2023	31 december 2022
	%	%
<u>Vastgoed</u>		
Altera Vastgoed	2,6%	3,0%
CBRE Residential	8,9%	11,2%
<u>LDI</u>		
Columbia Threadneedle Lux LDI	13,3%	5,3%
<u>Vastrentende waarden</u>		
Apple	2,0%	<2,0%
<u>Woninghypotheken</u>		
DMFCo / Munt	8,7%	9,0%

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

De aandelenbeleggingen geschieden via deelnemingen in beleggingsfondsen. Het BPF Waterbouw is deelgerechtigd in de achterliggende aandelenportefeuille van het desbetreffende fonds. Het concentratierisico wordt daarmee gemitigeerd.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles en kwaliteit geautomatiseerde systemen.

De pensioenuitvoering was in 2023 uitbesteed aan Visma Idella B.V. Met Visma Idella B.V. is een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten. Het bestuur beoordeelt periodiek de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerder en de pensioenuitvoerder door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

S10 Actief beheerrisico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die door portefeuillemanagers worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van een tracking error. Deze tracking error meet de mate van afwijking tussen rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert daarmee een hogere mate van actief risico.

Het risico in verband met actief beheer is niet meegenomen bij de berekening van het VEV, omdat de ex-ante tracking errors van de zakelijke waarden in de portefeuille lager zijn dan 1%.

Indexatierisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar, indien dit zich op lange termijn zou voordoen.

2.5.10 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Transacties met bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders en de leden van de raad van toezicht wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten. Het fonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders of leden van de raad van toezicht. Ook heeft het fonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders of leden van de raad van toezicht.

Huurcontracten

BPF Waterbouw huurt een ruimte in een kantoorpand te Badhoevedorp. Dit betreft een maandelijks opzegbaar contract. De jaarlijkse kosten bedragen ongeveer € 0,03 miljoen.

Uitbestedingsovereenkomst pensioenuitvoerder

Het fonds heeft een administratieovereenkomst met Visma Idella afgesloten met een looptijd tot 31 december 2025. De jaarlijkse kosten bedragen ongeveer € 0,9 miljoen.

2.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

2.6.1 Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Hieronder zijn opgenomen de aan het boekjaar toe te rekenen werkgeversbijdragen en werknemersbijdragen. De premiebijdragen bestaan uit de contractueel overeengekomen premies.

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Werkgeverspremie	11.480	11.735
Werknemerspremie	15.290	15.828
	26.770	27.563
Werkgeverspremie oude jaren	126	-
Werknemerspremie oude jaren	376	-
	27.272	27.563

Premiepercentages

De premiebijdrage voor de verschillende regelingen is:

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Pensioenregeling (50% werknemer / 50% werkgever)	16,2%	17,2%
Spaarpensioenregeling (werknemerspremie)	3,0%	3,0%

De premiebijdrage wordt aan het einde van het voorafgaande jaar vastgesteld door het bestuur op basis van de gedempte kostendekkende premie systematiek.

Kostendekkende premie

Onder het FTK wordt expliciet een kostendekkende premie gedefinieerd voor nieuwe pensioenaanspraken.

De opbouw van de kostendekkende premie is als volgt:

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	20.403	29.154
Pensioenuitvoeringskosten	1.395	1.406
Solvabiliteitsopslag	3.482	5.145
	25.280	35.705

De inkoop onvoorwaardelijke opbouw bestaat uit de jaarinkoop voor ouderdoms- en partnerpensioen, alsmede de premies voor het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico. De jaarinkoop is gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2022. De in de technische voorziening op te nemen excassokosten ad 2,7% zijn eveneens in deze post begrepen. De aangroei van de Voorziening Rendementsbijschrijving wordt gevormd door inleg van spaarpensioenpremie.

De opslag voor kosten bedraagt 5,14% van de verschuldigde premies basisregeling en 5,00% van de verschuldigde premies spaarpensioenregeling;

De solvabiliteitsopslag zorgt ervoor dat door de inkoop van de nieuwe aanspraken de dekkingsgraad op het benodigde peil blijft/komt. Het pensioenfonds dient immers ook voor de nieuwe aanspraken over weerstandsvermogen te beschikken, hetgeen nog niet begrepen is in de inkoop onvoorwaardelijke opbouw. De hoogte van de solvabiliteitsopslag in de kostendekkende premie hangt af van het zogenaamde 'Vereist Eigen Vermogen'. Bij vaststelling van de kostendekkende premie is uitgegaan van een Vereist Eigen Vermogen van 20,9%, het strategisch Vereist Eigen Vermogen per 31 december 2022.

Gedempte premie (kostendekkende toetspremie)

Omdat de zuiver kostendekkende premie berekend wordt op basis van de rentetermijnstructuur kan de hoogte van de premie fluctueren door wijzigingen in de hoogte van deze rentetermijnstructuur. Om te voorkomen dat hierdoor (grote) fluctuaties voorkomen in de jaarlijkse premie hanteerde het fonds tot 1 januari 2022 de methodiek van de gedempte kostendekkende premie. Sinds 1 januari 2022 wordt de premie gedempt op basis van het verwachte rendement.

De opbouw van de gedempte premie is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2023	2022
	EUR	EUR
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	14.129	13.741
Pensioenuitvoeringskosten	1.395	1.406
Solvabiliteitsopslag	2.170	2.017
Opslag voorwaardelijke opbouw	7.810	7.567
	25.504	24.731

Premievergelijking

De kostendekkende premie en de feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2023	2022
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	25.280	35.705
Gedempte kostendekkende premie	25.504	24.731
Feitelijke premie	27.272	27.563

Vergelijking van de kostendekkende toetspremie op grond van het FTK naar de omstandigheden per 30 september 2022 en de reglementaire doorsneepremie leidt tot een positief resultaat. Aan de kostendekkende toetspremie op basis van het FTK is in 2023 voldaan.

Indien uitgegaan wordt van de zuiver kostendekkende premie op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2023 dan is het overschot op premie € 2,0 miljoen euro (2022: -€ 8,1 miljoen euro).

2.6.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

(x 1.000)	2023	Directe	Indirecte	Kosten van	Totaal
		beleggings-	beleggings-	vermogensbeheer	
		opbrengsten	opbrengsten		
		EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen		4.912	-23.774	-74	-18.936
Aandelen		-	100.568	-121	100.447
Vastrentende waarden		6.973	35.343	-472	41.844
Overige beleggingen		197	-	-56	141
		12.082	112.137	-723	123.496

(x 1.000)	2022	Directe	Indirecte	Kosten van	Totaal
		beleggings-	beleggings-	vermogensbeheer	
		opbrengsten	opbrengsten		
		EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen		4.741	-691	-25	4.025
Aandelen		-	-110.657	-121	-110.778
Vastrentende waarden		6.406	-196.699	-472	-190.765
Overige beleggingen		-31	-	-56	-87
		11.116	-308.047	-674	-297.605

2.6.3 Overige baten

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Baten uit hoofde van herverzekeringen	52	52
Andere baten	-	1
	52	53

2.6.4 Pensioenuitkeringen

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Ouderdomspensioen	26.678	25.597
Partnerpensioen	9.687	9.309
Wezenpensioen	105	102
AO uitkeringen	335	341
Afkopen	95	99
	36.900	35.448

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 594,89 (2022: € 530,35) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

2.6.5 Pensioenuitvoeringskosten

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Personeelskosten	320	129
Huisvestingskosten	35	31
Administratiekosten	1.181	1.026
Controle- en advieskosten	282	303
Bestuurskosten	242	261
Raad van Toezicht	51	40
Kosten verantwoordingsorgaan	50	59
	2.161	1.849

Honoraria onafhankelijke accountant

(x € 1.000)	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
	EUR	EUR	EUR
2023			
Controle van de jaarrekening	99	-	99
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	99	-	99
2022			
Controle van de jaarrekening	95	-	95
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	95	-	95

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe onafhankelijke accountants zoals bedoeld in artikel 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountantsorganisaties) voor het betreffende boekjaar en de in rekening gebrachte honoraria. De externe onafhankelijke accountant is PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. Deze honoraria hebben betrekking op het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

2.6.6 Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Pensioenopbouw

Onder de pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen

Op de Spaarpensioenregeling heeft per 1 januari 2023 een rendementstoevoeging van 4,41% over 2022 plaatsgevonden (per 1 januari 2022: 8,36%). Het bestuur heeft besloten per 1 januari 2019 de spaarpensioenregeling te wijzigen. Daarbij vervalt de rendementsgarantie.

Toegerekende interest

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), zijnde € 31.661 (2022: € -6.505). De toegerekende interest is bepaald op basis van de 1-jaars RTS rente primo boekjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De op deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de pensioenuitkeringen in het verslagjaar.

Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten van het verslagjaar.

Mutatie marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

In 2023 is de rentetermijnstructuur gedaald van 2,51% naar 2,29%. Hierdoor is de voorziening met € 29.997 toegenomen.

Overige

(x € 1.000)	2023 EUR	2022 EUR
Kanssystemen		
Resultaat op sterfte	971	-2.199
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	1.055	2.210
Overige	23	-891
Totaal kanssystemen	2.049	-880

2.6.7 Mutatie overige technische voorzieningen

Vanaf 1 januari 2021 wordt, op basis van het reglement, jaarlijks het gemiddelde rendement over de laatste vijf jaar toegekend (waarbij voor 2018 een fictief rendement wordt gehanteerd). De voorziening rentebijbeschrijving is gelijk aan de toe te kennen bekende rendementen vermenigvuldigd met de te verwachten spaarkapitalen op basis van de aangroei van het spaarkapitaal in het boekjaar.

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Rendementsbijbeschrijving	2.029	-4.549
	2.029	-4.549

2.6.8 Saldo overdrachten van rechten

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende w aardeoverdrachten	-1.053	-1.446
Uitgaande w aardeoverdrachten	1.663	1.912
Subtotaal	610	466
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.068	1.471
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-1.708	-1.783
Totaal overige resultaten	-640	-312
Saldo overdracht van rechten	-30	154

Waardeoverdracht betreft de ontvangst of overdracht aan een pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra dienstjaren.

2.6.9 Verwerking van het saldo van baten en lasten

Het positieve saldo van baten en lasten van het boekjaar is ten gunste gebracht van het Stichtingskapitaal en de reserves.

2.6.10 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum met impact op de feitelijke situatie per balansdatum.

2.6.11 Statutaire winstbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen met betrekking tot de bestemming van het resultaat. Het saldo van baten en lasten wordt toegevoegd aan de Algemene reserve.

2.6.12 Personeel

Het fonds heeft 5 (2022: 2) werknemers in dienst (4 VTE), allen in Nederland.

2.6.13 Bestuurders

De bestuurders van BPF Waterbouw hebben over 2023 in totaal € 213.271 (2022: € 231.818) aan bezoldiging (incl. btw) ontvangen. Deze bedragen zijn opgenomen onder de bestuurskosten en maken deel uit van de Pensioenuitvoeringskosten. De jaarvergoeding voor de bestuursvoorzitter bedraagt € 52.486 en voor de overige bestuursleden € 34.976. Daarnaast ontvangt één bestuurslid een vergoeding voor zijn rol als sleutelfunctiehouder (€ 7.078). In 2023 zijn geen extra vergoedingen toegekend wegens extra verrichte werkzaamheden voor het fonds.

(x € 1.000)	2023	2022
	EUR	EUR
Vacatiegeld	213	232
	213	232

Badhoevedorp, 17 juni 2024

Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw,

dhr. D.J. Vis
onafhankelijk voorzitter

dhr. H.J.P. Strang
bestuurder namens pensioengerechtigden

mw. C. Boekkooi
werknemersbestuurder

dhr. M.W. van Straten
werknemersbestuurder

mw. N. van den Berg
werkgeversbestuurder

mw. M. van Beusekom
werkgeversbestuurder

De raad van toezicht van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw,

mw. M. Hendriks
voorzitter

dhr. G.E. van de Kuilen
lid

mw. A.B. Peters-Derksen
lid

3. Overige gegevens

3.1 Statutaire winstbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen met betrekking tot de bestemming van het saldo van baten en lasten. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2023 is opgenomen in de jaarrekening.

3.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw te Badhoevedorp is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 10.900.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 540.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangepane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 17 juni 2024

drs. Pieter Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

3.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw

---

Verklaring over de jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw te Badhoevedorp gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2023;
- de staat van baten en lasten over 2023; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot fraude en continuïteit, en de aangelegenheden daaruit, bepaald in de context van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie ter ondersteuning van ons oordeel, zoals onze bevindingen en observaties ten aanzien van de controleaanpak frauderisico's en de controleaanpak continuïteit, moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw en haar omgeving en de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort.

Wij hebben ten aanzien van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude de opzet en implementatie van de interne beheersing geëvalueerd, waaronder de frauderisicoanalyse van het bestuur en de gedragscode en voor zover wij dat noodzakelijk achtten voor onze controle, de werking getoetst van deze interne beheersmaatregelen.

Wij hebben om inlichtingen gevraagd bij de leden van het bestuur en medewerkers van het bestuursbureau of zij op de hoogte zijn van de feitelijke, vermeende of vermoede fraude. Daarnaast hebben wij de rapportages van de sleutelfunctiehouders Risicobeheer en Interne audit en de compliance officer geëvalueerd. Hieruit volgden geen signalen van feitelijke, vermeende of vermoede fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van frauderisico's.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Geïdentificeerde frauderisico's

Doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur

Volgens de controlestandaarden is het risico dat het bestuur de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt in alle entiteiten aanwezig. Inherent bevindt het bestuur van een entiteit zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken. Daarom besteden wij bij al onze controles aandacht aan het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door het bestuur met betrekking tot:

- journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- schattingen;
- significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening.

Wij hebben daarbij bijzondere aandacht voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.

Onze controlewerkzaamheden en observaties

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing in de processen voor het genereren en verwerken van journaalposten. Wij hebben getoetst of journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht aanvaardbaar zijn.

Wij zijn ook alert geweest op mogelijke significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering van de stichting of die in een ander opzicht ongebruikelijk lijken in het licht van zowel ons inzicht in de stichting en de omgeving als andere tijdens de controle verkregen informatie. Wij hebben geen significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering geïdentificeerd.

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst voor het maken van schattingen. Daarnaast hebben wij de beheersmaatregelen ten aanzien van de toegangsbeveiliging in de IT-systemen getoetst door het verkrijgen van inzicht in de ISAE3000/3402-rapportages van relevante serviceorganisaties.

Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij aandacht voor belangrijke schattingsposten die zijn gebaseerd op subjectieve input, zoals de fondsspecifieke elementen in de waardering van de technische voorzieningen en de waardering van niet-beursgenoteerde fondsbeleggingen. Wij hebben naar aanleiding van onze controle en de uitkomsten daarvan, deze schattingsposten beoordeeld op aanwijzingen van tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude.

Daarbij hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben voor alle niet-beursgenoteerde fondsbeleggingen de waardering gevalideerd aan de hand van de nettovermogenswaarde conform de gecontroleerde jaarrekening over 2023 van het beleggingsfonds.
- Evaluatie van de gehanteerde actuariële grondslagen en eventuele wijzigingen hierin, de uitkomsten van de actuariële analyse, en bespreking hiervan met het pensioenfonds en de certificerende actuaaris.
- Kennisname van de toelichting op de financiële positie en het toetsen aan de (toelichtings)vereisten uit de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Wij hebben bij onze controle van de schattingsposten geen aanwijzingen van tendenties als gevolg van belangen van het bestuur geïdentificeerd. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het doorbreken van de interne beheersing door het bestuur.

Wij hebben in onze controle een element van onvoorspelbaarheid ingebouwd. Daarnaast hebben we kennisgenomen van correspondentie met toezichthouders en zijn wij tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor fraude. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die een aanwijzing vormen voor fraude of het niet naleven van wet- en regelgeving. Indien daar sprake van was, hebben wij onze evaluatie van het risico van fraude en de gevolgen daarvan voor onze controlewerkzaamheden opnieuw geëvalueerd.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de bedrijfsactiviteiten van het pensioenfonds voor de voorzienbare toekomst. Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.

Op basis van de verkregen controle-informatie hebben wij vastgesteld of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten.

Pensioenfondsen zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking, het vereist eigen vermogen, aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het pensioenfonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Zoals toegelicht in de hoofdstukken 'Continuïteit' en 'Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening bevindt het pensioenfonds zich op balansdatum niet in een (reserve)tekortsituatie. Het is de verwachting van het bestuur dat het pensioenfonds over voldoende potentieel beschikt om uit een situatie van reservetekort te blijven. Het bestuur heeft de continuïteitsbeoordeling voor de voorzienbare toekomst (ten minste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening) uitgevoerd en geen gebeurtenissen of omstandigheden geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de stichting om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's).

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- Overwegen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben gekregen door het bestuur te bevragen over de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten. Het bestuur heeft hierbij onder andere aandacht besteed aan:
  - de financiële positie van het pensioenfonds ten opzichte van het (minimaal) vereist eigen vermogen;

- de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever, waaronder afspraken over kosten ten opzichte van de premie-inkomsten, alsmede mogelijkheden ten aanzien van de bijstortverplichting door de werkgever;
- de continue monitoring van de beleggingsportefeuille, het (rente)afdeckingsbeleid en beheersing van het liquiditeitsrisico;
- politieke, demografische, geografische, alsmede operationele ontwikkelingen, voor zover deze impact hebben op het pensioenfonds.
- Inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.

Daarnaast hebben wij de correspondentie met relevante toezichthoudende instanties geïnspecteerd. Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

---

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

---

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid en is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de controlestandaarden is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer hier sprake van is.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Rotterdam, 17 juni 2024
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. E. Briennesse RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2023 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw

---

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

